शिक्षा क्षेत्रको योजना, २०८१–२०९०

Education Sector Plan, 2024-2034

हरिवन नगरपालिका

सर्लाही, २०२४

तयारकर्ता

हरिवन नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
सर्लाही

प्रमुख संरक्षक :
नगर प्रमुख : श्री रमेश बुढाथोकी
सरक्षक :
नगर उपप्रमुख :हरिमाया घलान

विषय सूची

विषयसूची

हाम्रो भनाइ....................Error! Bookmark not defined.

विषय प्रवेशः....................Error! Bookmark not defined.

परिच्छेद १....................Error! Bookmark not defined.

परिचय....................Error! Bookmark not defined.

१.१ पृष्ठभूमि....................Error! Bookmark not defined.

१.२ मुख्य समस्याहरुः....................Error! Bookmark not defined.

१.३ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीहरुः....................Error! Bookmark not defined.

१.४ अवसरहरुः....................Error! Bookmark not defined.

परिच्छेद २....................Error! Bookmark not defined.

लक्ष्य निर्धारण....................Error! Bookmark not defined.

२.१ दूरदृष्टिः....................Error! Bookmark not defined.

२.२ लक्ष्यः....................Error! Bookmark not defined.

२.३ उदेश्यः....................Error! Bookmark not defined.

२.४ रणनीतिहरुः....................Error! Bookmark not defined.

२.४ कार्यनीतिः....................Error! Bookmark not defined.

२.६ अपेक्षित उपलब्धिः....................Error! Bookmark not defined.

२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारणः....................Error! Bookmark not defined.

राष्ट्रिय.................... 11

परिच्छेद ३....................Error! Bookmark not defined.

विद्यालय क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्रहरु....................Error! Bookmark not defined.

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाः....................Error! Bookmark not defined.

३.२ आधारभूत शिक्षाः....................Error! Bookmark not defined.

३.३ माध्यमिक शिक्षा....................Error! Bookmark not defined.

३.४ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ....................Error! Bookmark not defined.

परिच्छेद ४....................Error! Bookmark not defined.

अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरु....................Error! Bookmark not defined.

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्यांकन ....Error! Bookmark not defined.
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास ....Error! Bookmark not defined.
४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरणः ....Error! Bookmark not defined.
४.४ दिवा खाजासहित स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम........Error! Bookmark not defined.
४.५ आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा.....Error! Bookmark not defined.
४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास ....Error! Bookmark not defined.
४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि.....................Error! Bookmark not defined.
परिच्छेद ५...Error! Bookmark not defined.
सुशासन तथा व्यवस्थापन...Error! Bookmark not defined.
५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध...........Error! Bookmark not defined.
५.३ अनुगमन तथा मूल्यांकन.....................................Error! Bookmark not defined.
परिच्छेद ६...Error! Bookmark not defined.
लगानी र स्रोत व्यवस्थापन...Error! Bookmark not defined.
परिच्छेद ७...Error! Bookmark not defined.
मुख्य उपलब्धी सूचकहरु..Error! Bookmark not defined.

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ प्रमुख उपलब्धि सूचकहरू (KPI)

अनुसूची २ नतिजा ढाँचा (Result Framework)

अनुसूची २ प्रमुख क्रियाकलाप, लक्ष्य तथा बजेट अनुमान

सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची

१.४ पालिकाको शिक्षा क्षेत्रका मुख्य चुनौतीहरू

उल्लिखित सन्दर्भ तथा विद्यालय शिक्षाका उपलब्धि र अन्तरका आधारमा विद्यालय क्षेत्रको शिक्षामा देखिएका प्रमुख चुनौतीहरू निम्नअनुसार पहिचान गरिएको छः

१. सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चत गर्न प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र/कक्षाको समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी मापदण्डअनुसार सञ्चालन गर्नु;

२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा चार वर्षका बालबालिकाहरूका लक्ष्यित गरी सञ्चालन गरिने कार्यक्रम भए पनि चारवर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरू पनि सहभागी हुनु;

३. नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालयको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी सबै विद्यालय शिक्षामा बालबालिकाको पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चितता गर्नु;

४. सबै विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउनु;

५. आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहको शिक्षालाई निःशुल्क गरी गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्न आवश्यक स्रोत व्यवस्था र संरचना तथा क्षमता विकास गर्नु;

६. विद्यालय शिक्षाको पहुँच, सहभागिता र उपलब्धिमा प्रदेशगत, सामाजिक–सांस्कृतिक परिवेश, आर्थिक अवस्था लगायतमा आधारित भिन्नताहरू कामय रहनु;

७. व्यवहारकुशल सिपहरूलाई विद्यालय शिक्षाको प्रारम्भिक कक्षादेखि माध्यमिक तहसम्म नै एकीकृत गर्ने र सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग आबद्ध गर्न पाठ्यक्रम तथा सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गरी विद्यालय शिक्षाको सान्दर्भिकता बढाउनु;

८. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सान्दर्भिक बनाउने, शिक्षक विकास तथा तयारीलाई प्रभावकारी बनाउने, शिक्षक सहायता प्रणालीको व्यवस्था र शिक्षण सिकाइ तथा मूल्याङ्कन पद्धतिमा सुधार गरी विद्यालय शिक्षाको सान्दर्भिकता, गुणस्तर र शिक्षा पद्धतिको कार्यकुशलता वृद्धि गर्नु;

९. माध्यमिक तहमा व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाका लागि उपयुक्त संरचना तथा कार्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु;

१०. सूचना तथा सञ्चार लगायतका प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार र सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गर्नु;

११. विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउनु;

१२. बालबालिकाको पोषणको अवस्था तथा स्वास्थ्यमासुधार गर्न दिवा खाजालगायत सरसफाइ तथा स्वच्छता, आधारभूत स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा तथा शिक्षा विद्यालयमार्फत् प्रदान गर्नु;

१३. छात्रवृत्ति तथा अन्य सहायता प्रणालीलाई गरिब, सुविधाविहिन, कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना हुन, निरन्तरता दिन र सिकाइमा सहभागी भई उपलब्धि सुधारमा सहयोग हुने गरी व्यवस्थापन गर्नु;

१४. विद्यालयलाई भय, विभेद र दुर्व्यवहारमुक्त बनाई विविधताअनुकूल, समावेशी र समतामूलक बनाउनु;

१५. साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसरमा वृद्धि गर्ने र विद्यालयमा नियमित उपस्थित भई शिक्षा निरन्तर गर्न नसक्ने तथा बढी उमेर भएका व्यक्तिका लागि वैकल्पिक सिकाइको प्रबन्ध गर्नु;

१६. संघीय संरचनाबमोजिम सरकारका सबै तह र निकायमा शिक्षाको शासकीय प्रबन्धलाई थप सुदृढ बनाउदै नतिजामुखी व्यवस्थापन तथा सुशासन प्रवर्द्धन गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबिच समन्वयात्मक कार्यढाँचा र उत्तरदायित्व प्रणालीलाई प्रभावकारी र सुदृढ गर्नु;

१७. सार्वजनिक विद्यालयको सिकाइप्रति अभिभावकको आकर्षण तथा विश्वास कायम गर्नु ।

१.५ पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको विकासकालागि मुख्य अवसरहरू

उल्लिखित चुनौतीहरू समाधान गरी विद्यालय शिक्षाको विकासका लागि सहयोगी हुने निम्नलिखित अवसरहरू उलपब्ध हुनेछन्ः

१. विगत केही दशकदेखि विद्यालय शिक्षाको पहुँच, गुणस्तर र समता विकासका लागि सञ्चालन भएका कार्यक्रमहरूले विकास गरेका संरचना तथा क्षमता पूर्वधारका रूपमा रहन सक्ने;

२. आधारभूत तहमा निःशुल्क तथा अनिवार्य र माध्यमिक तहमा निःशुल्क शिक्षाका लागि संवैधानिक, कानुनी तथा नीतिगत आधार तयार भएको ;

३. दिगो विकास लक्ष प्राप्तिका लागि बहुपक्षीय तथा द्विपक्षीय सहकार्य तथा सहयोगको प्रतिबद्धता रहेको ;

४. शिक्षामा सरकारको लगानी वृद्धिका लागि राजनीतिक रूपमा सहमति देखिएको ;

५. लामो समयदेखि सरकार तथा विकास साझेदारहरूबिच सहयोग परिचालन र कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि शिक्षा क्षेत्रको क्षेत्रगत सहयोगको ढाँचाको विकास तथा कार्यन्वयन भइरहेको ;

६. संघीय संरचनामा विद्यालय शिक्षाको विकास र शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धका लागि स्थानीय तहलाई जिम्मेवार बनाई तीनै तहका सरकारको सहकार्य तथा समन्वयको स्वरूप प्रारम्भ भएको र तीनै तहबाट लगानी हुन सक्ने व्यवस्था रहेको ;

७. विद्यालय शिक्षाका लागि आवश्यक केही संरचना तथा क्षमता विद्यमान रहेकोले यसमा सुधार तथा परिमार्जन मात्र गर्दा यस योजनाको कार्यन्वयनमा उपयोग गर्न सकिने ;

८. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ विकास भई कार्यान्वयन प्रारम्भ भएको ;

९. विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण तथा विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण गर्ने पद्धति विकास भएकाले यसका नतिजाहरूले प्रमाणमा आधारित सुधारका लागि सहयोग हुन सक्ने;

१०.सार्वजनिक शिक्षाको विकास तथा गुणस्तर सुधारका लागि सहयोगी तथा सकारात्मक जनमत रहेको;

११. यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट सार्वजनिक शिक्षाप्रतिको विश्वास तथा आकर्षणमा बढ्न सहयोग पुग्न सक्ने ।

१.६ पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको योजना निर्माण प्रक्रिया

विभिन्न समयमा गरिने अन्तरक्रिया एवम् छलफलमार्फत वास्तविक एवम् व्यवहारिक कार्यान्वयनयोग्य योजना निर्माणका लागि मस्यौदा निर्माण समितिले कोशिश गरी यो योजना तयार गरेको हो ।

परिच्छेद दुई

दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य/गन्तव्य

२.१ परिचय

परिच्छेद एकमा उल्लेख गरिएको राष्ट्रिय शैक्षिक परिवेशको समीक्षासहित उठान गरिएका मुख्य चुनौती तथा अवसर र सम्भावनाहरूले नेपालको विद्यालय शिक्षाको आागामी १० वर्षको मार्ग पहिचानका लागि आधार सिर्जना गरेका छन् । यही सन्दर्भलाई दृष्टिगत गरी यस विद्यालय क्षेत्र योजनाको माध्यमबाट अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा र सर्वसुलभ साक्षरता, निरन्तर शिक्षा तथा जीवन पर्यन्त सिकाइमा नेपालले वि. सं. २०८७ (सन् २०३०) सम्ममा प्राप्त गर्ने उपलब्धिहरूलाई समेटेने गरी यस परिच्छेदमा योजनाको दूरदृष्टि (Vision), ध्येय (Mission), उद्देश्यहरू (Objectives), रणनीतिहरू (Strategies) तथा प्रमुख उपलब्धि सूचक (Key indicators) प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.२ दीर्घकालीन सोच (Vision)

"शिक्षामा हामी सबैको समता पहुच" को आकांक्षा पुरा गर्नका लागि एक्काइसौं शताब्दीको आवश्यकतालाई सम्बोधन तथा अवसरलाई उपयोग गर्न सक्ने नेपाली मूल्य मान्यता अनुकुलको सक्षम नागरिक तयार हुने ।

२.३ ध्येय (Mission)

नेपाली मूल्य र मान्यता सहितको एक्काइसौं शताब्दी सुहाउँदो सक्षम नागरिक तयार गर्न गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षालाई अधिकारका रूपमा स्थापित गरी सबैको सहज पहुँच, सहभागिता र निरन्तरता सुनिश्चित गर्ने ।

२.४ उद्देश्यहरू (Objectives)

१. सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु ।
२. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्दै गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नु ।
३. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्दै सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु ।

४. सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्नु ।

५. संघीय संरचना बमोजिम सरकारको सबै तह र निकायमा शिक्षाको शासकीय प्रबन्धलाई थप सुदृढ बनाउदै नतिजामुखी व्यवस्थापन प्रवर्द्धन गर्नु ।

२.५ रणनीतिहरू (**Strategies)**

१. संघीय सरकारले तोके बमोजिमको मापदण्ड, नर्म्स र ढाँचाअनुसार निश्चित अनुदानका आधारमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन स्थानीय तहबाट हुनेछ । प्रदेश सरकारले क्षमता विकास, समन्वय तथा सहजीकरणका माध्यमबाट स्थानीय सरकारलाई सहयोग गर्नेछ।

२. संघीय कानुन र मापदण्ड बमोजिम नक्साङ्कनका आधारमा स्थानीय तहले विद्यालयको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी सबै बालबालिकाको पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चित गर्नेछ।

३. संघीय तथा प्रदेश सरकारको सहयोग र सहजीकरणमा तथा स्थानीय सरकारको अगुवाइमा विद्यालयहरूले भौतिक, आर्थिक, शैक्षिक तथा मानवीय व्यवस्थापन र विकास गर्दै आधारभूत शिक्षाको गुणस्तर प्रवर्द्धन गर्नेछन् ।

४. निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा (व्यावसायिक तथा साधारण) मा सहज पहुँच र समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको समन्वयात्मक कार्यढाँचामा माध्यमिक विद्यालयहरूको क्षमता सुधार गरिने छ।

५. माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तर विकासका लागि पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री परिमार्जन तथा सान्दर्भिकरणसहित शिक्षक शिक्षा तथा तालिम र शिक्षण सिकाइ तथा मूल्याङ्कन पद्धतिमा सुधार गरिने छ।

६. बालबालिकाको पोषणको अवस्था तथा स्वास्थ्यमा सहयोग पुग्ने गरी दिवा खाजाको प्रबन्धका साथै स्थानीय स्वास्थ्य तथा अन्य सम्बन्धित सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य गरी सरसफाइ तथा स्वच्छता, आधारभूत स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा तथा शिक्षा विद्यालयमार्फत् प्रदान गरिनाका साथै गरिब, सुविधाविहिन, कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना हुन, निरन्तरता दिन र सिकाइमा सहभागी भई उपलब्धि सुधारमा सहयोग गर्न छात्रवृत्ति प्रणालीलाई सुदृढ गरिने छ ।

७. साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर सर्वसुलभ गर्न सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको पुनर्वितरण तथा कार्यक्षमतामा सबलीकरण गरिने छ ।

८. अनौपचारिक शिक्षाको पुनर्परिभाषासहित अनौपचारिक र औपचारिक शिक्षाबिचको अन्तरसम्बन्ध विस्तार तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट आयआर्जन तथा दिगो सामुदायक विकास प्रबर्द्धन गरिने छ।

९. विद्यालय शिक्षामा सुशासन प्रवर्द्धन गर्न विद्यालयको नेतृत्व प्रणालीमा सुधार, सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन, नतिजामा आधारित उत्तरदायित्व प्रणालीको विकास र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्रको विकास गरिने छ।

१०. विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण तथा विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण गर्ने पद्धतिलाई सुदृढ गरी यसका नतिजाहरूका आधारमा सुधार गर्ने पद्धित विकास गरिने छ ।

११. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा तथा निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको विकास तथा व्यवस्थापनका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबिच समन्वयात्कम कार्यढाँचा र उत्तरदायित्व प्रणालीलाई प्रभावकारी र सुदृढ गरिने छ ।

२.६ अपेक्षित मुख्य उपलब्धि

योजनाको अन्त्य (२०३०) सम्ममा निम्नानुसारको उपलब्धि प्राप्त हुनेछः

१. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने अवसर हुनेछ ।

२. आधारभूत शिक्षाको उमेर समूहका सबै बालबालिकाले न्यनूनतम सिकाइ सक्षमतासहित आधारभूत तह पूरा गरेका हुनेछन् ।

३. माध्यमिक विद्यालय उमेरका सबै बालबालिका विद्यालयमा भर्ना भई गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षा प्राप्त गरेको हुने ।

१. आवश्यकतामा आधारित अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरू सबैका लागि सुनिश्चित भई साक्षर, आत्मनिर्भर र सचेत सिकाइ समाज (Learning Society) निर्माणमा योगदान हुने ।

२. विद्यालय शिक्षा पद्धतिमा सुशासन कायम हुनेछ र योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनमा नतिजामुखी प्रणाली स्थापित भई अपेक्षित उपलव्धि हासिल हुने ।

३. विद्यालय तहको पाठ्यक्रमको सान्दर्भिकतामा वृद्धि भई विद्यालय तह पुरा गर्ने एउटा व्यक्ति दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत भाषिक, सामाजिक, विज्ञान र प्रविधिसम्बन्धी तथा गणितीयलगायतका सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध ,रोजगारउन्मुख हुने ।

४। सक्षम र अभिप्रेरित शिक्षकद्वारा सिकारुकेन्द्रित सिकाइ क्रियाकलापमा आधारित शिक्षण सिकाइको माध्यबाट विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि सुधार हुने ।

५. विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागितासहित सबैका लागि गुणस्तर सुनिश्चत हुने ।

६. विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलता (well-being) मा अभिवृद्धि तथा सिकाइमा सुधारसहित सुरक्षित तथा रमाइलो (joyful) सिकाइ वातावरणमा पूर्ण पहुँच तथा सहभागिता हुने .

७. आपतकालीन तथा संकटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित हुने ।

८. सबै विद्यालयमा आवश्यक सक्षमताका आाधार पुरा भई बालमैत्री तथा अपाङ्गता मैत्री भौतिक पूर्वाधार सहितको सिकाइ वातावरण तयार हुने ।

२.७ अपेक्षित मुख्य कार्य सम्पादन सूचक (परिमाणात्मक नतिजा)

यस योजनाका अपेक्षित मुख्य कार्य सम्पादन सूचक (परिमाणात्मक नतिजा) निम्नबमोजिम हुने छः

क्र.सं.	सूचक	सूचकहरुको तहको	आधार वर्ष २०८१	२०८३	२०८५	२०८७	सूचकको स्रोत	तथ्यांकको स्रोत
१.	**प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा**							
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	११५.९	१०३.२५	९२.०१	८२.०		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**८६.2**	**८९.५**	९४.०	**९९.०**		
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	स्थानीय	८३	८५.५३	८८.१८	९०.९१		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	६८.६	७३.०	८५.०	**९५.0**		
२.	**आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)**							
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	स्थानीय	१०२.१	१०९.११	११६.६०	१२४.६०		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**९६.9**	**९७.५**	९९.०	१००		
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	स्थानीय	१५३	१५१.१९	१५९.३५	१४७.५४		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**१२१.९**	**११५.०**	**१०७.०**	**१०५.०**		
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	१२०.४	१२२.८८	१२५.४६	१२८.०८		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**९७.1**	९९.०	९९.५	१००		
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	**१४७.५**	**१४४.८८**	**१४२.०७**	**१३९.३१**		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**११९.२**	**११५.०**				
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	१२०.४	१२२.८८	१२५.४६	१२८.०८		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**९८.३**					
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						

			राष्ट्रिय	११३	११०	१०७	१०५.०		
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)		स्थानीय	५५.३	५८.१५	६१.१४	६४.२९		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	९३.०					
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)		स्थानीय	४५.९	४८.७०	५१.६७	५४.८३		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	८५.८	९३.१	९५.५	९९.५		
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-८)मा भर्ना भएका वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)		स्थानीय	२०.९	१४.५६	८.०७	१.३८		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	२२.२	२०.०	१५.०	१०.०		
२.१०	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*		स्थानीय	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	१.०६			१.०१		
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)		स्थानीय	११४.१	११८.९५	१२४.०४	१२९.०६		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	९३.४	९९.०		१००		
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)		स्थानीय	१३४.९	१३३.५१	१३२.१२	१३०.७५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	११०.४					
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)		स्थानीय	४०.७	४३.१८	४५.८१	४८.६०		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	७९.३			९५.०		
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)		स्थानीय	३८.७	४१.२०	४३.८५	४६.६८		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	७२.७			९५.०		
२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*		स्थानीय	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	१.०१	१.०१				
२.१६	कक्षा ३ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ३ को आधारभूत वा तह २ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय	४७.७					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	कार्तिक-मङ्सिरमा नयाँ नतिजा आउने भएकाले सोही बमोजिम पछि राखिने					
		गणित	स्थानीय	६१.३					
			प्रदेश	कार्तिक-मङ्सिरमा नयाँ नतिजा आउने भएकाले सोही बमोजिम पछि राखिने					
			राष्ट्रिय						

२.१७	कक्षा ५ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ५ को आधारभूत तह हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय	५६	६३	७१	८०		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४५.०	५२.०	६०.०	७०.०		
		गणित	स्थानीय	६७.५	७२.०	७७.३	८१.७		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	२८.३	४०.०	६०.०	७०.०		
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
२.१८	कक्षा ८ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ८ को तह ३ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय	५८					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	६८.५	७०	७२	७५		
		गणित	स्थानीय	४३					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	५३.५	६०.०	६५.०	७०.०		
		विज्ञान	स्थानीय	०					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४३.८	५०.०	६०.०	७०.०		
२.१९	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका* (%)	आधारभूत (कक्षा १-५)	स्थानीय	०					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	२.९	१.०	०.५	०		
		आधारभूत (कक्षा १-८)	स्थानीय	०					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	६.६		१.०	०		
२.२०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)		स्थानीय	४८					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४3.७	४५.०	५०.०	५०.०		
३.	**माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)**								
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)		स्थानीय	२४.९	३१.०३	३८.७२	४८.३३		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४७.६		६५.०			
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर* (%)		स्थानीय	४३.२	४७.८६	५३.०६	५८.८४		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	७१.४			९९.०		
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)		स्थानीय	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	१.०२	१.००	१.००	१.००		

३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	स्थानीय		८९	८९.४	९०.४	९२		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		**९७.५**					
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय		३५.७	३८.१९	४०.८६	४३.७१		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		**६०.३**					
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		**२४.०**					
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		**२०.६**	**२२.०**	**२७.०**	**३३.०**		
३.८	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थी मध्ये विज्ञान र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विषयमा भर्ना भएका विद्यार्थी सङ्ख्या*(%)	स्थानीय	विज्ञान						
			प्रा.व्या.						
		प्रदेश	विज्ञान						
			प्रा.व्या.						
		राष्ट्रिय	विज्ञान			**१५.०**			
			प्रा.व्या.	**१०.०**	**१७.०**	**३०.०**			
३.९	कक्षा १० का विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि* (अङ्कमा)	नेपाली भाषा	स्थानीय	६३					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
		गणित	स्थानीय	५४					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
		विज्ञान	स्थानीय	३७					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय	४९					
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
४.	**जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा**								
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय		६४.३	८०	१००			
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		**५८.०**		**९५.०**			
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय		७०.८	८५.३	९५.४	१००		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		**८२.०**	**८९.०**	**९५.०**	**१००**		
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	स्थानीय		९०.३	९४.९	९८.८७	१००		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		**९२.०**		**९९.०**			

४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)	स्थानीय		०.७६	०.८९	०.९६	१		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		**०.६५**			**०.८०**		
५.	**प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप विकास तालिम**								
५.१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीप विकास तथा तालिम प्राप्त आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति*(%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		**३१.०**	**४०.०**	**५०.०**	**७५.०**		
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा(कक्षा ९-१२ वा डिप्लोमा वा प्रि-डिप्लोमा वा सो सरह)उत्तीर्णजनशक्ति* (वार्षिक सङ्ख्या)	स्थानीय	छात्रा	२६					
			छात्र	४८					
		प्रदेश	छात्रा						
			छात्र						
		राष्ट्रिय	छात्रा						
			छात्र						
६.	**सुशासन तथा व्यवस्थापन**								
६.१	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय		८३:१	७५:१	७०:१	६०:१		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		२४:१		३०:१	३०:१		
६.२	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय		६९:१	६५:१	६०:१	५५:१		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		३०:१		३०:१	३०:१		
६.३	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		३३:१	३१:१	३०:१	३०:१		
६.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय		४०६:१	३७६:१	३१०:१	३००:१		
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		४०:१		३०:१	३०:१		
६.५	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		४१:१	३५:१	३०:१	३०:१		
७.	**शिक्षामा लगानी**								
८.१	कूल बजेटको शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट*(%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		१०.६८	१५.०	१७.०	२०.०		
८.२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रू. हजारमा)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय		१८	२१	२४			
८.३		स्थानीय							
		प्रदेश							

	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रू. हजारमा)	राष्ट्रिय	११	१५	१७			

परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरू

३.१. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ वर्तमान अवस्था

बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास र विद्यालय प्रवेशको तयारी प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षाको प्रमुख उद्देश्य हो। ३ वर्ष देखि ४ वर्षको उमेरलाई प्रारम्भिक बाल शिक्षाको उमेरको रूपमा व्यवस्था गरिएकोछ । शारीरिक, मानसिक, सामाजिक, संवेगात्मक विकासको दृष्टिले यो समय निकै महत्त्वपूर्ण र संवेदनशील उमेर हो। मानव जीवन कै बलियो आधारशीला निर्माणका लागि प्रारम्भिक बाल विकास महत्त्वपूर्ण रहेको हुन्छ । यो उमेरलाई बालबालिकाको विद्यालय शिक्षाको पूर्व तयारीका रूपमा लिइएको छ । हाल प्रारम्भिक बाल शिक्षाका लागि विद्यालयमा आधारित, समुदायमा आधारित र निजी तवरबाट समेत सञ्चालन भईरहेको हुँदा मुख्य रूपले तीन प्रकारबाट सञ्चालन भएको छ । यस्ता कक्षाहरूलाई नर्सरी, किन्डरगार्डेन वा केजी, मन्टेश्वरी जस्ता नामहरू पनि दिएको पाइन्छ ।

प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरूको स्थापना र सञ्चालनको अनुमति स्थानीय तहले नै प्रदान गर्ने व्यवस्था रहेको छ । प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकास र पूर्व प्राथमिक शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न विभिन्न पृष्ठभूमिका बालबालिकाको सिकाइ आवश्यकताअनुसार अनुकुल सिकाइ वातावरणका लागि न्यूनतम पूर्वाधार सुनिश्चित गरेर विभिन्न मोडेलका प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकास र पूर्व प्राथमिक शिक्षा सेवाको विस्तार गर्नुपर्ने भएकोले स्रोत व्यवस्थापन तथा अन्य हिसावले पनि तीन तहका सरकार बिचको सहअस्तित्व, समन्वय र सहकार्यलाई सुदृढ बनाएर सरकारी, गैर सरकारी, निजी क्षेत्र र सबै सरोकारवालाको परिचालनलाई अझै सशक्त बनाई कार्यान्वनयमा लैजानुपर्ने आवश्यता देखिएको छ।

३.१.२ प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाको वर्तमान अवस्थाः

सर्लाही जिल्ला, हरिवन नगरपालिकामा जम्मा ३५ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरु हाल सामुदायिक विद्यालय अन्तर्गत संचालित छन् । शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा प्रविष्ट गरिएको तथ्याङ्क अनुसार सामुदायिक विद्यालयमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा शैक्षिक सत्र २०८१ मा भर्ना भएका बालबालिकाको जम्मा संख्या २३७१ मध्ये छात्रा १०७८ (४५.४७%) र छात्र १२९३ (५४.५३%) छन् । सामुदायिक विद्यालयमा भर्ना भएका बालबालिकाको जम्मा संख्या ६०१ मध्ये छात्रा ३१९ (५३.०७%) र छात्र २८२ (४६.९३%) छन् । त्यसैगरी संस्थागत विद्यालयमा भर्ना भएका बालबालिकाको जम्मा संख्या १७७० मध्ये छात्रा ७५९ (४२.८८%) र छात्र १०११ (५७.१२%) छन् ।जम्मा सामुदायिक विद्यालयहरुमा जम्मा विद्यार्थी संख्या ६०१ (२५.३५%), संस्थागत विद्यालयहरुमा जम्मा विद्यार्थी संख्या १७७० (७४.६५%) रहेका छन् ।

विद्यालयगत वालविकस केन्द्रको विवरण तालिका

Class						ECD/PPC			
S.N	Local Level	Ward	SchoolName	SchoolCode	SchoolType	Girls	Boys	Others	Total
1	Harion	11	Angel Academy	190400037	Private	11	28	0	39
2	Harion	6	Bal Niketan English Boarding School	190280008	Private	0	0	0	0
3	Harion	8	Chapinee education care home	190130007	Private	2	4	0	6
4	Harion	5	Chetana Sandesh Ebs Nepal	190280010	Private	50	57	0	107
5	Harion	11	DAV Sushil Kedia vishwa Bharati School	190400018	Private	54	95	0	149
6	Harion	10	Dawning Future Academy	190400010	Private	25	28	0	53
7	Harion	6	Elite English Boarding School	190280009	Private	18	17	0	35
8	Harion	4	Firefly Academy	190130006	Private	0	0	0	0
9	Harion	8	Gorkha Academy Hariwan	190400044	Private	22	30	0	52
10	Harion	9	Gyan Jyoti Awasiya Vidhyalaya	190400024	Private	0	1	0	1
11	Harion	10	Janamaitri Academy	190400036	Private	28	33	0	61
12	Harion	11	Manakamana Secondary Boarding School	190400011	Private	55	57	0	112
13	Harion	1	Manokamana Aawasiya Bidhyalaya	190400007	Private	37	51	0	88
14	Harion	10	Model Eureka Academy	190400012	Private	31	50	0	81
15	Harion	10	Omnika Academy	190400035	Private	0	1	0	1
16	Harion	11	Orchid English Secondary School	190400017	Private	70	82	0	152
17	Harion	10	Prathana Academy Sarlahi	190400033	Private	14	24	0	38
18	Harion	3	Sagarmatha Shikhar English Boarding School	190130009	Private	25	26	0	51

Class						ECD/PPC			
S.N	Local Level	Ward	SchoolName	SchoolCode	SchoolType	Girls	Boys	Others	Total
19	Harion	9	Sagun Shiksha Awasiya Vidhyalaya	190400031	Private	40	68	0	108
20	Harion	4	Sai English Boarding School	190900006	Private	28	36	0	64
21	Harion	8	Samata School	190400009	Private	56	51	0	107
22	Harion	10	Sarlahi Ambition Academy	190400021	Private	9	11	0	20
23	Harion	9	Sishu Pragya Sadan English Boarding School	190400019	Private	12	21	0	33
24	Harion	10	Solidarity Educational Academy	190400034	Private	31	30	0	61
25	Harion	8	Sumarg Academy	190400041	Private	50	66	0	116
26	Harion	11	Sunrise Secondary English Boarding School	190400020	Private	44	86	0	130
27	Harion	2	Terai Srijanshil Academy	190400030	Private	19	20	0	39
28	Harion	8	United Educational Academy	190400027	Private	28	38	0	66
29	Harion	10	Ba Pi Sukumbasi Pra V	190400013	Public	15	17	0	32
30	Harion	11	Bal Ganga Pra V	190400002	Public	42	41	0	83
31	Harion	7	Balganga Pra V Ghurkauli	190280004	Public	9	4	0	13
32	Harion	1	Basic School Patauna	190030003	Public	12	6	0	18
33	Harion	10	Chaturbhujeshwar Janata Multiple Campus	190400038	Public	0	0	0	0
34	Harion	10	Chaturbhujeshwor Janta Ma. V.	190400005	Public	8	7	0	15
35	Harion	8	Chure Janata Adhar V	190400016	Public	10	9	0	19
36	Harion	9	Deurali Primary School	190400001	Public	2	9	0	11
37	Harion	10	Grihini Ma Vi, sukhepokari	190400026	Public	0	0	0	0
38	Harion	8	Jana Jagriti Ma V	190400003	Public	8	11	0	19

Class						ECD/PPC			
S.N	Local Level	Ward	SchoolName	SchoolCode	SchoolType	Girls	Boys	Others	Total
39	Harion	7	Jana Jagriti Pra V	190280003	Public	29	15	0	44
40	Harion	6	Janasewa Ma. V.	190280005	Public	14	12	0	26
41	Harion	8	Mahadev Janata Ma. V.	190400006	Public	56	64	0	120
42	Harion	1	Pra V Bogteni	190030004	Public	10	9	0	19
43	Harion	9	Pra V Brahamsthan Pra V	190400014	Public	20	15	0	35
44	Harion	6	Pra V Ghurkauli Charlik	190280002	Public	15	13	0	28
45	Harion	5	Pra V Mohanpur	190900005	Public	2	0	0	2
46	Harion	1	Pra V Patauna	190030002	Public	6	8	0	14
47	Harion	2	Ram Awatar Janta Ma. V.	190030001	Public	12	9	0	21
48	Harion	3	Rambahadur Pulami Basic School	190900003	Public	9	7	0	16
49	Harion	5	Sarbodaya Janata Primary School	190280001	Public	9	13	0	22
50	Harion	4	Shreemati Mairani Mikchani Ma. Vi.	190900002	Public	24	11	0	35
51	Harion	1	Sibeshwor Pra V	190270005	Public	7	2	0	9
	Harion		Total			1078	1293	0	2371

स्रोत : IEMIS Report 2081

३.१.३. चार वर्ष उमेर समूहका संख्या र भर्ना अवस्था :

क्र.सं	४ वर्ष उमेरको संख्या			४ वर्ष उमेरको भर्ना दर		
	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा
१	४६४	२६४	२००	२०.१७	२०.४१	१८.५५

३.१.४ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवस्था

हरिवन नगरपालिकामा सामुदायिक विद्यालयमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र ५१ वटा रहेका छ। प्रारम्भिक बालविकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाहरुको प्रतिशत ६४.१४ रहेको छ। यस लगायतका अन्य विवरणहरु तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.सं.	विवरण	अवस्था	कैफियत

१	विद्यालयमा आधारित बालविकासको संख्या	५१	
२	प्रारम्भिक बालविकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना	८३	
३	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सिकाइ कुनाको अवस्था	४०	
४	न्युनतम मापदण्ड पुरा गरेका बालविकासको भवन संख्या	३०	
५	बालबालिकाको लागि छुट्टै शौचालय भएको बालविकासको संख्या	०	
६	बालबालिकाको स्तर अनुरुपको खानेपानीको सुविधा भएको बालविकासको संख्या	०	
७	५ ओटा मध्ये ३ ओटा सक्षमता मापदण्ड पुरा गर्ने केन्द्र	४८.७	
८	१५ दिने तालिम प्राप्त सहजकर्ता	२	
९	बालविकासमा खुद भर्नादर (४ वर्षको मात्र) छात्र ५३.१२ छात्रा ४४.७४	४९.१५	
१०	बालविकासमा सहजै देखिने भर्नादर छात्र ६१.५६ छात्रा ५८.५३	११५.९	
११	सहजै देखिने भर्नादरमा लैङ्गिक समता	०.९९	
१२	खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचक	०.८४	
१३	बालविकासमा दलित बालबालिकाको प्रतिशत	३.३२	
१४	बालविकासमा अपाङ् बालबालिकाको प्रतिशत	१.८२	
१५	भर्ना भएका मध्ये कम तथा बढी उमेरका बालबालिकाको प्रतिशत	०	
१६	चार वर्ष उमेर समूहको लैङ्गिक समता सूचक	०	
१७	व्यवस्थित दिवाखाजाको अवस्था	५	
१८	बालबालिका र सहजकर्ता अनुपात	१:३९	

३.१.५ उद्देश्य

१. चार वर्ष उमेरका बालबालिकाहरुका लागि आधारभूत शिक्षाको पूर्व तयारीका निम्ति बालबिकास तहमा पहुँच तथा सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु ।

२. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको शैक्षिक तथा भौतिक वातावरण व्यवस्थित बनाउँदै गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु ।

३. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाका सहजकर्ताहरुका लागि १५ दिने क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु ।

३.१.६ रणनीति

१. चार वर्ष उमेरका बालबालिकाहरुका लागि आधारभूत शिक्षाको पूर्व तयारीका निम्ति बालबिकास तहमा पहुँच तथा सहभागिता अभिवृद्धि गर्न विद्यालयस्तरीय अभिभावक अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ***उद्देश्य नं १ संग सम्बन्धित***

२. उमेर अवधिका बालबालिकाहरुलाई विद्यालयसम्म ल्याउनका लागि प्रोत्साहनमुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ***उद्देश्य नं १ संग सम्बन्धित***

३. बालसिकाइमैत्री वातावरण तयार गर्नका लागि स्रोत सुनिश्चित एवम् व्यवस्थापन गर्ने । ***उद्देश्य नं २ संग सम्बन्धित***
४. बाल विकास कक्षा व्यवस्थापन, कक्षा सजावट, प्रविधिमा आधारित शैक्षिक सामग्रीहरु तथा बाल उद्यानको व्यवस्थापन गर्ने । ***उद्देश्य नं २ संग सम्बन्धित***
५. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाका सहजकर्ताहरुका लागि तालिम तथा क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालनका लागि आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने । ***उद्देश्य नं ३ संग सम्बन्धित***

३.१.७ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

- सबै प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूले न्यूनतम मापदण्ड पुरा गरेका हुनेछन् ।
- सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
- उमेर समूहका बालबालिकाहरु बालविकास कक्षामा समावेश भएका हुनेछन् ।
- बालविकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने विद्यार्थीको संख्या वृद्धि हुनेछ ।
- प्रारम्भिक बालविकास कक्षाको व्यवस्थापन, शैक्षिक क्रियाकलाप, तालिमको प्रभावकारीता लगायतका पक्षहरुको सुपरिवेक्षण गरी प्रभावकारिता अभिवृद्धि हुनेछ ।

योजनाको कार्यान्वयनबाट हासिल हुने मुख्य नतिजाहरू तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ :

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	५ वटा न्युनतम न्यूनतम सक्षमताका मापदण्डहरूमध्ये कम्तिमा ३ वटा मापदण्डहरू (Minimum Enabling Standards) पुरा गर्ने ECED केन्द्र/कक्षाहरू	२३	२५	३०	५१	
२	ECED मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये कम तथा	५१.५८	६०.७३	७०.१६	८५.६८	१००

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
	बढी उमेरका बालबालिकाको प्रतिशत					
३	ECED केन्द्र/कक्षाहरूमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूमध्ये सिकाई सामग्रीको Set प्राप्त गर्ने सङ्ख्या	५१	५१	५१	५१	५१
४	ECED केन्द्र/कक्षाहरूमा अध्यापनरत शिक्षक/शिक्षिकाहरू मध्ये कम्तिमा १५ दिने तालिम प्राप्त गर्नेको सङ्ख्या	२	१७	३०	५१	
५	ECED मा खुद भर्ना दर (Enrolment rate of 4-year-old children)	४९.१५	६०	८०	९५	९६.९
६	ECED मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER in ECED)	११५.९	११२	११०	१०५	१००
७	ECED मा सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in ECED GER)	०.९९	१.०१	१.०२	१.०४	१.०५
८	ECED को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in ECED NER)	०.८४	०.९०	०.९७	०.९७	०.९८
९	ECED मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये अपाङ्गता भएका बालबालिकाको प्रतिशत	१.८२	१.९०	१.९२	१.९३	१.९५

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
११	ECED मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये दलित बालबालिकाको प्रतिशत	३.३२	३.३८	३.८६	३.८७	३.८८

प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क्रस	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्युनतम मापदण्डहरू विकास, परिमार्जन तथा प्रबोधीकरण	पटक	१					१		संघ, प्रदेश र स्थानीय तह
२.	५ वटा न्युनतम न्यूनतम सक्षमताका मापदण्डहरूमध्ये कम्तिमा ३ वटा मापदण्डहरू (Minimum Enabling Standards) पुरा गर्ने ECED केन्द्र/कक्षाहरू	सङ्ख्या	१	१	१	१	१	५		
४.	ECED केन्द्र/कक्षाहरूमा अध्ययनरतबालबालिकाहरूमध्ये सिकाई सामग्रीको Set प्राप्त गर्ने सङ्ख्या र सिकाई कुना	सङ्ख्या	५१	५१	५१	५१	५१	५१		
५.	ECED केन्द्र/कक्षाहरूमा अध्यापनरत शिक्षक/शिक्षिकाहरू मध्ये कम्तिमा १५ दिने तालिम प्राप्त गर्नेको सङ्ख्या	सङ्ख्या	५१	५१	५१	५१	५१	२५५		
६.	बालविकासका सिकाई सामाग्री र विधुतीय सामाग्रीका लागि बजेट अनुदान	हजारमा	४००	४१०	४३०	४५०	५००			
७.	प्रारम्भिक बालविकास कक्षाहरुमा तोकिएका अति विपन्न र लक्षित समुदायमा	हजारमा	१५०	१६०	१७०	१८०	२००			

	बालबालिकाहरुको सुविधाका लागि बजेट अनुदान								
८	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको नक्साङ्कन गरी पुनर्वितरण तथा नयाँ थप केन्द्रको स्थापना	संख्या	०	०	०	०	०	०		स्थानीय तहको आवश्यकता अनुसार
९.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिका, विशेषगरी दुर्गममा भेगमा बसोबास गर्ने अपाङ्गता भएका तथा विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षामा पहुँचका लागि बैकल्पिक प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	१	१	१	१	१	५		स्थानीय तह
१०.	विकासका साझेदार, गैर सरकारी संस्था, निजी क्षेत्र तथा समुदायलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा समन्वय, सहयोग, सहकार्य तथा लगानी बढाउन प्रोत्साहन	निरन्तर								संघ र स्थानीय तह
११.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रममा अपाङ्गताको पहिचान गर्ने व्यवस्था गरी सहयोग उपलब्ध गराउने र आवश्यकताअनुसार थप सेवाको सुनिश्चितता	सङ्ख्या	१	१	१	१	१	५		स्थानीय तह
१२.	न्यूनतम मापदण्डअनुसार विद्यालयमा आधारित प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका लागि सुरक्षित तथा अपाङ्ग मैत्री शौचालय सहितको दुई कोठे छुट्टै भवनको व्यवस्था	सङ्ख्या	५	५	५	५	५	५	३०	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह
१३.	बालबालिकाको अभिलेखीकरण	निरन्तर								Child trekking
१४.	अपाङ्ता भएका बालबालिकाहरुको सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न वैयक्तिक परिवार सेवा योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन	संख्या	१	१	१	१	१	५		स्थानीय तहको सहयोगमा प्रारम्भिक बा.वि.केन्द्र

१५.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका बालबालिकाका लागि पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था	सङ्ख्या	५९८	६५०	७२०	८००	८६०	३६२८		संघ र स्थानीय तह
१६.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पाठ्यक्रमलाई बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास तथा सिकाइ सहजीकरणमा सहयोग हुने गरी समयसापेक्ष परिमार्जन, अनुकूलन, प्रवोधीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५		संघ र स्थानीय तह
१७.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रको न्यूनतम मापदण्ड र सिकाइ तथा विकास मापदण्डमा समयसापेक्ष परिमार्जन तथा कार्यान्वयन	पटक	६	८	१२	१८	२२			संघ र स्थानीय तह
१८.	मापदण्डले तोके अनुसार पुर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन		६	८	१२	१८	२२			स्थानीय तह, व्यवस्थापन समिति, अभिभावक, संघसंस्था
१९.	सहजकर्ताको योग्यता र क्षमता विकास गर्दै वृत्ति विकासको अवसर मिलाउने	सङ्ख्या	५१	५१	५१	५१	५१			संघ, प्रदेश र स्थानीय तह
२०.	सबै प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा शिक्षक र बालबालिकाको अनुपात बढीमा १:२० कायम	निरन्तर								स्थानीय तह
२१.	प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षामा बालबालिकालाई गुणस्तरीय एकीकृत सेवा प्रदान	निरन्तर								स्थानीय तह
२०	सिकाइ क्रियाकलाप सहजीकरणमा मातृभाषालाई प्राथमिकता दिई आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग	निरन्तर								स्थानीय तह
२१.	बालबालिकाको मासिक स्वास्थ्य जाँच , खोप तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन (Growth Monitoring) गरी कुपोषण भएका	निरन्तर								स्थानीय तह

	बालबालिकाका लागि आवश्यक प्रबन्ध									
२२.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू, वर्तमान तथा भावी अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूका लागि प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षासम्बन्धी नियमित अभिमुखिकरण	पटक	१	१	१	१	१	५		स्थानीय तह
२३.	ग्रेडिङअनुसार मापदण्ड पुरा गरेर निरन्तर प्रगतिमा रहेका बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र तथा सम्बन्धित केन्द्रको शिक्षकलाई प्रोत्साहनका लागि पुरस्कृत गर्ने	पटक	३	३	३	३	३	१५		स्थानीय तह पहिलो पटक baseline का लागि र त्यस पश्चात प्रत्येक २ वर्षमा कति सुधार भयो भन्ने आधारमा
२४.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रममा अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने	संख्या	१	१	१	१	१	५		स्थानीय तह, बा.वि.केन्द्र
२५.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रममा शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने र आवश्यकताको आधारमा मनोसामाजिक परामर्शदाता वा संस्थासँग समन्वय गर्ने	निरन्तर								स्थानीय तह, बा.वि.केन्द्र
२६.	ECD कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकको तलव भत्ता/पोशाक	सङ्ख्या	३५	५१	५१	५१	५१			स्थानीय तह
२७.	वैकल्पिक शिक्षक (सुत्केरी बिदा)	निरन्तर								स्थानीय तह
२८.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रको वर्तमान अवस्थाको परीक्षण गरी न्यूनतम मापदण्ड पूरा गराउन बजेट व्यवस्थाका लागि लागत साझेदारी मापदण्ड,२०७७ परिमार्जन गरी कार्यान्वयन	निरन्तर								संघ, प्रदेश र स्थानीय तह
२९.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको लाइसेन्स प्राप्त व्यक्तिबाट शिक्षक छनौटको व्यवस्था गरी शिक्षकहरूको पारिश्रमिक तथा सेवा सुविधा वृद्धि	निरन्तर								संघ र स्था

										नीय तह
३०.	प्रत्येक प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका लागि शिक्षकबाहेक कक्षा १० उत्तीर्ण एकजना सहयोगीको व्यवस्था गर्ने र सहयोगीलाई स्वास्थ तथा स्याहार सम्बन्धी आधारभूत तालिमको व्यवस्था गर्ने		४	४	४	४	४			संघ र स्थानीय तह
३१.	सबै प्रकारका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई अनिवार्य रुपमा शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमा दर्ता गराई पाठ्यक्रम कार्यान्वयन	निरन्तर								स्थानीय तह
३२.	बालविकास तथा स्याहार कार्यक्रम (४८ महिना भन्दा कमका लागि) को सिकाइ तथा विकास सम्बन्धि पाठ्यक्रम निर्माण	पटक	१					१		स्थानीय तह
३३.	प्रारम्भिक बालविकास सेवा तथा पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन, अनुदान तथा सहयोगको उचित प्रभावकारिताको सम्बन्धमा मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, प्रादेशिक प्रारम्भिक बालविकास समिति, स्थानीय प्रारम्भिक बालविकास समितिबाट अनुगमन, सुपरीवेक्षण, सहयोग तथा सहजीकरण	निरन्तर								संघ, प्रदेश र स्थानीय तह

बाल विकास तथा शिक्षाका प्रमुख कार्यक्रमहरु संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजार)

क्रस	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट						कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	५ वर्षमा जम्मा	
१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्युनतम मापदण्डहरू विकास, परिमार्जन तथा प्रबोधीकरण	८०	८०	८०	८०	८०	४००	
२.	५ वटा न्युनतम न्यूनतम सक्षमताका मापदण्डहरूमध्ये कम्तिमा ३ वटा मापदण्डहरू (Minimum Enabling Standards) पुरा गर्ने ECED केन्द्र/कक्षाहरू	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
४.	ECED केन्द्र/कक्षाहरूमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूमध्ये सिकाई सामग्रीको Set प्राप्त गर्ने सङ्ख्या र सिकाई कुना	६०	६०	६०	६०	६०	३००	

५.	ECED केन्द्र/कक्षाहरूमा अध्यापनरत शिक्षक/शिक्षिकाहरू मध्ये कम्तिमा १५ दिने तालिम प्राप्त गर्नेको सङ्ख्या	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
६.	बालविकासका सिकाई सामाग्री र विधुतीय सामाग्रीका लागि बजेट अनुदान	४००	४१०	४३०	४५०	५००	२१९०	
७.	प्रारम्भिक बालविकास कक्षाहरुमा तोकिएका अति विपन्न र लक्षित समुदायमा बालबालिकाहरुको सुविधाका लागि बजेट अनुदान	१५०	१६०	१७०	१८०	२००	८६०	
८	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिका, विशेषगरी दुर्गममा भेगमा बसोबास गर्ने अपाङ्गता भएका तथा विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षामा पहुँचका लागि बैकल्पिक प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	
११.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रममा अपाङ्गताको पहिचान गर्ने व्यवस्था गरी सहयोग उपलब्ध गराउने र आवश्यकताअनुसार थप सेवाको सुनिश्चितता	१२०	१२०	१२०	१२०	१२०	६००	
१२.	न्यूनतम मापदण्डअनुसार विद्यालयमा आधारित प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका लागि सुरक्षित तथा अपाङ्ग मैत्री शौचालय सहितको दुई कोठे छुट्टै भवनको व्यवस्था	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	
१४.	अपाङ्ता भएका बालबालिकाहरुको सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न वैयक्तिक परिवार सेवा योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
१५.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका बालबालिकाका लागि पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था	१६१४	१७५५	१९४४	२१६०	२३२२	९७९५	
१६.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पाठ्यक्रमलाई बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास तथा सिकाइ सहजीकरणमा सहयोग हुने गरी समयसापेक्ष परिमार्जन, अनुकूलन, प्रवोधीकरण	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१७.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रको न्यूनतम मापदण्ड र सिकाइ तथा विकास मापदण्डमा समयसापेक्ष परिमार्जन तथा कार्यान्वयन	३००	४००	४००	४००	४००	१९००	

१८.	मापदण्डले तोके अनुसार पुर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन	६००	८००	१२००	१८००	२२००	६६००	
१९.	सहजकर्ताको योग्यता र क्षमता विकास गर्दै वृत्ति विकासको अवसर मिलाउने	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	
२२.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू, वर्तमान तथा भावी अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूका लागि प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षासम्बन्धी नियमित अभिमुखिकरण	३००	३००	३५०	३५०	४००	१७००	
२३.	ग्रेडिङअनुसार मापदण्ड पुरा गरेर निरन्तर प्रगतिमा रहेका बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र तथा सम्बन्धित केन्द्रको शिक्षकलाई प्रोत्साहनका लागि पुरस्कृत गर्ने	१५	१५	१५	१५	१५	७५	
२४.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रममा अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने	३५७	३५७	३५७	३५७	३५७	१७८५	
२६.	ECD कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकको तलव भत्ता/पोशाक	३१९५	४६५१	४६५१	४६५१	४६५१	२१७९९	
३०.	प्रत्येक प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका लागि शिक्षकबाहेक कक्षा १० उत्तीर्ण एकजना सहयोगीको व्यवस्था गर्ने र सहयोगीलाई स्वास्थ तथा स्याहार सम्बन्धी आधारभूत तालिमको व्यवस्था गर्ने		४००	४००	४००	४००	१६००	
३२.	बालविकास तथा स्याहार कार्यक्रम (४८ महिना भन्दा कमका लागि) को सिकाइ तथा विकास सम्बन्धि पाठ्यक्रम निर्माण	३००					३००	

३.२. आधारभूत शिक्षा

आधाभूत शिक्षा भनेको बालबालिकालाई आधारभूत ज्ञान र सीप प्रदान गर्ने प्रारम्भिक शिक्षा हो। यो सामान्यतया ५ देखि १४ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाहरूलाई दिइने शिक्षा हो, जसले उनीहरूको बौद्धिक, सामाजिक, भावनात्मक, र शारीरिक विकासको आधार तयार गर्छ ।

तिन तहका सरकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहकारी, सहकारीता र सहभागितामा उक्त कार्य गर्न सहज हुन्छ । साथै आफ्नो बालबालिकालाई विद्यालय पठाउन नागरिकको कर्तव्य पनि हो । आधारभूत तहको शिक्षाको जिम्मेवारी स्थानीय तहको एकल अधिकार सूचीमा राखी तापनि यसका लागि तिनै तहका सरकार उत्तिकै जिम्मेवार हुन्छन् । शिक्षा ऐन,२०२८ का अनुसार आधारभूत तह अन्तर्गत कक्षा प्रारम्भिक बालशिक्षा देखि कक्षा ८ सम्म दिइने शिक्षा भनेर परिभाषित गरेको छ ।

३.२.१ वर्तमान अवस्था

आधारभूत तहको शिक्षा सुधारका लागि कार्यान्वयनमा आएका विभिन्न योजना, परियोजना, आयोगका सुझाव लगायतका विभिन्न प्रयासको परिमाण स्वरुप सामुदायिक विद्यालयमा कक्षा १-८ मा जम्मा विधार्थी संख्या ४४७१ र सस्थागत विद्यालयमा ५८९५ जना गरि जम्मा १०३६६ पुगेको । प्रारम्भिक बाल विकासको अनुभव प्राप्त कक्षा १ मा भर्ना जम्मा ८३ प्रतिशत छन्।सबै प्रकारका विद्यालयहरुमा आधारभूत तहमा (१-५) जम्मा ६९६३ मध्ये छात्रा ३२४६ र छात्र ३७१७ जना र दलित विद्यार्थी ५५६ मध्ये छात्रा २७५ र छात्र २८१ रहेका छन् । यस्तै गरि आधाभुत तह (६-८) मा जम्मा३४०३ मध्ये छात्रा १६३५ र छात्र १७६८ र दलित विद्यार्थी २१२ मध्ये छात्रा ९८ र छात्र १४४ जना दलित विधार्थी अध्यनरत छन् । त्यसैगरी सामुदायिक विद्यालयहरुमा दलित संख्या कक्षा १-५ मा जम्मा ३६८ मध्ये छात्रा १९१ र छात्र १७७ रहेका छन् । कक्षा ३ को भाषिक सिप तर्फको सिकाई उपलब्धि ४६.९ प्रतिशत र गणितीय सिपमा ५९.७ प्रतिशत रहेको छ । कक्षा ५ को भाषिक सिप तर्फका४७.७ प्रतिशत र गणितीय सिपमा६१.३ प्रतिशत सिकाई उपलब्धि रहेको छ । कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुद प्रवेशदर १०२.१र कुल प्रवेश दर १५३प्रतिशत, प्राथमिक कक्षा १-५ मा खुद भर्नादर १२०.४ र कुल भर्नादर १४७.७ रहेको छ । त्यस्तै आधारभूत तह (१-५) पुरा गर्ने दर४५.९ र टिकाउ दर ५५.३प्रतिशत रहेको छ । आधारभूत तह (१-८) कुल भर्नादरमा लैङिक समता सुचांक ०.९० , आधारभूत तह (१-८) मा कुल भर्नादर १३४.९ प्रतिशत र खुद भर्नादर ११४.१ र आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर ४०.७ प्रतिशत र कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पुरा गर्ने दर ३८.७ रहेको छ ।

नगरपालिकाको सेवा क्षेत्रभित्र भएका सामुदायिक विद्यालयहरुमा अध्ययनरत् बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा उपस्थित भएको दिन दिवाखाजाका लागि दैनिक रु १५ दिनुका साथै सबै बालबालिकाका लागि आवश्यक पर्ने भाँडाकुँडाको व्यवस्था भएको छ । सरकारको सशर्त अनुदान दिवाखाजा शीर्षक अन्तर्गत रकम निकासा दिने गरिन्छ र सोही रकमबाट बच्चाहरूको दैनिक खाजाको व्यवस्था हुने गर्दछ।

आधारभूत तह कक्षा १ - ८ को बिबरण				
सि.न.	विवरण	छात्रा	छात्र	जम्मा
1	सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	४८८१	५४८५	१०३८६
2	सामुदायिक बिद्यालयमा तहगत(१-८) जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	४३८६	४९४८	९३३४
3	सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या	९६२	१०९९	२०६१
4	सामुदायिक बिद्यालयमा तहगत(१-८) दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या	७९६	८५५	१६५१
5	सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) अपाङ्गता भएका बिद्यार्थी सङ्ख्या	१९	३०	४९
6	सामुदायिक बिद्यालयमा तहगत(१-८) अपाङ्गता भएका बिद्यार्थी सङ्ख्या	८	१३	२१
7	सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) तोकिएका २२ जनजाती बिद्यार्थी सङ्ख्या	२६१२	२९५९	५५७१
8	सामुदायिक बिद्यालयमा तहगत(१-८) तोकिएका २२ जनजाती बिद्यार्थी सङ्ख्या	१८७३	१८०७	३६८०

आधारभूत तह कक्षा १ - ८ को बिबरण				
सि.न.	विवरण	छात्रा	छात्र	जम्मा
9	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	७६४१	१०१३६	१७७७७
10	चालु शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) रूपमा कक्षा दोहर्याउने बिद्यार्थी सङ्ख्या	५३५	५१७	१०५२
11	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) कक्षा छाड्ने बिद्यार्थी सङ्ख्या	४९९	७१९	१२१८
12	गत शैक्षिक सत्रका कक्षागत बिद्यार्थीमध्ये चालु शैक्षिक सत्रमा उत्तीर्ण भइ आएका तहगत(१-८) बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	७०२	८९०	१५९२
13	गत शैक्षिक सत्रको अन्तिम परीक्षामा सम्मिलित तहगत(१-८) बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	६५६३	८११०	१४६७३
14	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या	१००८	११८४	२१९२
15	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) अन्य (दलित बाहेक) बिद्यार्थी सङ्ख्या	२२८४	३०५३	५३३७
16	चालु शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) रूपमा कक्षा दोहर्याउने दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	१३८	११०	२४८
17	गत शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) कक्षा छाड्ने दलित बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	२१	२२	४३
18	गत शैक्षिक सत्रका कक्षागत दलित बिद्यार्थीमध्ये चालु शैक्षिक सत्रमा उत्तीर्ण भइ आएका तहगत(१-८) बिद्यार्थी सङ्ख्या (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	७०२	८२६	१५२८
19	चालु शैक्षिक सत्रमा तहगत(१-८) छात्राहरुको प्रतिशत (सबै प्रकारका बिद्यालयमा)	४२.५		४२.५
20	चालु शैक्षिक सत्रमा तहगत(१-८) छात्राहरुको प्रतिशत (सामुदयिक बिद्यालयमा)	४७.०		४७.०
21	चालु शैक्षिक सत्रमा सबै प्रकारका बिद्यालयमा तहगत(१-८) जम्मा बिद्यार्थीमध्ये सामुदयिक बिद्यालयका बिद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरुको प्रतिशत	६१.३	५१.१	५५.४
22	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक बिद्यालयमा तहगत(१-८) जम्मा बिद्यार्थीमध्ये दलित बिद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरुको प्रतिशत	१८.१	१७.३	१७.७
23	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक बिद्यालयमा तहगत(१-८) जम्मा बिद्यार्थीमध्ये तोकिएका २२ जनजाती बिद्यार्थीहरूको छात्रा/छात्रहरुको प्रतिशत	४२.७	३६.५	३९.४
24	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक बिद्यालयमा तहगत(१-८) जम्मा बिद्यार्थीमध्ये तोकिएका अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूको छत्र/छात्राहरुको प्रतिशत	०.२	०.३	०.२
25	चालु शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक बिद्यालयको स्वीकृत दरबन्दी र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षक र तहगत(१-५) जम्मा बिद्यार्थीको अनुपात (STR)	१३८		
26	सामुदायिक बिद्यालयको स्वीकृत दरबन्दी र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षक र तहगत(६-८) जम्मा बिद्यार्थीको आधारमा शिक्षा ऐन/नियमावली अनुसार तोकिएको अनुपात (STR)	१७१		

३.२.२.१ समस्याहरु

१. विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरुलाई खुद भर्नादरमा समावेश गर्न नसकिएको
२. कक्षा छाड्ने तथा दोहोर्याउने दर उच्च हुनु
३. विद्यार्थीहरु नियमित विद्यालयमा उपस्थीती दर कम हुनु
४. तालिम प्राप्त शिक्षकहरुको संख्या कम हुनु
५. आधारभूत तहका शिक्षकहरुले माथिल्लो कक्षामा अध्यापन गर्नु
६. विद्यार्थी संख्या अनुसार भौतिक संरचना अपर्याप्त हुनु
७. शिक्षण सिकाइ कियाकलापमा अभिभावक सचेतना कमि हुनु
८. विद्यालयमा विद्यार्थीहरुका लागि अतिरिक्त कियाकलाप सञ्चालन पर्याप्त नहुनु ।
९. शिक्षण सिकाइ कियाकलापमा शिक्षक निर्देशिका जस्ता सन्दर्भ सामग्रीको प्रयोग न्यून हुनु ।

१०.निरन्तर वा आन्तरिक मूल्यांकन प्रभावकारी नहुनु ।

३.२.३ उदेश्यहरु

१. समतामुलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु ।
२. न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी प्राप्त गर्न टिकाउ दर वृद्धि गर्नु,
३. गुणस्तरीय आधारुत तहको शिक्षामा ५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरुको समतामुलक पहुँच तथा र तह अनुसारको उच्चतम सिकाइ उपलबिध सुनिश्चितता गर्नु ।
४. कक्षा छाड्ने तथा कक्षा दोर्याउने दरमा कमि ल्याउनु ।
५. अभिभावक शैक्षिक सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु ।
६. विद्यालयको शैक्षिक गतिविधि व्यवस्थीत बनाउनु ।

३.२.४ रणनीतिहरु

१. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकालाई समता रणनीति, साक्षर नेपाल अभियान, सिकाइ केन्द्र, धार्मिक विद्यालय मार्फत पहुँच र सवैका सुनिश्चित गरिनेछ ।
२. शिक्षण विधि, मूल्याङ्कन विधि, शैक्षिक मानव संसाधनको विकास, पेशागत विकास, दिवा खाजा कार्यक्रम, मनोसामाजिक परामर्श, विद्यालय प्रविधिको प्रयोग जस्ता कार्यका लागि यथेष्ट लगानीको स्रोत सुनिश्चित गरिनेछ ।

३. अपांगता भएका, दलित, पिछडिएका समुदायका बालबालिकालाई शिक्षाको मुलधारमा समाहित गर्न थप प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन ।
४. विद्यालय भर्ना भएका सबै बालबालिकाहरुलाई नियमितता र टिकाउमा योजनाहरु बनाई कार्यन्वयन गर्ने ।
५. सबै बालबालिकाहरुलाई बालमैत्री बातावरण सहितको गुणस्तरीय शिक्षाको लागि आवश्यक पहल गर्ने ।
६. निरन्तर विद्यार्थी मूल्यांकन प्रणालीलाई थप सहज एवम् व्यवस्थीत गर्ने ।
७. अभिभावक तथा सरोकारवालाहरुलाई अपनत्व ग्रहण गर्ने परिपाटिको विकास गर्ने ।
८. विद्यार्थीको सर्वांगिण विकासको लागि खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलापको व्यवस्था गर्ने ।
९. शिक्षकको पेसागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

३.२.५ उपलब्धी, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य :

क) उपलब्धि

अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा प्रविधियुक्त पहुँच, सहभागिता र गुणस्तर अभिवृद्धि भएको हुने ।

समावेशी एवम् समतामूलक शिक्षाका लागि पूर्वाधार एवम् सिकाइ वातावरण सिर्जना हुने ।

आधारभुत तहमा खुद भर्ना दर १०० प्रशित पुगेको हुने ।

अपाङगता भएका विद्यार्थीको आवश्यकता अनुसारको भौतिक संरचना भएको हुने ।

वद्यालयको औषत सिकाई उपलबिधमा सुधार भएको ।

विद्यार्थी लक्षित वभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुने ।

विद्यालयहरुले खेलकुद तथा अतिरिक्त कियाकलाप नियमित रुपमा सञ्चालन गरेको हुने ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१.स्थानीय तहले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्नका लागी बालमैत्री र समावेशी वातावरणमा सिकाइ हुने ।

३.आधारभूत तह पूरा गर्ने बालबालिकाले अपेक्षित न्यूनतम् सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने ।

४.जनशक्तिको क्षमता विकास गर्दै आधारभूत तहमा गुणस्तरीय शिक्षा र शैक्षिक सुशासन कायम हुने ।

५. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि राष्ट्रिय औसत उपलब्धिसँग बराबर हुने ।

६ विद्यालयहरुले खेलकुद तथा अतिरिक्त कियाकलाप नियमित सञ्चालन गरेका हुने ।

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	कक्षा १ मा देखिने सहजै प्रवेशदर	१५३	१५२.११	१५१.१९	१५०.२७	१९.३५
२	कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर	१०२.१	१०५.५४	१०९.११	११२.७९	११६.६०
३	कक्षा १ को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GIR)	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५
४	कक्षा १ को खुद देखिने भर्ना दरमा लैंगिक समता सूचांक	०.९६	०.९६	०.९७	०.९७	०.९७
५	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकामध्ये ECED को अनुभव लिई आएका बालबालिकाको प्रतिशत	८३	८४.२४	८५.५३	८६.८५	८८.१८
६	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकामध्ये ECED को अनुभव नलिई आएका बालबालिकाको प्रतिशत	१७	१५	१४	१३	१२
७	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	१४७.७	१४६.३०	१४४.८८	१४३.४६	१४२.०७
८	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर (NER)	१२०.४	१२१.६१	१२२.८८	१२४.१६	१२५.४६
९	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	११४.५	११४.९५	११३.३७	११२.८०	११०.२३
१०	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा खुद भर्ना दर (NER)	१०४	१०८.५१	११३.१८	११८.०४	१२३.१२
११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	१३४.९	१३४.२१	१३३.५१	१३२.८१	१३२.१२
१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (NER)	११४.१	११६.४८	११८.९५	१२१.४७	१२४.०४

१३	आधारभूत तह (कक्षा १-८) को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५
१४	आधारभूत तह (कक्षा १-८) को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in NER)	०.९२	०.९२	०.९३	०.९३	०.९३
१५	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा उमेरगत भर्ना दर (ASER)	१४३.६	१४३.५४	१४४.०५	१४४.५७	१४५.०८
१६	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा बिद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको दर					
१७	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ सम्म पुग्ने बालबालिकाको दर	५५.५	५६.७९	५८.११	५९.४६	६०.८५
१८	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ को अन्त्यसम्म टिक्ने बालबालिकाको दर	५५.३	५६.७१	५८.१५	५९.६३	६१.१४
१९	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ तथा आधारभुत तह (कक्षा १-५) पुरा गर्नेको दर	४५.९	४७.२८	४८.७०	५०.१७	५१.६७
२०	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ सम्म पुग्ने दर	४०	४१	४२.०३	४३.०९	४४.१७
२१	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ को अन्त्यसम्म टिक्ने बालबालिकाको दर	४०.७	४१.०२	४३.१८	४४.४७	४५.८१
२२	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ तथा आधारभुतह (कक्षा १-८) पुरा गर्नेको दर	३८.७	३९.९३	४१.२०	४२.५०	४३.८५
२३	आधारभूत तहमा (कक्षा १-८) तोकिएको उमेरसमूह भन्दा कम/बढी उमेर समुहका बिद्यार्थीको प्रतिशत	२०.९	१७.७३	१४.५६	११.३४	८.०७
२४	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	५२.९९	६०	६५	६५	६५
२५	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	३३.३३	३५	४०	४५	५०
२६	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	४८.९७	५०	५२	५३	५९
२७	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा दलित विद्यार्थीको प्रतिशत	८	९	१०	११	१२
२८	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा दलित विद्यार्थीका प्रतिशत	६.२	७	८	९	१०
२९	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा दलित विद्यार्थीको प्रतिशत	७.४	८	९	१०	११
३०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा २२ जनजातीका विद्यार्थीहरूमध्ये छात्रवृत्ति पाउनेको प्रतिशत					
३१	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का बिद्यार्थीहरूमध्ये छात्रवृत्ति पाउनेको प्रतिशत					
३२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूको प्रतिशत	१.१	१	१	१	०

३३	कक्षा ३ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत	नेपाली	४७.७			
		गणित	६१.३			
३४	कक्षा ५ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत	नेपाली	५६			
		गणित	६७.५			
३५	कक्षा ८ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत	नेपाली	५८			
		गणित	४३			
३६	ECED देखि कक्षा ५ सम्मका बिद्यार्थीमध्ये नि:शुल्क दिवा खाजा प्राप्त गरेका बिद्यार्थीको प्रतिशत	९०	१००	१००	१००	१००
३७	आधारभूत तहमा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुमध्ये शैक्षिक सत्र शुरू भएको दोस्रो हप्ता भित्रमा पुरा सेट पाठ्यपुस्तक प्राप्त गर्ने बिद्यार्थीको प्रतिशत	९०	१००	१००	१००	१००

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य :

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१०वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	विद्यालयमा नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजन	पटक	१		१		१		नगरपालिका
२	शिक्षक योग्यता र दरबन्दी निर्धारण तथा पुनराबलोकन	पटक	१						नगरपालिका
३	आधारभूत तहमा सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना	पटक	१	१	१	१	१		नगरपालिका
४	कक्षा १ देखि ५ सम्मका बालबालिका लागि भाषिक पठनसिप बिकासका लागि शिक्षक तथा बिद्यार्थी निर्मित स्थानीय सामाग्रीहरु सहित छापामय कक्षाकोठा व्यबस्थापन	पटक	१	१	१	१	१		नगरपालिका
५	छापामय कक्षाकोठा व्यबस्थापन नभएका कक्षा १ देखी ३ सम्मका बिद्यालयहरुलाई छापामय कक्षाकोठा व्यबस्थापन	पटक	१	१	१	१	१		नगरपालिका

६	विद्यालयमा न्युनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	संख्या	०	८	८	४	४			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
७	स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ को कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१			
८	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा योजना तयारी महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति योजना तयार गरी कार्यान्वयन	पटक	०	०	१	०	०			संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
९	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	संख्या	०	८	८	४	४			,,
१०	विद्यालय पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा दिवा खाजा	प्रतिशत	९०	१००	१००	१००	१००			,,
११	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	पटक	१	१	१	१	१			
१२	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	सङ्ख्या	१५	१५	१५	१५	१५			
१३	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि प्र.अ.भत्ता	सङ्ख्या	१५	१५	१५	१५	१५			
१४	आधारभूत बिद्यालय (कक्षा १-८) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त् क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)	पटक	१	१	१	१	१			

१६	आधारभूत तह (कक्षा १-५) सन्चालित परम्परागत धार्मिक विद्यालयहरु: गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	सङ्ख्या	६	६	६	६	६		
१७	बिद्यालयहरुमा ICT lab स्थापना र ICT learning materials व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	सङ्ख्या	०	३	६	८	५		
१८	SMCs र PTAs को क्षमता अभिबृद्धी र अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१		
१९	आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा (कक्षा ८) व्यवस्थापन र सन्चालन बापत स्थानीय तहलाई बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१		

घ.आधारभूत शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरुको संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजार)

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					५ वर्षको जम्मा	कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
१	विद्यालयमा नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजन	१००		१००		१००		नगरपालिका
२	शिक्षक योग्यता र दरबन्दी निर्धारण तथा पुनराबलोकन	९०						नगरपालिका
३	आधारभूत तहमा सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना	५०	५०	५०	५०	५०		नगरपालिका
४	कक्षा १ देखि ५ सम्मका बालबालिका लागि भाषिक पठनसिप बिकासका लागि शिक्षक तथा बिद्यार्थी निर्मित स्थानीय सामाग्रीहरु सहित छापामय कक्षाकोठा ब्यबस्थापन	१२०	१२०	१२०	१२०	१२०		नगरपालिका
५	छापामय कक्षाकोठा व्यबस्थापन नभएका कक्षा १ देखी ३ सम्मका बिद्यालयहरुलाई छापामय कक्षाकोठा व्यबस्थापन	१००	१००	१००	१००	१००		नगरपालिका

६	विद्यालयमा न्युनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	०	४४०००	४४०००	२२०००	२२०००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
७	स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ को कार्यान्वयन	५०	५०	५०	५०	५०		
८	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा योजना तयारी महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति योजना तयार गरी कार्यान्वयन	१६०	१६०	१६०	१६०	१६०		संघ/ प्रदेश/ न.पा.
९	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	०	१६०	१६०	१६०	१६०		,,
१०	विद्यालय पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा दिवा खाजा	७६२२	७७००	८०००	८०५०	८०५०		,,
११	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	८५०२३	८५०२३	८६०००	८६०००	८६०००		
१२	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	२९५५०	२९५५०	२९५५०	२९५५०	२९५५०		
१३	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि प्र.अ.भत्ता	२७०	२७०	२७०	२७०	२७०		
१४	आधारभूत बिद्यालय (कक्षा १-८) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त् क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School	२२५०	२२५०	२२५०	२२५०	२२५०		

	bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)							
१५	आधारभूत तह (कक्षा १-५) सन्चालित परम्परागत धार्मिक विद्यालयहरु: गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००		
१६	बिद्यालयहरुमा ICT lab स्थापना र ICT learning materials व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००		
२५	SMCs र PTAs को क्षमता अभिबृद्धी र अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रम	२००	२५०	२५०	२५०	२५०		
२६	आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा (कक्षा ८) व्यवस्थापन र सन्चालन बापत स्थानीय तहलाई बजेट अनुदान	६००	६००	६५०	६५०	७००		

३३. माध्यमिक शिक्षा

परिचय

अनिवार्य आधारभूत शिक्षा अन्तर्गत सबै बालबालिकाले कक्षा ८ सम्मको गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गरिसकेपछि विद्यार्थीको रुची र क्षमता अनुसार माध्यमिक तहमा प्राविधिक वा साधारण धारको शिक्षा छनोट गर्ने अवसर प्रदान गर्न पर्दछ । यस तहको शिक्षालाई जीवनोपयोगी, उत्पादनमूलक, प्रविधियुक्त, सीपमूलक र व्यावहारिक बनाउनु पर्दछ । आधारभूत तहमा विद्यार्थीले हासिल गरेको भाषिक र गणितीय सीपको उपयोग गरेर आफ्नो रुचि र क्षमताअनुसार विद्यार्थीले साधारण शिक्षाको लाइन लिएर विभिन्न विषयमा उच्च शिक्षा हासिल गर्ने लक्ष्य लिने वा विभिन्न किसिमका प्राविधिक र व्यावसायिक सिप हासिल गरेर भविष्यमा आय आर्जनको बाटो सुनिश्चित गर्ने भन्ने निर्णय माध्यमिक तहको शिक्षाले गर्नुपर्दछ ।

प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षाको धारमा जानका लागि विद्यार्थीहरूलाई कक्षा ६ देखि ८ सम्म पढाइ हुने पेसा, व्यवसाय र प्रविधि शिक्षाले प्रदान गरेको ज्ञान सीपले पनि सजिलो बनाउन सक्दछ । यसरी विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक वा साधारण धार छनोट गर्न र भावी जीवनका थुप्रै विषयमा निर्णय लिन उपयुक्त परामर्श पनि विद्यालयले प्रदान गर्नुपर्दछ । यिनै कुराहरूलाई ध्यानमा राखेर हरिवन नगरपालिकाले माध्यमिक तहको शिक्षालाई प्रविधियुक्त, सीपमूलक, निःशुल्क, बालमैत्री र समावेशी गराउने नीति लिएको छ ।

३.३.१ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिका अन्तर्गत माध्यमिक सामुदायिक विद्यालय कक्षा ९-१२ सञ्चालन रहेका ३ वटा र कक्षा ९-१० सञ्चालनमा रहेका ३ वटा विद्यालय रहेका छन् । त्यसैगरी संस्थागत विद्यालय कक्षा ९-१२ सञ्चालन रहेका ६ वटा र कक्षा ९-१० सञ्चालनमा रहेका ७ वटा विद्यालय रहेका छन् ।

३.३.२ प्रमुख समस्या

- माध्यमिक तहमा विषयगत शैक्षिक योग्यता भएका शिक्षकहरुको दरबन्दी पर्याप्त नहुनु ।
- गणित, अंग्रेजी तथा विज्ञान विषयमा प्रविधिमैत्री शिक्षकको अभाव तथा सन्तोषजनक नतीजा प्राप्त नहुनु ।
- माध्यमिक शिक्षा निशुल्क एवम् समतामूलक बनाउन नसकिनु ।
- पर्याप्त स्रोत एवम् सामग्रीको अभाव हुनु ।
- विद्‌यार्थीको सिकाइ उपलव्धीदर बढ्न नसक्नु ।
- कक्षा छाड्ने र दोहोर्याउने दर उच्च हुनु ।
- शिक्षकहरुको पेसागत तालिम तथा क्षमता अभिवृद्‌धिको प्रयोगात्मक अभ्यासमा कमि हुनु ।
- पढाइलाई श्रम र सिपसँग जोड्ने अवसरको कमि हुनु ।
- विद्‌यालयहरुको शैक्षिक तथा भौतिक अवस्था समरुपको नहुँदा विद्‌यार्थी संख्यामा अन्तर हुनु ।
- अभिभावक एवम् सरोकालवालाहरुको चासो र चिन्तन कम हुनु ।

३.३.२ उद्देश्य

१. माध्यमिक शिक्षामा समतामुलक पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु ।
२. माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु ।
३. माध्यमिक तहको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, सिकाइमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु ।
४. माध्यमिक शिक्षामा खुद भर्नादर र टिकाउदर अभिवृद्धि गर्नु ।
५. विद्यार्थीहरुलाई सिपमूलक शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु ।
६. विषयगत शिक्षक दरबन्दि पुनरावलोन गरि शैक्षिक सुधार गर्नु ।
७. प्राविधिक तथा व्यवसायीक शिक्षा तथा सीपमुलक आयआर्जन सगँ जोडी विद्यार्थीको आधारभूत सीप प्राप्तिको सुनिश्चित गर्नु ।
८. माध्यमिक शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग सुनिश्चित गर्नु ।
९. प्रशासकीय एवम् व्यवस्थापकिय प्रबन्धमा सुधार ल्याउने ।

३.३.३ रणनीति

१. माध्यमिक तहमा सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यकता अनुसार शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण गर्ने ।
२. उद्योग, व्यवसाय, तथा स्थानीय निकायहरूसँग सहकार्य गरी सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
३. विद्यार्थीहरूलाई उद्यमशीलता तथा आत्मनिर्भर बन्न अभिप्रेरित गर्ने।
४. डिजिटल र नवप्रवर्तनमूलक शिक्षण विधिहरूको प्रयोगलाई अनिवार्य बनाउने।
५. शिक्षा प्रणालीको प्रभावकारिता मापन गर्न अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
६. सरकार, गैरसरकारी संस्था, तथा अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरूसँग सहकार्य गरी शिक्षाको गुणस्तर सुधार्ने।

७. विद्यार्थीलाई विद्यालयमा पहुँच अभिवृद्धि गर्न विभिन्न प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

८. विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिकाहरुका लागि बैकल्पिक माध्यमका शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

९. विद्यालय, शिक्षक, र अभिभावकबीचको सहकार्यलाई सशक्त बनाउने।

१०. सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने ।

११. माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने ।

१२. शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने ।

१३. शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

१४. शिक्षण सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने ।

१५. हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने ।

१६. विद्यालयहरूलाई प्रकोप, संकट तथा महामारी र जलवायु परिवर्तन लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने ।

१७. कक्षा ११-१२ मा विज्ञान विषय अध्ययनका लागि विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न पूर्वाधारसहितको व्यवस्था गर्ने ।

१८. विद्यालय विकास तथा व्यवस्थापनप्रति प्रधानाध्यापकलाई उत्तरदायी बनाउने।

१९. आवधिकरूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइमा जवाफदेही हुने प्रणाली विकास गर्ने ।

२०. विज्ञान तथा शैक्षिक महोत्सवमार्फत विद्यार्थीहरुलाई रचनात्मक सिकाइप्रति अभिप्रेरित गर्ने ।

३.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथ नतिजा

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने ।

ख) नतिजा

१. निःशुल्क माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुने तथा कक्षा छोड्ने र दोहोर्‍याउने दरमा कमी आउने ।

२. सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गरेको हुने ।

३. माध्यमिक तहमा प्राविधिक धारतर्फको शिक्षा व्यवस्थित र विस्तार भएको हुने ।

४. माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्ने विद्यार्थीले न्यूनतम् सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने ।

५. विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहज प्रयोग र उचित सिकाइ वातावरणको निर्माण भएको हुने ।

६. विद्यालयको छुट्टै प्रशासनिक काम गर्ने गरी योग्यता र क्षमतामा आधारित प्र.अ. व्यवस्थापन हुने ।

७. माध्यमिक तहमा जनशक्तिको क्षमता विकास गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा शैक्षिक सुशासन कायम हुने ।

क्र.स	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१.	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०) मा खुद भर्ना दर (NER)	६५.४	७०.३	७५.५७	८१.५७	८७.८
२.	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०) मा कुल भर्ना दर (GRE)	५९.८	६४.४	६९.८	७५.०७	८१.१०
३.	माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	४३.२	४५.४५	४७.८	५०.३९	५३.०६
४.	माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२) मा खुद भर्ना दर (NER)	१२.५	१४.८	१७.६	२०.८	२४.८
५.	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	४३.२	४५.४५	४७.८	५०.३	५३.०६
६.	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (NER)	२४.९	२७.७७	३१.०३	३४.६६	३८.७
७.	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५
	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in NER)	०.९२	०.९२	०.९२	०.९३	०.९४
	माध्यमिकतह (कक्षा १-१२) मा उमेरगत भर्ना दर (ASER)	७०.६	७१.१६	७१.७०	७२.२५	७२.८
	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० सम्म पुग्ने दर (Survival Rate to Grade १०)	३५.७	३६.९२	३८.१९	३९.५०	४०.८६

क.स	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० को अन्त्यसम्म टिक्नेको दर (Retention Rate at the end of Grade १०)	३६.५	३७.७६	३९.०७	४०.४२	४१.८
	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० तथा माध्यमिकत्तह (कक्षा १-१०) पुरा गर्नेको दर (Cycle Completion Rate at Basic Level:-G१-१०)	३५.२	३६.३२	३७.४	३८.६८	३९.८९
	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०) मा दलित बिध्यर्थिको प्रतिशत	५	६	६	७	८
	माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२) मा दलित बिध्यर्थिको प्रतिशत	५.३	६	६	७	८
	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा दलित बिध्यर्थिको प्रतिशत	६.१	७	८	९	९.५
	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा अपाङ्गता भएका बिध्यर्थिको प्रतिशत	०.३				
	आधारभूततह (कक्षा ९-१०) का बिद्यार्थीहरूमध्ये छात्रवृत्ति पाउनेको संख्या	१२२				
	आधारभूत (कक्षा १-८) र माध्यमिक (कक्षा ९-१२) तहमा बिपन्न छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने बिद्यार्थीको छात्र/छात्रा प्रतिशत	१०				

क.स	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२		२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
	कक्षा १० मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	नेपालि	६३				
		अंग्रेजी	४९				
		गणित	५४				
		विज्ञान	३७				
	माध्यमिकतहमा (कक्षा ९-१०) अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुमध्ये शैक्षिक सत्र शुरू भएको दोस्रो हप्ता भित्रमा पुरा सेट पाठ्यपुस्तक प्राप्त गर्ने बिद्यार्थीको प्रतिशत	९०		१००	१००	१००	१००
	सामुदायिक माध्यमिक बिद्यालयहरूमध्ये कक्षा ९-१० सम्मको अध्यापनको लागि ३ वटा Core Subject:- Maths, Science and English र ५ वटा अनिबार्य बिषयको बिषयगत शिक्षक पूरा गर्ने बिद्यालयहरूको सङ्ख्या	३ विषय	१३				
		५ विषय	३				

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि तयारी	पटक		१				१	नगरपालिका
२	विद्यालयमा नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक		१			१		नगरपालिका

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
४	शिक्षक योग्यताका मापदण्ड र दरबन्दी आधारको पुनरावलोकन	संख्या	१	१	१	१	१		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
५	आवश्यकता अनुसार स्कूल बसको व्यवस्था गर्ने	संख्या	१	१	१	१	१		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
६	विद्यालयमा न्यूनतम् भौतिक पूर्वाधार विकास तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, प्रतिशत स्थानीय तह सुधारको क्रियकलाप अनुसार	संख्या	३	८	८	५	३		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
७	नमुना माध्यमिक विद्यालय विस्तार	संख्या	१	१	०	०	०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
८	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	संख्या	२	२	२	२	२		,,
९	विद्यालय पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम	प्रतिशत	६०	६५	७०	७५	८०		,,
१०	क्षमतामा आधारित प्र.अ. व्यवस्थापन	संख्या	२४	२४	२४	२४	२४		नगरपालिका
११	प्रकोप प्रति सचेत रहन योजना विकास	पटक	१	१	१	१	१		नगरपालिका
१२	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तक	प्रतिशत	९१	९५	९८	९९	९९		संघ
१३	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस, विद्यार्थी स्टेशनरी इत्यादि वितरण	प्रतिशत	२०	२०	२०	२०	२०		नगरपालिका
१४	घुम्ती पुस्तकालय सञ्चालन	पटक	५	५	५	५	५		नगरपालिका
१५	सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन	निरन्तर							नगरपालिका
१६.	माध्यमिक तहसम्म संचलित बिद्यालयहरूको सङ्ख्या	सङ्ख्या		२	0	0	0		
१७	सबै प्रकार र तहका बिद्यालय नक्शांकन, समायोजन र पुनरवितरण कार्यक्रम सन्चालन	पटक		१			१		

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१८	सामुदायिक माध्यमिक बिद्यालयमा (कक्षा ९-१२) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	आवश्यक्ता अनुसार							
१९	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि प्र.अ.भत्ता	आवश्यक्ता अनुसार							
२०	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) बिद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	पटक	१	१	१	१	१		
२१	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) बिद्यालयहरुमा कार्यरत लेखा र प्रशासनिक कर्मचारीहरूका लागि २२ तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	पटक	१	१	१	१	१		
२२	माध्यमिक बिद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, शिक्षण सिकाई सामग्री, कम्तिमा १/१ सेट पाठ्यक्रम र शिक्षक निर्देशिका, Book Corner, इन्टरनेट सुबिधा, सुद्ध पिउने पानी, बिद्धुत महशुल, आदि)	पटक	१	१	१	१	१		
२३	माद्यमिक बिद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि	पटक	१	१	१	१	१		

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
	एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)								
२४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरण अनुदान	पटक	१	१	१	१	१		
२५	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरण अनुदान (पाठ्यपुस्तकको सङ्ख्या पाठ्यक्रम ढाँचाले तोके अनुसार हुने)	पटक	१	१	१	१	१		
२६	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ९-१०) अतिबिपन्न छात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	पटक	१	१	१	१	१		
२७	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ११-१२) अतिबिपन्न छात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	पटक	१	१	१	१	१		

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
२८	कक्षा ९-१२ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१		
२९	माध्यमिक बिद्यालय तहमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान	सङ्ख्या	१	१	१	१	१		
३०	माध्यमिक बिद्यालय तहमा बिज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान	सङ्ख्या	१	१	१	१	१		
३१	नमूना बिद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक बिद्यालयमा भौतिक विकास कार्यक्रम बजेट अनुदान	सङ्ख्या	१	१	१	१	१		
३२	नमूना बिद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक बिद्यालयमा Master Plan कार्यान्वयन (पुस्तकालय व्यवस्थापन, ICT र बिज्ञान प्रयोगशाला, समाग्री र किट्सहरू, आदि) का लागि बजेट अनुदान	सङ्ख्या	१	१	१	१	१		
३३	प्र.अ.हरूकालागि कार्य सम्पन्नका आधारमा प्रोत्साहन र नमूना बिद्यालय कार्यक्रम सन्चालन भएका बिद्यालयमा कार्य सम्पन्नका आधारमा नियुक्त भएका शिक्षकहरुका लागि प्रोत्साहन बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१		

माध्यमिक शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजार)

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					५ वर्षको जम्मा	कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
१	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि तयारी		५०					नगरपालिका
२	विद्यालयमा नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन		२५०			२५०		नगरपालिका
५	आवश्यकता अनुसार स्कूल बसको व्यवस्था गर्ने	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
६	विद्यालयमा न्यूनतम् भौतिक पूर्वाधार विकास तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, प्रतिशत स्थानीय तह सुधारको क्रियकलाप अनुसार	१६५०	४४००	४४००	२७५०	१६५०		संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
७	नमुना माध्यमिक विद्यालय विस्तार	१००००	१००००					संघ/ प्रदेश/ नगरपालिका
८	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	३००	३००	३००	३००	३००		,,
१०	क्षमतामा आधारित प्र.अ. व्यवस्थापन	२०	२०	३०	३०	३०		नगरपालिका
११	प्रकोप प्रति सचेत रहन योजना विकास	५००	५००	५००	५००	५००		नगरपालिका
१३	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस, विद्यार्थी स्टेशनरी इत्यादि वितरण	१००	१००	१००	१००	१००		नगरपालिका

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					५ वर्षको जम्मा	कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
१४	घुम्ती पुस्तकालय सञ्चालन	१००	१००	१००	१००	१००		नगरपालिका
१५	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) बिद्यालयहरुमा कार्यरत लेखा र प्रशासनिक कर्मचारीहरूका लागि २२ तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	१८००४	१८००४	१८००४	१८००४	१८००४		
१६	माध्यमिक बिद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, शिक्षण सिकाई सामग्री, कम्तिमा १/१ सेट पाठ्यक्रम र शिक्षक निर्देशिका, Book Corner, इन्टरनेट सुबिधा, सुद्ध पिउने पानी, बिद्धुत महशुल, आदि)	४८०	४८०	४८०	४८०	४८०		
१७	माद्यमिक बिद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग,		४००	४००	४००	४००		

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					५ वर्षको जम्मा	कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
	School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)							
१८	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ९-१०) अतिबिपन्न छात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण		१०००	१०००	१०००	१०००		
१९	माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ११-१२) अतिबिपन्न छात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण		५००	५००	५००	५००		
२०	माध्यमिक बिद्यालय तहमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान		७००	७००	७००	७००		
२१	माध्यमिक बिद्यालय तहमा बिज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान	७००	७००	७००	७००	७००		
२२	नमूना बिद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक बिद्यालयमा भौतिक विकास कार्यक्रम बजेट अनुदान	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००		
२३	नमूना बिद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक	५००	५००	५००	५००	५००		

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					५ वर्षको जम्मा	कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
	बिद्यालयमा Master Plan कार्यान्वयन (पुस्तकालय व्यवस्थापन, ICT र बिज्ञान प्रयोगशाला, समाग्री र किट्सहरू, आदि) का लागि बजेट अनुदान							
२४	प्र.अ.हरूकालागि कार्य सम्पन्नका आधारमा प्रोत्साहन र नमूना बिद्यालय कार्यक्रम सन्चालन भएका बिद्यालयमा कार्य सम्पन्नका आधारमा नियुक्त भएका शिक्षकहरुका लागि प्रोत्साहन बजेट अनुदान	१५	१५	१५	१५	१५		

३.४ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ

अनौपचारिक शिक्षा जीवनभर जारी रहने एक महत्वपूर्ण सिकाइ प्रक्रिया हो। यसले व्यक्तिलाई केवल शैक्षिक ज्ञान मात्र होइन, जीवनोपयोगी सीप, संस्कार, र व्यवहारिक ज्ञान पनि प्रदान गर्छ। त्यसैले औपचारिक शिक्षासँगै अनौपचारिक शिक्षालाई पनि सशक्त बनाउन आवश्यक छ, जसले व्यक्तिको सर्वाङ्गीण विकासमा योगदान पुर्‍याउँछ।

सिकाइलाई जीवनपर्यन्त चलिरहने प्रक्रियाका रूपमा लिने गरिन्छ । मानिसहरू औपचारिक, अनौपचारिक र अतिरिक्त पद्धतिको माध्यमबाट जीवनजगत र वातावरणमा अन्तरक्रिया गर्दै अनुभवहरू हासिल गर्दछन र केही न केही नयाँ कुराहरूको सिकाइ पनि भई नै रहेको हुन्छ । तर हाम्रो समाजमा निश्चित उमेर, समय र स्थानमा सञ्चालन गरिने औपचारिक शिक्षालाई मात्रै सिकाइ मान्ने चलन रहेको छ र त्यस्तो औपचारिक शिक्षाबाट विभिन्न कारणले बञ्चित भएका मानिसहरू 'उमेरमा पढन पाइएन भन्दै पश्चाताप गरेको पनि सुन्न पाइन्छ । त्यस्ता मानिसहरूमा इच्छा र जाँगर भए जीवनभर सिकाइमा सक्रियतापूर्वक संलग्न रहन पाइन्छ भन्ने भावनाको विकास गर्न सकिएमा समृद्ध र सभ्य समाजको निर्माणमा सहयोग पुग्न सक्दछ । यसै कुरालाई मध्यनजर गर्दै बुद्धभूमि नगरपालिकाले निर्माण गरेको शिक्षा योजनामा अनौपचारिक र जीवनपर्यन्त शिक्षालाई प्राथमिकताका साथ व्यवस्था गरिएको छ ।

३.४.१ वर्तमान अवस्था

२०७८ सालको जनगणना अनुसार यस नगरपालिकाको साक्षरता प्रतिशत साक्षरता पुरुष प्रतिशत ७८.४३ साक्षरता महिला प्रतिशत ६४.१३ गरी जम्मा साक्षरता प्रतिशत ७१.०५ रहेको छ । नगरपालिकाभित्र साक्षरता एवम् निरन्तर सिकाइलाई अभिवृद्धि गर्न एउटा सिकाइ केन्द्र श्री चतुर्भुजेश्वर सामुदायिक सिकाइ केन्द्र एवम् अनौपचारिक शिक्षा प्रदान गर्न श्री गृहणी माध्यमिक विद्यालय सञ्चालनमा रहेको छ । श्री चतुर्भुजेश्वर सामुदायिक पुस्तकालयले शैक्षिक अध्ययन कार्यलाई प्रोत्साहनमूलक कार्यहरु सञ्चालन गरिरहेको छ ।

हाल नगरपालिकाको सम्पूर्ण वडाहरुलाई साक्षर वडा घोषणा गरिएको छ । सोहि आधारमा यसै आर्थिक वर्षमा साक्षर नगर घोषणा गर्ने लक्ष्य पालिकाको रहेको छ । विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थीहरुलाई विद्यालयमा ल्याउन एवम् विद्यालय बाहिरै अनौपचारिक शैक्षिक कार्यक्रमहरुमार्फत साक्षरता एवम् सिपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु आजको अपरिहार्य आवश्यक्ता रहेको छ।

३.४.२ उद्देश्य

१. सबै नागरिकका लागि समावेशी तथा समतामूलक साक्षरता र आजीवन सिकाइका अवसर सुनिश्चित गर्ने ।
२. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत समुदायमा विभिन्न सिपमूलक तथा आयमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
३. सबै नागरिकलाई साक्षर बनाउँदै यसै आ.वमा साक्षर नगरपालिका घोषणा गर्नु ।
४. बैकल्पिक तथा अनौपचारिक शिक्षाबाट औपचारीक शिक्षामा सिकारुहरुलाई अधिकतम् सहभागिता गराउनु।

३.४.३ रणनीति

१. सामूदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय संघसंस्था, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक परिचालन गरी साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने ।

२. सिकारुका आवश्यकता अनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोडुलहरू र भाषिक विविधता अनुरूपका सामग्रीको प्रयोग गर्ने ।

३. सरोकारवालाहरूसँगको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, वैकल्पिक, खुला तथा परम्परागत विद्यालयहरूको सुदृढीकरण गर्ने ।

४. सामूदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधासम्पन्न पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केन्द्र, एफएम सञ्चालन र सेवाप्रवाह गर्ने बहुउद्देश्यीय संयन्त्रका रूपमा सुदृढीकरण गरी समावेशी एवम् समतामा आधारित आजीवन सिकाइको थलोका रूपमा विकास गर्ने ।

५. सामूदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत विभिन्न आयआर्जन तथा सिपमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

६. अनौपचारिक विद्यालयमार्फत विद्यालय तह पुरा नगरेकाहरुका लागि औपचारिक सरहको ज्ञान तथा सीपहरुको परीक्षण र प्रमाणीकरण गरी राष्ट्रिय योग्यता प्रारुपले गरेको व्यवस्था बमोजिम प्रमाणपत्रको व्यवस्था मिलाउने।

३.४.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

- सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र आजीवन सिकाइका अवसर प्राप्त हुने छन् ।
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र तथा साक्षरता कार्यक्रममार्फत सबैका लागि समावेशी एवं आजीवन सिकाइको अवसर विस्तार हुनेछ।
- वैकल्पिक, खुला तथा अनौपचारिक शिक्षाको सुदृढीकरणबाट विद्यालय बाहिर रहेका नागरिकलाई शिक्षा, सीप र प्रमाणिकरणको पहुँच सुनिश्चित हुनेछ।
- सीपमूलक तथा आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालनबाट आत्मनिर्भर, सक्षम र उत्पादनशील मानव स्रोत विकास हुनेछ।

क्र. सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	जम्मा CLC मध्ये थप स्तरोन्नती गरिएका र हाल संचालनमा रहेका संख्या	१	१	१	१	१
२	५ वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसंख्या मध्ये साक्षर जनसंख्या %	७०.६	८७	९०	९५	९९
३	१५ वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसंख्या मध्ये साक्षर जनसंख्या %	७०.२६	८६	९०	९५	९५

४	१५ वर्ष देखि २४ वर्ष उमेरका जनसंख्या मध्ये साक्षर जनसंख्या %	८९.२०	९५	१००	१००	१००

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१०वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	निरक्षरहरुको विवरण संकलन	पटक	५					२	नगरपालिका
२	विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थीको लगत संकलन	वडागत	१	१	१	१	१	५	नगरपालिका
३	स्थानीय माग र आवश्यकताका आधारमा सा.सि.के सञ्चालन र व्यवस्थापन	संख्या			१		१	२	नगरपालिका
४	सामुदायिक पुस्तकालयलाई सामुदायिक केन्द्रसग आवद्ध गर्ने	पटक						२	नगरपालिका
५	सा.सि.के.मा प्रविधिको विकास गर्ने	संख्या			१		१	४	नगरपालिका
६	सा.सि.के. ले समुदायमा आधारीत संघ सस्थासँग सहकार्य गर्ने	निरन्तर							सा. सि.के.
७	विज्ञ समूह निर्माण	पटक		१			१	२	सा. सि.के.
८	जीवनपर्यन्त सिकाइका लागि सामग्री विकास	संख्या			१	१	१	१०	सा. सि.के.
९	परिचालकको क्षमता विकास	संख्या		१			१	४	नगरपालिका
१०	स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-सँस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानीय तहको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने	पटक		१					
११	स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-सँस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सन्चालन र व्यवस्थापनसम्बन्धी लागत सहभागिताको तौरतरिका तथा बिधिका लागि ढाँचा र स्वरूप विकास गर्ने	पटक		१					
१२	स्थानीय तहका सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षित कार्यक्रमहरू मार्फत स्थानीय तहका वार्डहरूलाई चरणबद्ध रूपमा पूर्ण साक्षरता बनाउन पूर्ण साक्षर पालिका कार्यक्रम सन्चालन बापतको बजेट अनुदान	पटक	१		१	१	१		
१३	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि रेडियो, टिभी जस्ता आम सन्चारका साधनहरूको उपयोग गर्न बजेट अनुदान (स्थानीय तहमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासमबन्धी बिषयबस्तुहरुको विकास, बितरण र प्रचारप्रसार गर्ने)	पटक	१	१	१	१	१		
१४	स्थानीय तहको प्रत्येक वार्डमा सन्चालित सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा रहेका पुस्तकालयहरू सँग सम्बन्ध स्थापना गराउने गरी समुदाय स्तरमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन गर्ने	संख्या	१	१	१	१	१		
१५	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका अययन, अद्यापन र व्यवहारिक बिषयबस्तु विकास गर्दा वातावरणको परिवर्तन, संरक्षण, प्राथमिक स्वास्थ्य, परम्परागत ज्ञान र सीपहरूको अभिबृधि, स्थानीयस्तरका बिभिन्न सवालहरू र अन्य स्थानीय बिकासात्मक पक्षहरूलाई समेटेर तयार गर्ने	संख्या	२	२	२	२	२		
१६	हाल सन्चालनमा रहेका समुदायिक केन्द्रहरूमा आवश्यकतामा आधारित नमुना कार्यक्रमहरु थपगरी सवलिकरण गर्ने साथै समुदायिक	संख्या	१	१	१	१	१		

	केन्द्रहरूको सन्चालन र व्यवस्थापन खर्च र अनौपचारिक शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको कार्यान्वयन गरी तथ्याँक बिबरण तयार गर्ने बापतको बजेट अनुदान								
१७	हाल सन्चालनमा रहेका सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरुमा कम्तिमा १२ कक्षा उत्तीर्ण पूर्णकालिक परिचालकको व्यवस्था गर्न सोको तलबभत्ता बापतको बजेट अनुदान	संख्या	१	१	१	१	१		
१८	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी NQF कार्यन्वयन (समकक्षता मूल्यांकन र निर्धारणका लागि ऐन, निर्देशिका साथै सँस्थागत संरचना, मानव स्रोत विकास र तिनको क्षमता अभिबृधि गर्ने) का लागि बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१		
१९	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा हाल सन्चालनमा रहेको Online Learning Portal मा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी सम्बन्धी Online सामाग्रीहरुको विकास र कार्यान्वयन साथै नुमुना CLC हरुका लागि Online र Off line नमूना सामाग्रीहरु विकास र प्रयोग गर्न बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१		
२०	CLC परिचालकहरुको क्षमता अभिबृधि/तालिमका लागि बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१		
२१	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरुको अनुगमन बापतको बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१		

अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ कार्यक्रम संचालनका लागि अनुमानित वजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	वजेट					५ वर्षको जम्मा	कैफियत
		२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५		
१	थप निरक्षरहरुको विवरण संकलन			२००				नगरपालिका
२	साक्षर हरिवन							नगरपालिका
३	स्थानीय माग र आवश्यकताका आधारमा सा.सि.के सञ्चालन र व्यवस्थापन			५००		५००		नगरपालिका
५	सा.सि.के.मा प्रविधिको विकास गर्ने			२५०		२५०		नगरपालिका
७	विज्ञ समूह निर्माण			५०		५०		सा. सि.के.
८	जीवनपर्यन्त सिकाइका लागि सामग्री विकास			४५०	४५०	४५०		सा. सि.के.
९	परिचालकको क्षमता विकास			२५		२५		नगरपालिका
१०	स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-सँस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानीय तहको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने			२३०				
११	स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-सँस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सन्चालन र व्यवस्थापनसम्बन्धी लागत सहभागिताको तौरतरिका तथा बिधिका लागि ढाँचा र स्वरूप विकास गर्ने		२४५					
१२	स्थानीय तहका सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षित	१००		१००	१००	१००		

	कार्यक्रमहरू मार्फत स्थानीय तहका वार्डहरूलाई चरणबद्ध रूपमा पूर्ण साक्षरता बनाउन पूर्ण साक्षर पालिका कार्यक्रम सन्चालन बापतको बजेट अनुदान							
१३	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि रेडियो, टिभी जस्ता आम सन्चारका साधनहरूको उपयोग गर्न बजेट अनुदान (स्थानीय तहमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासमबन्धी बिषयबस्तुहरुको विकास, बितरण र प्रचारप्रसार गर्ने)	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०		
१४	स्थानीय तहको प्रत्येक वार्डमा सन्चालित सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा रहेका पुस्तकालयहरूसँग सम्बन्ध स्थापना गराउने गरी समुदाय स्तरमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन गर्ने	५४०	५४०	५४०	५४०	५४०		
१५	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका अययन, अद्यापन र व्यवहारिक बिषयबस्तु विकास गर्दा वातावरणको परिवर्तन, संरक्षण, प्राथमिक स्वास्थ्य, परम्परागत ज्ञान र सीपहरूको अभिबृधि, स्थानीयस्तरका बिभिन्न सवालहरू र अन्य स्थानीय बिकासात्मक पक्षहरूलाई समेटेर तयार गर्ने	५००	५००	५००	५००	५००		
१६	हाल सन्चालनमा रहेका समुदायिक केन्द्रहरूमा आवश्यकतामा आधारित नमुना कार्यक्रमहरु थपगरी सवलिकरण गर्ने साथै समुदायिक केन्द्रहरूको सन्चालन र व्यवस्थापन खर्च र अनौपचारिक शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको कार्यान्वयन गरी तथ्याँक बिबरण तयार गर्ने बापतको बजेट अनुदान	२००	२००	२००	२००	२००		
१८	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी NQF कार्यन्वयन (समकक्षता मूल्यांकन र निर्धारणका लागि ऐन, निर्देशिका साथै सँस्थागत संरचना, मानव स्रोत विकास र तिनको क्षमता अभिबृधि गर्ने) का लागि बजेट अनुदान	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०		
१९	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा हाल सन्चालनमा रहेको Online Learning Portal मा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी सम्बन्धी Online सामाग्रीहरुको विकास र कार्यान्वयन साथै नुमुना CLC हरुका लागि Online र Off line नमूना सामाग्रीहरु विकास र प्रयोग गर्न बजेट अनुदान	३२०	३२०	३२०	३२०	३२०		
२०	CLC परिचालकहरुको क्षमता अभिबृधि/तालिमका लागि बजेट अनुदान	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०		
२१	अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरुको अनुगमन बापतको बजेट अनुदान	२५	२५	२५	२५	२५		

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरू

४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन

पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्राविधिक कार्य हो । यसमा विभिन्न व्यक्ति, समूहसँगको सहकार्य आवश्यक हुन्छ । पाठ्यक्रम निश्चित रुपमा सान्दर्भिक हुनुपर्छ । समयसापेक्ष हुनुपर्छ । जनचाहना पूरा गर्न सक्नुपर्दछ । कक्षाकोठाको वातावरण अनुकूल हुनुपर्छ । व्यवहार योग्य, प्रयोग योग्य, पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन सर्वत्र अपेक्षित विषयका रुपमा पर्छ । पाठ्यक्रम समावेशी हुनुपर्छ । यसले सबैको चाहना प्रतिविम्वन गर्न सक्नुपर्छ । स्थानीय तहको नेतृत्व र सहभागिताका आधारमा स्थानीय तहमै प्राविधिक तथा आर्थिक स्रोत परिचालन गरि मातृभाषा तथा स्थानीय ज्ञान, सीप र प्रविधिमा आधारित विषयवस्तुको चयन, व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गरिनुलाई स्थानीय आवश्यकतामा आधारित शिक्षाका रुपमा लिइन्छ ।

पाठ्यक्रम कुनै कक्षा वा तहमा कुन-कुन विषयवस्तु सिकाउने भन्ने कुरासँग मात्र सम्बन्धित नभई विद्यार्थीमा के कस्ता क्षमता विकास गराउने हो अर्थात् किन पढाउने, के कस्ता क्रियाकलापका माध्यबाट अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउन सकिन्छ र विद्यार्थीले सिकेको वा नसिकेको सुनिश्चित गरि आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्न के कसरी मूल्याङ्कन गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने महत्त्वपूर्ण आधार हो ।

४.१.१ वर्तमान अवस्था (Current situation)

हरिवन नगरपालिकाले हालसम्म नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम लागू गर्दै आएको छ । हालसम्म यस पालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण एवम् कार्यान्वयन गर्न सकिरहेको छैन । आधारभूत तह कक्षा १-३ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली मार्फत उदार कक्षोन्नति नीति अपनाइएको छ भने आधारभूत तह कक्षा ४-५ मा ५० प्रतिशत निर्णयात्मक र ५० प्रतिशत निर्माणात्मक मूल्याङ्कन बिधि अपनाएइको छ । आधारभूत तह कक्षा ६-८ मा ६० प्रतिशत निर्णयात्मक र ४० प्रतिशत निर्माणात्मक मूल्याङ्कन अपनाइएको छ । आधारभूत तहको कक्षा ७ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली अपनाइएको छ । कक्षा ८ को वार्षिक परीक्षा पालिका स्तरमा हुने गरेको छ । कक्षा १० तथा १२ को अन्तिम परीक्षा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको निर्देशन अनुरुप हुने गरेको छ ।

पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कनमा देखिएका विद्यमान चुनौतीहरुः

१. प्रारम्भिक कक्षाहरूमा आवश्यकता अनुसार मातृभाषा, स्थानीय भाषा, बहुभाषा प्रयोग गर्नु ।
२. स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण एवम् विकास तथा कार्यलाई अनुसन्धानमा आधारित बनाउनु ।
३. सिकाइ सहजीकरण र मूल्याङ्कनमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्नु ।
४. अपाङ्गता मैत्री पाठ्यपुस्तक तथा कार्य पुस्तिकाको प्रयोग गर्नु ।

कक्षा १-३ मा पठनसीप सम्बन्धि शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा सन्दर्भ सामग्रीहरुको विकास, वितरण तथा प्रयोग हुदै आउनु स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास प्रक्रिया अगाडी बढ्नु र समयमा नै पाठ्यपुस्तकहरु प्राप्त हुनु अवसरको रुपमा रहेका छन् ।

४.१.२ उद्देश्य

यस योजनाले पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ :

१. सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउने र विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु ।
२. स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत समृद्ध बागमती निर्माणका लागि सक्षम, सिर्जनशील तथा प्रतिस्पर्धी नागरीक तयार गर्न सहयोग गर्नु ।
३. सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधान उन्मुख निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको व्यवस्था गर्नु ।

४.१.३ रणनीतिहरू

उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरीनेछ :

१. स्थानीय पाठ्यक्रमलाई समयसापेक्ष, सान्दर्भिक तरिकाले निर्माण गरिनेछ ।
२. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास प्रक्रियालाई सहभागितामूलक बनाई स्थानीय सरोकारवालामा अपनत्व विकास गरी जवाफदेही बनाउन स्थानीय परिवेशमा आधारित पाठ्यक्रम विकास प्रक्रियालाई अवलम्वन गरी परीक्षणका रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइने छ र प्रभावकारिता आधारमा निरन्तरता प्रदान गरीने छ ।
३. स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत प्रकोप व्यवस्थापन विषयवस्तु समावेश गरी विपत, महामारी तथा सङ्कट व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्न प्रारम्भिक कक्षा देखिनै बालबालिकालाई सक्षम बनाइँदै लगिने छ ।
४. प्रारम्भिक कक्षाहरुमा सिकाइ सहजीकरणका निम्ति आवश्यकता अनुसार मातृभाषा र स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिइने छ ।
५. अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको सिकाइ अवसर वृद्धि गर्न सिकाइ सामग्रीलाई ब्रेल लिपिमा तयार गर्ने र श्रव्यदृश्यमा आधारित साङ्केतिक भाषाका शैक्षिक सामग्रीहरूको विकास र प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याईने छ ।
६. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारिताका साथ कार्यान्वयन गरीनेछ ।

४.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप Outcomes, Result and key Activities

क) उपलब्धि outcomes

विद्यालय तहमा रहेको आधारभूत तहको स्थानीय पाठ्यक्रम सान्दर्भिक तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू समावेश हुने स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञान, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगार उन्मुख नागरीक तयार गर्न सहयोग हुने ।

ख) नतिजा Result

१. स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ प्रारम्भिक बाल विकास देखि कक्षा ८ सम्म विकास तथा कार्यान्वयन हुने ।
२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षादेखि आधारभूत तह कक्षा १-५ मा आवश्यकतानुसार मातृभाषा र स्थानीय भाषा प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण हुने ।
३. शिक्षण सिकाइको अभिन्न अङ्गको रुपमा मूल्याङ्कन हुने ।
४. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा स्थानीय सन्दर्भ सापेक्ष प्रभावकारी हुने ।
५. स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा सुधार अनुसन्धानमा आधारित हुने ।

६. प्रत्येक विद्यालयमा प्रत्येक विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि अनिवार्य कार्य सञ्चयिका फायल खडा भएको हुने ।

क्रसं	सूचक	आधार वर्ष २०८१/०८२	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
१	एकीकृत पाठ्यक्रम लागु गरेका विद्यालय संख्या	२१	२१	२१	२१	२१	२१
२	परीक्षामा स्तरीकृत प्रश्न प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	२१	२१	२१	२१	२१	२१
३	स्थानीय भाषामा कक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालय	१	२	२	२	२	२
४	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने विद्यालय	२१	२१	२१	२१	२१	२१
५	जलवायु परिवर्तन तथा उत्थानशीलता सम्बन्धी सामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	२१	२१	२१	२१	२१	२१
६	स्थानीय तहबाट कक्षा १-३ सम्मको एकीकृत पाठ्यक्रममा आधारित भइ कक्षा १-३ का बिद्यार्थीहरूको पढाई र गणितीय सक्षमता अभिवृद्धी गर्नका लागि सन्चालन गरिएका क्रियाकलापहरू (शिक्षक निर्देशिका, तालिम, अतिरिक्त सिकाई सामाग्रीहरु र गणितीय सिकाई सामग्रीहरूको प्रयोग)	२१	२१	२१	२१	२१	२१

४.१.६ प्रमुख क्रियाकलापहरू (Key Activities)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१०वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१.	राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को कार्यन्वयन (तहगत पाठ्यक्रमहरूको विकास, परीक्षण र कार्यन्वयन, नमुना पाठ्यपुस्तकहरूको विकास, शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीहरुको विकास गर्ने)	पटक	१	१	१	१	१		
२.	स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ कार्यान्वियन	पटक	१	१	१	१	१		
३.	पाठ्यक्रमको मूल्यांकन (मुल्यांकन, सुधार र बिद्यालयमा आधारित पाठ्यक्रम विकास र नमूना परीक्षण)						१		
४.	स्थानीय पाठ्यक्रम परीक्षण	कक्षा/ विषय	१-५	६-८					नगरपालिका
५.	स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन	कक्षा/ विषय		१-५	६-८				नगरपालिका
६.	सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका निर्माण र वितरण	कक्षा/ विषय		१-५	६-८				नगरपालिका
७.	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका प्रबोधिकरण	कक्षा/ विषय	१-५	६-८					नगरपालिका
८.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन								
९.	नमुना साधन विकास	कक्षा/ विषय		१-५ / ३	६-८ / ३		९-१२ / ३		नगरपालिका

१०ं	कार्य सञ्चयिका फायलको प्रयोग	कक्षा/ विद्यार्थी	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		विद्यालय
१२.	स्थानीय पाठ्यक्रमलाई मातृभाषा वा स्थानीय भाषामा रुपान्तरण गर्ने	संख्या			१		१	२	नगरपालिका
१३.	सिकाइ सहजीकरण पुस्तिकालाई मातृभाषा वा स्थानीय भाषामा रुपान्तरण गर्ने	कक्षा/ विषय					१-५	६-८	नगरपालिका
१४.	आन्तरिक र बाहिय दुवै विधिका बिद्यार्थी मुल्यांकन र तिनको कार्यन्वयनको मापदण्डहरू विकास गर्ने (जसमाः- नमूना सामाग्रीहरु विकास गर्ने, कक्षाकोठामा आधारित मुल्यांकनका मापदण्डहरूको विकास र तिनको बारेमा अभिमुखीकरण साथै बिद्यार्थी प्रगतीको प्रतिबेदन र सुझाव सङ्कलन)	संख्या	२१	२१	२१	२१	२१	२१	
१५.	बहूपाठ्यपुस्तकहरूको कार्यान्यिन गर्ने (जसमाः- बहु पाठ्यपुस्तक नीतिको कार्यान्यन गर्ने, गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यपुस्तकहरुको मुल्यांकन र छनौट, बहूबर्षिय पाठ्यपुस्तकहरूको परीक्षण गर्ने र अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त पाठ्यपुस्तकहरूको विकास गर्ने)	पटक	१	१	१	१	१		
१६.	आधारभूत तहको पाठ्यक्रका लागि सबै शिक्षकहरूलाई ३ दिने अभिमुखीकरण तालिम प्रदान गर्ने	संख्या	२१	२१	२१	२१	२१		
१७.	संस्थागत संरचनाको विकास र क्षमता अभिबृद्धि गर्ने (बिज्ञहरुको परिचालन गरी स्थानीय तहहरूमा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वियनका लागि प्राबिधिक सहयोग प्रदान गर्ने बिधि र पद्धति स्थापित गर्ने)	पटक	२	२	२	२	२		
१८.	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिमा आधारित डिजिटल सामग्री	प्रतिशत	६	७	७	१०	१५	५५	संघ
१९.	Digital सामाग्रीहरुको कार्यन्वयन (विधुतीय अन्तरक्रियात्मक सामाग्रीहरुको विकास र तिनलाई Online/Offline माध्यमबाट बिद्यार्थी (अपाङ्गता भएका बिद्यार्थी समेत) र शिक्षकको पँहुचसम्म पुर्याउने सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट विकास गरिएका सबै सामाग्रीहरुलाई विधुतीय प्रती बनाई तिनलाई e–library को विकास गरी सबैको पँहुच सुनिश्चित गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		

पाठ्यक्रम र मुल्याकनका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					जम्मा	कैफियत
		२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६		
१	राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को कार्यन्वयन (तहगत पाठ्यक्रमहरूको विकास, परीक्षण र कार्यन्वयन, नमुना पाठ्यपुस्तकहरूको विकास, शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीहरुको विकास गर्ने)	५००	५००	५००	५००	५००		
२.	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण	१४००	१४००	१४००	१४००	१४००		
३.	पाठ्यक्रमको मूल्यांकन (मुल्यांकन, सुधार र बिद्यालयमा आधारित पाठ्यक्रम विकास र नमूना परीक्षण)	१००	१००	१००	१००	१००		
४.	स्थानीय पाठ्यक्रम परीक्षण		१००					नगरपालिका
५.	स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वियन		१००	१००	१००	१००		नगरपालिका

६.	सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका निर्माण र वितरण		२५००	२५००	२५००	२५००		नगरपालिका
७.	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सहजीकरण पुस्तिका प्रबोधिकरण		१००	१००	१००	१००		नगरपालिका
८.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन		५०	५०	५०	५०		
९.	नमुना साधन विकास		२०	२०	२०	२०		नगरपालिका
१०.	कार्य सञ्चयिका फायलको प्रयोग		५०	५०	५०	५०		विद्यालय
१४.	आन्तरिक र बाहिय दुवै विधिका बिद्यार्थी मुल्यांकन र तिनको कार्यन्वयनको मापदण्डहरू विकास गर्ने (जसमाः- नमूना सामाग्रीहरु विकास गर्ने, कक्षाकोठामा आधारित मुल्यांकनका मापदण्डहरूको विकास र तिनको बारेमा अभिमुखीकरण साथै बिद्यार्थी प्रगतीको प्रतिबेदन र सुझाव सङ्कलन)	२१	२४	२४	२४	२४		
१५.	बहूपाठ्यपुस्तकहरूको कार्यान्यिन गर्ने (जसमाः- बहु पाठ्यपुस्तक नीतिको कार्यान्यिन गर्ने, गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यपुस्तकहरुको मुल्यांकन र छनौट, बहूबर्षिय पाठ्यपुस्तकहरूको परीक्षण गर्ने र अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त पाठ्यपुस्तकहरूको विकास गर्ने)	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००		
१६.	आधारभूत तहको पाठ्यक्रका लागि सबै शिक्षकहरूलाई ३ दिने अभिमुखीकरण तालिम प्रदान गर्ने	२००	२००	२००	२००	२००		
१७.	संस्थागत संरचनाको विकास र क्षमता अभिबृद्धि गर्ने (बिज्ञहरुको परिचालन गरी स्थानीय तहहरूमा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वियनका लागि प्राबिधिक सहयोग प्रदान गर्ने बिधि र पद्धति स्थापित गर्ने)	१००	१००	१००	१००	१००		
१८.	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिमा आधारित डिजिटल सामग्री	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००		संघ
१९.	Digital सामाग्रीहरुको कार्यन्वयन (विधुतीय अन्तरक्रियात्मक सामाग्रीहरुको विकास र तिनलाई Online/Offline माध्यमबाट बिद्यार्थी (अपाङ्गता भएका बिद्यार्थी समेत) र शिक्षकको पँहुचसम्म पुर्याउने सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट विकास गरिएका सबै सामाग्रीहरुलाई विधुतीय प्रती बनाई तिनलाई e–library को विकास गरी सबैको पँहुच सुनिश्चित गर्ने	५००	५००	५००	५००	५००		

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

गुणस्तरको सुनिश्चिता मागमा आधारित पेशागत विकास र कार्यसम्पादनमा सक्षम तथा उत्तरदायी शिक्षक व्यवस्थापन शिक्षा क्षेत्रको महत्वपूर्ण कार्य हो । शिक्षाप्रद बजेटको करिब ७० प्रतिशत रकम शिक्षक तलबमा खर्च भएको पाइन्छ । शिक्षकको छनोट, नियुक्ति तथा पदोन्नति जस्ता कार्य शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ । संघियता कार्यान्वयन पछि यस्ता कार्यमा स्थानीय तहको पनि सहभागिता हुनुपर्छ भन्ने माग उठिरहेको छ । शिक्षक तालिमको सम्पूर्ण जिम्मा तालिम केन्द्रको रहँदै आएको छ । शिक्षकले आफ्नो कार्यकालमा सेवाकालीन र पुनर्ताजकी तालिम लिन सक्ने व्यवस्था रहँदै आएको छ । एकाध स्थानीय तहले विभिन्न क्षमता विकास तालीम सञ्चालन गर्दै आएको पनि पाइन्छ । शिक्षाको गुणस्तर मुख्यतया शिक्षकको पेशागत सिपमा निर्भर हुन्छ । तालिमबाट प्राप्त ज्ञान सीपलाई कक्षाकोठामा उचित तरिकाले प्रयोग गरे मात्र प्रभावकारी शिक्षण सम्भव हुन्छ । यसका लागि शिक्षकको लाई निरन्तर प्राबिधिक सहयोग आवश्यक पर्दछ ।

४.२.१ वर्तमान अवस्था

हरिवन नगरपालिका अन्तर्गतका करिव २० प्रतिशत शिक्षकहरुले मात्र एक महिने प्रमाणिकरण तालिम लिएका छन् । पालिका स्तरबाट पुनर्ताजगी तालिम समय समयमा सञ्चालन भएपनि पर्याप्त मात्रामा सञ्चालन भएको छैन ।पालिकाले शिक्षकहरुलाई निरन्तर पेसागत विकासका लागि तालिम एवम् क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.२.२ उद्देश्य

१. विषयगत र कक्षागत रुपमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्नु ।
२. शिक्षक तालिम, शिक्षक सक्षमता प्रारूपको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।
३. शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका अवसरको सुनिश्चितता गर्नु ।
४. तालिमबाट प्राप्त दक्षता एवम् क्षमतालाई कक्षाकोठासम्म व्यवहारिक रुपमा कार्यान्वयनका लागि सुनिश्चित गर्नु ।
५. शिक्षकलाई समयसापेक्ष सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिमैत्री बनाउनु ।
६. विषयगत शिक्षक समूह परिचालनमार्फत एकआपसमा शिक्षण सिकाइ सम्बन्धी अनुभव आदान प्रदान गर्नु ।
७. विद्यार्थीको सिकाइ उपलव्धीका आधारमा शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्नु ।

४.२.३ रणनीति

१. शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
२. रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा स्थानीय तहद्वारा शिक्षकहरुको व्यवस्थापन गर्ने ।
३. शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका लागि संघ तथा प्रदेश सँगको समन्वयमा शिक्षण सीप विकाससम्बन्धी सेवाकालीन तालिम सञ्चालन गर्ने ।
४. शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेसागत सहयोग उपलब्ध गराउने । यसका लागि स्थानीय तहमा विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह गठन, शिक्षक सिकाइ

समूह, स्रोत शिक्षक तथा अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने ।

५. शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गर्ने ।
६. शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको बृत्ति विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गर्ने ।
७. समयसापेक्ष प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइकालागि विद्यालयहरुलाई क्रमशः स्मार्टबोर्ड लगायतका सामग्रीहरुको वितरण तथा प्रयोगलाई जोड दिने ।

४.२.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

१. दरवन्दी मिलान सम्पन्न भै विषयगत र कक्षागत रुपमा शिक्षकको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
२. शिक्षकहरुलाई निरन्तर पेसागत विकासका अवसरहरू प्राप्त भएको हुनेछ ।
३. कक्षकोठामा सूचना सञ्चार तथा प्रविधिका सामग्रीहरुको प्रयोगमार्फत प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ मार्फत शिक्षकको पेसागत क्षमता विकास हुनेछ ।
४. शिक्षक सञ्जालको निर्माण भई शिक्षण सिकाइ अनुभव आदान प्रदान भई शिक्षक दक्षता अभिवृद्धि हुनेछ ।

क्र सं	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ताको संख्या	३५					
२	आधारभूत तहमा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक (%)	१००%					
३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत न्यूनतम योग्यता तथा तालिम प्राप्त शिक्षक (%)	१००%					
४	सूचना तथा प्रविधिसम्बन्धी न्यूनतम सक्षमता भएका शिक्षक (%)	५०%	७०%	८०%	९५%	९९%	
५	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली लागु भएका विद्यालय	०	१०	१४	१८	२४	
६	सामुदायिक बिद्यालयमा स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा तहगतरूपमा कार्यरत शिक्षक र बिद्यार्थीको अनुपात (STR):						
	बालविकास तथा पूर्व प्र.बि.मा (ECED)	३९	३९	३०	२५	२५	
	आधारभूत तह (कक्षा १-५)	८३	८३	७५	७०	६५	
	आधारभूत तह (कक्षा ६-८)	६९	६९	६५	६०	५५	

	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०)	४०६	४०६	३००	२२०	११५	
	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत						
	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत						
	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत						
	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत						
	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत						
	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत						
९	आधारभूत र माध्यमिक तहका शिक्षकहरूमध्ये बिद्यार्थीहरूको सिकाई अभिवृद्धिका लागि ICT मा आधरित Online/Offline तालिम पुरागर्ने शिक्षक प्रतिशत	२०	४०	६६	८५	९९	
१०	आधारभूत तहका शिक्षकहरूमध्ये मागमा आधारित Online/Offline छोटो अवधि र पुनर्तागजी तालिम पुरा गर्ने शिक्षक संख्या	२०	४०	६६	८५	९९	

४.२.६ प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य Key Activities and Targets

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	शिक्षण पेशाप्रति आकर्षण र नियुक्ति	निरन्तर							
२	स्वयम् सेवक शिक्षक तयारी	पटक	१	१	१	१	१		नगरपालिका
४	शिक्षक तयारी	निरन्तर							
५	नवनियुक्त शिक्षकलाई सेवा प्रवेश तालिम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	आवश्यकता अनुसार	संघ, प्रदेश, नगरपालिका
७	शिक्षण सिकाइ नियमित गर्न मापदण्ड विकास	पटक		१				१	नगरपालिका
८	उपचारात्मक शिक्षण पद्धति	पटक	१	१	१	१	१	आवश्यकता अनुसार	विद्यालय

९	एक विद्यालय एक पुस्तकालय	संख्या	१	१	३	२	२	७	संघ, प्रदेश, नगरपालिका
१०	एक विद्यालय एक ICT Lab	संख्या	१	१	१	१	१	६	संघ, प्रदेश, नगरपालिका
११	शिक्षक पेशागत सहयोग पद्धति	निरन्तर							संघ, प्रदेश, नगरपालिका
१२	शिक्षक पेशागत सहयोग मार्गदर्शन विकास र प्रयोग	पटक		१				२	नगरपालिका
१३	पेशागत शैक्षिक अवलोकन	निरन्तर							नगरपालिका
१४	शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम	निरन्तर							
१५	छोटो अवधिको पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	३	नगरपालिका
१६	बाल विकास सहजकर्ताको लागि ३० कार्यदिने मन्टेश्वरी तालिम	संख्या	२	५	५	१०	१३		नगरपालिका
१८	शिक्षकले शिक्षणमा विताउने समयमा प्र.अ. लाई जिम्मेवार बनाउने	सबै विद्यालय	२१	२४	२४	२४	२४		नगरपालिका
२०	शिक्षकको आपूर्ति र वितरण विद्यार्थी संख्यको आधारमा दरबन्दी व्यवस्थापन गर्ने	पटक	१				१		संघ, प्रदेश, नगरपालिका
२१	शिक्षक योग्यता र बितरणको अध्यावधिक मापदण्डका आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन (पुनर्बितरण र समायोजन)	पटक	१		१		१		
२२	नयाँ नियुक्ति भएका शिक्षकहरुलाई सेवा प्रवेश तालिम	निरन्तर							
२३	१५% देखि ३५% माध्यमिक शिक्षकहरुलाई गणित, विज्ञान र अंग्रेजी विषयको बिषयबस्तुहरुको पाठ अध्ययन सामग्री विकाससम्बन्धी तालिम दिने	पटक	१	१	१	१	१		
२४	शिक्षकहरुलाई ICT मा आधारित तीनदिने Online/Offline सिकाई सम्बन्धी तालिम	पटक	१	१	१	१	१		
२६	प्रारम्भिक कक्षा सिकाई (EGL) सम्बन्धी ५ दिने प्रशिक प्रशिक्षण तालिम	पटक	१	१	१	१	१		
२७	ECED सँग सम्बन्धित बिभिन्न तालिमहरुको नयाँ मापदण्डका आधारमा तालिमहरुको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न प्रशिक प्रशिक्षण सन्चालन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		
२८	सबै बिद्यालयका प्र.अ.हरुलाई जिम्मेवार बनाई Teacher's Time–on–task सम्बन्धी तयार गरिएको प्रणालीको अनिवार्य कार्यान्वयन गरिने	पटक	१	१	१	१	१		
२९	बिद्यालयमा आधारित अनुगमन र सहयोग प्रणाली अन्तर्गत प्र.अ.हरुका लागि Teachers, Mentors सम्बन्धी ३ दिने तालिम दिने	पटक	१	१	१	१	१		
३२	आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरुलाई TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा दिने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने)	पटक	१	१	१	१	१		प्रदेश

३३	आधारभूत तहका (कक्षा १-५) शिक्षकहरुलाई TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने)	पटक	१	१	१	१	१		प्रदेश
३४	आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरुलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई शिक्षक तालिम एकीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा निरन्तरता दिने	पटक	१	१	१	१	१		प्रदेश
३६	हाल कार्यरत सबै ECED Teachers/Facilatotars हरूलाई दुई Modules मा प्रत्येक ५/५ बर्षमा पुनर्ताजगी तालिम प्रदान गर्ने	संख्या	३५	३५	३५	३५	३५		संघ, प्रदेश, नगरपालिका
३७	आधारभूत र माध्यमिक तहका प्र.अ.हरुलाई नेतृत्व विकास तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने)	संख्या	६	८	५	५	०		प्रदेश
३८	शिक्षकहरूलाई Face to Face र Online दुवै विधिमा मागमा आधारित Soft–skills integration, EGL Skill, एकीकृत शिक्षण सिकाई र शिक्षण सिकाईका अन्य क्षेत्रमा छोटो अवधिका तालिमहरू प्रदान गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		प्रदेश

शिक्षक व्यवस्थापन र विकास :

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					जम्मा	कैफियत
		२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६		
२	स्वयम् सेवक शिक्षक तयारी	६२४०	६२४०	६२४०	६२४०	६२४०		नगरपालिका
३	पालिका श्रोतबाट नियुक्त शिक्षकका लागि निर्देशिका निर्माण	५०	५०	६०	६०	७०		नगरपालिका
५	नवनियुक्त शिक्षकलाई सेवा प्रवेश तालिम सञ्चालन	२३०	२३०	२३०	२३०	२३०		संघ, प्रदेश, नगरपालिका

७	शिक्षण सिकाइ नियमित गर्न मापदण्ड विकास		६०					नगरपालिका
९	एक विद्यालय एक पुस्तकालय	७००	७००	२१००	१४००	१४००		संघ, प्रदेश, नगरपालिका
१०	एक विद्यालय एक ICT Lab	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०		संघ, प्रदेश, नगरपालिका
१२	शिक्षक पेशागत सहयोग मार्गदर्शन विकास र प्रयोग		५०					नगरपालिका
१५	छोटो अवधिको पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने	६५०	६५०	६५०	६५०	६५०		नगरपालिका
१६	बाल विकास सहजकर्ताको लागि ३० कार्यदिने मन्टेश्वरी तालिम	८००	८००	८००	८००	८००		नगरपालिका
२१	शिक्षक योग्यता र बितरणको अध्यावधिक मापदण्डका आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन (पुनर्बितरण र समायोजन)	१००		१००		१०००		
२२	नयाँ नियुक्ति भएका शिक्षकहरुलाई सेवा प्रवेश तालिम	१२३	१२३	१२३	१२३	१२३		
२३	१५% देखि ३५% माध्यमिक शिक्षकहरुलाई गणित, विज्ञान र अंग्रेजी बिषयको बिषयबस्तुहरुको पाठ अध्ययन सामग्री विकाससम्बन्धी तालिम दिने	२८	३८	४७	५७	६६		
२४	शिक्षकहरुलाई ICT मा आधारित तीनदिने Online/Offline सिकाई सम्बन्धी तालिम	१०३	१३७	२०६	२७४	३४३		
२५	सबै प्रकारका शिक्षक तालिमहरू सन्चालनका लागि प्रशि १० दिने प्रशिक्षण तालिम (TOT)	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००		
२६	प्रारम्भिक कक्षा सिकाई (EGL) सम्बन्धी ५ दिने प्रशिक प्रशिक्षण तालिम	५४०	३३८		२८४			
२७	ECED सँग सम्बन्धित बिभिन्न तालिमहरुको नयाँ मापदण्डका आधारमा तालिमहरुको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न प्रशिक प्रशिक्षण सन्चालन गर्ने	१५	१५	१५	१५	१५		
२८	सबै बिद्यालयका प्र.अ.हरुलाई जिम्मेवार बनाई Teacher's Time–on–task सम्बन्धी तयार गरिएको प्रणालीको अनिवार्य कार्यान्वयन गरिने	२५	१०	४५	४५			
२९	बिद्यालयमा आधारित अनुगमन र सहयोग प्रणाली अन्तर्गत प्र.अ.हरुका लागि Teachers, Mentors सम्बन्धी ३ दिने तालिम दिने	१००	२००	१००	३००	३००		
३०	शिक्षक अनुगन कार्यक्रमका लागि क्षमता अभिबृद्धी गर्ने	५००	५००	५००	५००	५००		
३१	तालिम परिषदबाट स्वीकृत शिक्षक तालिम पाठ्यक्रमका आधारमा माध्यमिक तहका शिक्षकहरुलाई ४५ दिने TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने (जसमा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा दिने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने)	१५०	१५०	१५०	४२	३१.५	३१.५	
३२	आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरुलाई TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा दिने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने)	५४	५४	५४	५४	५४		
३३	आधारभूत तहका (कक्षा १-५) शिक्षकहरुलाई TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५	८६००	८६००	८६००	८६००	८६००		

	दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने)							
३४	आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरुलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई शिक्षक तालिम एकीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा निरन्तरता दिने	३७८	३७८	३७८	३७८	३७८		
३५	नयाँ भर्ना हुने ECED Teachers/Facilatotars हरूलाई १५ दिने (९० घण्टा) सेवा प्रवेश तालिम प्रदान गर्ने	३२०	३२०	३२०	३२०	३२०		
३६	हाल कार्यरत सबै ECED Teachers/Facilatotars हरूलाई दुई Modules मा प्रत्येक ५/५ बर्षमा पुनर्ताजगी तालिम प्रदान गर्ने							
३७	आधारभूत र माध्यमिक तहका प्र.अ.हरुलाई नेतृत्व विकास तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने)	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०		
३८	शिक्षकहरूलाई Face to Face र Online दुवै विधिमा मागमा आधारित Soft–skills integration, EGL Skill, एकीकृत शिक्षण सिकाई र शिक्षण सिकाईका अन्य क्षेत्रमा छोटो अवधिका तालिमहरू प्रदान गर्ने	९२	९२	९२	९२	९२		

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

विभिन्न कारणले शिक्षाको मूलप्रवाहीकरणबाट बञ्चित विभिन्न वर्ग, जाति, लिंग, भाषा, क्षमता फरक क्षमता भएका आदिका विद्यालयका बालबालिकालाई उनीहरूको neuro linguistic programming and multiple intelligence आधारमा शिक्षा प्रदान गर्नु आवस्यकता हो । नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा समेत नेपाललाई समावेशी बनाउने अठोट गरिएको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति,२०७६ , अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा ऐन,२०७५ अपाङ्ग भएका व्यक्ति तथा आर्थिक सामाजिक रुपमा पछाडि परेका समुदायलाई छात्रवृत्ति तथा नेपाल सरकारले तोकिदिए बमोजिमको शैक्षिकसंस्थाबाट निःशुल्क रुपमा विद्यालय शिक्षा उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक शिक्षा उपलब्ध गराउने प्रावधान रहेको छ । एकीकृत क्षमता र नीति,२०७१ कार्यान्वयनबाट बहु-वञ्चितीकरणमा परेका बालबालिकाहरुलाई थप सहयोग सहित शैक्षिक अवसरको व्यवस्था गरिएको छ । अशक्त अपाङ्ग, अनाथ,फरक क्षमता भएका बालबालिकाका लागि आवाससहितको विद्यालय शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिनेछ आर्थिकरुपले विपन्न बालबालिकाका लागि आर्थिक सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

४.३.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा लैङ्गिक अनुपात ०.९९ रहेको छ । नगर कार्यपालिका, वडा समिति, नगर शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, सामाजिक परीक्षण समिति आदि तथा विभिन्न सङ्ध संस्थामा महिला र दलितको सहभागितात्मक उपस्थिति उल्लेख्य रहेको छ ।

४.३.२ उद्देश्य

१. लक्षित समूहका व्यक्तिहरूको शिक्षामा समावेशी रूपमा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
२. लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको सिकाइ सहभागिता वृद्धि तथा सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्नु ।
३. विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद तथा दुर्व्यवहार नहुने सुनिश्चितता गरी बालबालिकाको नियमित उपस्थिति, सहभागिता र सिकाइ सहज हुने वातावरण सिर्जना गर्नु ।

४.३.३ रणनीति

१. विद्यालयमा सिकाइका लागि आवश्यक भौतिक तथा शैक्षिक अवस्थाहरू पुरा गरी अपाङ्गमैत्री तथा लैङ्गिकमैत्री बनाउने । यसका लागि बालमैत्री विद्यालय प्रारूप (CFSF) तथा निर्धारित सिकाइका लागि आवश्यक पूर्वाधार पुरा गर्ने ।
२. अपाङ्गताको प्रारम्भिक लेखाजोखा (Disability Screening) गर्दै अपाङ्गताका किसिम तथा स्वरूप पहिचान गरी विशेष कार्यक्रमको माध्यमबाट उपयुक्त समावेशी शिक्षाको व्यवस्थाका साथै आवश्यकतानुसार विशेष विद्यालयको प्रबन्ध गर्ने ।
३. छात्रवृत्तिका लागि विपन्न लक्षित गरी आर्थिक रूपले विपन्न, सुविधाविहिन, कठिन परिस्थतिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू सहभागी हुने व्यवस्था गर्ने ।
४. कार्यविधि तयार गरी आवश्यकता अनुसार थप विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था गर्ने ।

५. विद्यालयमा सरसफाई तथा स्वच्छतासम्बन्धी सेवा तथा शिक्षाको प्रबन्ध तथा किशोरिहरू लक्षित महिनावारी स्वच्छतासम्बन्धी सेवा तथा शिक्षा प्रदान गर्ने ।
६. आाधारभूत तहमा मातृभाषास्थानीय भाषा वा बहुभाषा प्रयोग गरी सि ,काइको अवसर प्रदान गर्न प्राथमिकता दिने ।
७. पाठ्यक्रममा स्थानीय भाषा, संस्कृति, भूगोल, वातावरण ,इतिहास तथा नागरिक ज्ञान तथा सिपका साथै बृहत यौनिकता शिक्षा तथा प्रजनन् स्वास्थ्यसम्बन्धी विषयवस्तु समावेश गरी सिकाइलाई जीवनोपयोगी सिपसँग आबद्ध गर्ने ।
८. सिकाइ क्रियाकलापलाई सहभागितामूलक बनाई विद्यार्थीका आवश्यकता सम्बोधन गर्ने गरी विविधता कायम तथा विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, वहिष्करण र हेपाई नहुने सुनिश्चिततासहित बालमैत्री वातावरण सिर्जना गर्ने ।

४.३.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

- लक्षित समूहका बालबालिकाको शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित भै सिकाइ उपलब्धिमा सुधार आएको हुनेछ ।

नतिजा

क्र. सं	शिक्षामा समता र समावेशीकरण	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	ECED मा सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक (GPI in ECED GER)	०.९९	०.९९	१.०	१.०	१,०
२	ECED को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in ECED NER)	०.८४	०.८४	०.८४	०.८४	०.८४
३	कक्षा १ को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GIR)	०.९५	०.९५	०.९६	०.९६	०.९७
४	कक्षा १ को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in NIR)	०.९६	०.९६	०.९७	०.९७	०.९७
५	आधारभूत तह (कक्षा १-८) को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५
६	आधारभूत तह (कक्षा १-८) को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in NER)	०.९३	०.९३	०.९३	०.९३	०.९३
७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) को सहजै देखिने भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५	०.९५
८	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in NER)	०.९२	०.९२	०.९३	०.९३	०.९४

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित हुनाका कारण पहिचान गरी वैयक्तिक आवश्यकता अनुसारको बैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमहरू तथा सहायता पद्धति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५		
२	बालबालिकाको परीक्षण गरी अपाङ्गताको आधारमा वर्गीकरण र अभिलेखीकरण गरी उपयुक्त शिक्षाको प्रबन्ध	पटक	१	१	१	१	१	५		
३	बालबालिकाहरूको सिकाइ आवश्यकता अनुरूपका सिकाइ सामग्री तथा अन्य आवश्यक सामग्री विकास तथा पेसागत विकासका कार्यक्रममा समता तथा समावेशीकरणका विषयवस्तुहरूलाई समावेश	पटक	१	१	१	१	१	५		
४	शिक्षामा समता र समावेशीकरणका क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरूबिच जवाफदेहिता सहितको कार्यगत समन्वय	निरन्तर	१	१	१	१	१	५		
५	निर्देशिकाअनुसार छात्रवृत्तिका लागि विद्यार्थी छनोट तथा छात्रवृत्ति वितरण (अपाङ्गता भएका तथा विभिन्न किसिमका आवासीय छात्रवृत्तिसमेत)	संख्या	१	१	१	१	१	५		
६	अपाङ्गतामैत्री विद्यालय संख्या	संख्या	१	१	१	१	१	५		
८	बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि बिशेष शिक्षा प्रदान गर्न बिशेष बिद्यालय निर्माणका लागि बजेट अनुदान	पटक		१	१	१	१	४		
९	श्रवण/बहिरा, बोलाई कठिनाई भएका र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाकालाई बिशेष शिक्षा प्रदान गर्नका लागि साथै आवास सुबिधा सहित भएका बिद्यालयहरुलाई बजेट अनुदान	संख्या	१	१	१	१	१			
१०	बिशेष शिक्षा परिषदबाट सहयोग प्राप्त भई सन्चालित बिशेष बिद्यालयहरुमा शिक्षण सिकाई सामग्री बितरण बापतको बजेट अनुदान	संख्या	१	१	१	१	१			

११	श्रवण/बहिरा र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि साथै अन्य प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाई सामग्री, ब्रेल किताब, श्रवण सामग्री र थप सामग्रीहरु बितरणका लागि बजेट अनुदान	संख्या	१	१	१	१	१			
१२	पालिकाहरुकालाई बिशेष शिक्षा र अन्तरगतका छात्रबास सुबिधा, छात्रवृत्ति र तथ्यांक प्रमाणिकरणका लागि बजेट अनुदान	पटक	१	१	१	१	१			

शैक्षिक समता र समावेशीकरणका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					जम्मा	कैफियत
		२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६		
१	शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित हुनाका कारण पहिचान गरी वैयक्तिक आवश्यकता अनुसारको बैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमहरू तथा सहायता पद्धति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन	९०	९०	९०	९०	९०		
३	बालबालिकाहरूको सिकाइ आवश्यकता अनुरूपका सिकाइ सामग्री तथा अन्य आवश्यक सामग्री विकास तथा पेसागत विकासका कार्यक्रममा समता तथा समावेशीकरणका विषयवस्तुहरूलाई समावेश	११०	११०	११०	११०	११०		
५	निर्देशिकाअनुसार छात्रवृत्तिका लागि विद्यार्थी छनोट तथा छात्रवृत्ति वितरण (अपाङ्गता भएका तथा विभिन्न किसिमका आवासीय छात्रवृत्तिसमेत)	९००	९००	९००	९००	९००		
६	अपाङ्गतामैत्री विद्यालय संख्या	५५००	५५००	५५००	५५००	५५००		
८	बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि बिशेष शिक्षा प्रदान गर्न बिशेष बिद्यालय निर्माणका लागि बजेट अनुदान	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००		
१०	बिशेष शिक्षा परिषदबाट सहयोग प्राप्त भई सन्चालित बिशेष बिद्यालयहरुमा शिक्षण सिकाई सामग्री बितरण बापतको बजेट अनुदान	१८०	१८०	१८०	१८०	१८०		
११	श्रवण/बहिरा र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि साथै अन्य प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाई सामग्री, ब्रेल किताब, श्रवण सामग्री र थप सामग्रीहरु बितरणका लागि बजेट अनुदान	३००	३००	३००	३५०	४००		
१२	पालिकाहरुकालाई बिशेष शिक्षा र अन्तरगतका छात्रबास सुबिधा, छात्रवृत्ति र तथ्यांक प्रमाणिकरणका लागि बजेट अनुदान	८००	८००	८००	८००	८००		

४.४ दिवा खाजासहित पोषणतथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

नेपालमा सन् १९७४ देखि छनौटमा परेका जिल्लाका छानिएका प्राथमिक विद्यालयमा विश्व खाजा कार्यक्रमको खाद्यान्न अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम प्रारम्भ भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७७/२०७८ मा सामुदायिक विद्यालयमा पूर्वप्राथमिक देखि कक्षा ५ का सबै विद्यार्थीलाई दिवाखाजाको व्यवस्था गरीएको छ । नेपाल सरकारले दिवा खाजामा विगत केही वर्षदेखि लगानी विस्तार गर्दै आई आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा यो लगानी करिब ८ अरब पुगेको छ । नेपालको हाल कार्यान्वयनमा रहेका योजना लगायत शिक्षा क्षेत्रका मुख्य रणनीतिक दस्तावेजहरूमा दिवा खाजालाई स्वास्थ्य, प्राथमिकता दिइएको छ भने विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा सुधार ल्याई उनीहरूलाई विद्यालयमा टिकाउने जस्ता शैक्षिक उपलब्धिहरू हासिल गर्न दिवा खाजाले महत्वपूर्ण योगदान दिएको छ ।

४.४.१ वर्तमान अवस्था

आ.व. २०७६/०७७ देखि नेपाल सरकारले विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रम शुरु गरे पश्चात् यस पालिकाका सामुदायिक विद्यालय अर्न्तगत प्रारम्भिक बालविकासदेखि कक्षा ५ सञ्चालित २१ विद्यालय मार्फत ३१२३ बालबालिका लाभान्वित भएका छन्, साथै पालिकाबाट विद्यालय दिवा खाजा सम्वन्धी कार्यविधि निर्माण गरी विद्यालय दिवा खाजामा पूर्ण रुपमा जङ्क फुड निषेध गरि व्यवस्थापन गर्ने प्रयास गरिएको छ । आधारभूत तह कक्षा ६-८ तथा माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ का किशोरीका लागि फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की वितरण कार्यक्रम विद्यालय मार्फत एक जना फोकल पर्सन तोकि कार्य आगाडी बड्नुका साथै सामग्री सहित वितरण गरीएको छ तथा विद्यालयमा नआउने विद्यार्थीको फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की नछुटोस् भन्ने अभिप्रायले स्थानीय स्वास्थ्य स्वयंसेवकलाई उक्त कार्यमा परिचालन गरिएको छ । वार्षिक स्वास्थ्य परीक्षण, अर्धवार्षिक रूपमा जुकाको औषधि, किशोरीका लागि फोलिक एसिड तथा आइरन चक्की वितरण कार्यक्रम स्वास्थ्य क्षेत्रबाट सञ्चालन हुने गर्दछन ।

सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा/छात्र शौचालय भएका विद्यालयहरु २१ र शिक्षक कर्मचारीका लागि १० वटा छन् । खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालय १९, बाहिरी श्रोत भएका विद्यालय २ वटा छन् ।

४.४.२ उद्देश्य

१. बालबालिकालाई स्वस्थ्य एवम् पोषणयुक्त पौष्टिक खाजा प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु ।
२. स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी सेवाको गुणस्तर वृद्धि गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु ।
३. सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मापदण्ड विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने ।

४.४.३ रणनीति

१. दिवा खाजाको लागि विद्यालयमा आवश्यक पर्ने विभिन्न सुविधाहरु विस्तार गर्ने ।
२. विद्यालयमा विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी, साबुन तथा सफाइ सामग्रीसहित आवश्यक सङ्ख्यामा छात्र र छात्राका लागि अलगअलग शौचालय तथा युरिनल, किशोरीहरूका

लागि चेन्ज रुम, प्रयोग भइसकेका सामग्री व्यवस्थापन, हात धुने ठाउँ, स्वच्छ खानेपानी, कक्षाकोठा तथा विद्यालय परिसर सरसफाइको प्रबन्ध र घेराबारको व्यवस्था गर्ने ।

३. विद्यालयहरूमा प्राथमिक उपचार किट, बालबालिकाहरूको आवधिक स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा शुक्ष्मपोषक तत्त्व प्रदायक भिटामिन ए तथा आइरन फोलिक एसिड आदिको वितरण र छात्राहरूका लागि महिनावारी स्वच्छताको लागि स्यानेटरी प्याड वितरणलाई स्वास्थ्य क्षेत्रको सहकार्यमा नियमित र प्रभावकारी बनाउने ।

४. दिवा खाजाको लागि स्थानीय उत्पादनमा आधारित बस्तुहरुलाई प्राथमिकता दिने ।

५. दिवा खाजा सहितको स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रमको स्थायित्व र दिगोपनको लागि तीनै तहका सरकारहरूसँग साझेदारी विकास, निजी सार्वजनिक साझेदारी, अभिभावकहरूको सहभागिता, विकास साझेदारहरूको सहयोगका लागि आवश्यक सहयोगी वातावरण तथा संयन्त्रको विकास गर्ने ।

६. दिवा खाजालगायत स्वास्थ्य, पोषण तथा सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन साधन, संयन्त्र र प्रक्रियामा पुनरावलोकन गरी थप प्रभावकारी बनाउने ।

४.४.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

- विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलता (well-being) मा अभिवृद्धि तथा सिकाइमा सुधारसहित सुरक्षित तथा रमाइलो (joyful) सिकाइ वातावरणमा पूर्ण पहुँच तथा सहभागिता हुनेछ ।

नतिजा

क्र. सं	सूचक	२०८१/८२ आधार बर्ष	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
२	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	१००	१००	१००	१००	१००	१००
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्षा	०-५	०-५	०-५	०-५	०-५	०-५
४	वार्षिक रूपमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने विद्यालयको संख्या	२१	२४	२४	२४	२४	२४
५	खानेपानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँच पुगेका विद्यालय संख्या	२१	२४	२४	२४	२४	२४
६	नर्सिङ् सेवा तथा सुविधा पुगेका विद्यालय संख्या	६	६	६	६	८	८
७	WASH सुबिधा भएका बिद्यालयहरुको संख्या	६	६	६	६	६	६

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू (key Activities)

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	विद्यालय दिवा खाजा कार्यविधि २०७७ अद्यावधिक र परिमार्जन	पटक		१					संघ, प्रदेश, नगरपालिका
२	एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी	संख्या	६	६	६	६	८		संघ, प्रदेश, नगरपालिका
३	User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस	संख्या	८	२४	२४	२४	२४		नगरपालिका
४	स्थानीय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा	कक्षा							नगरपालिका र संघसंस्था
५	सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास	संख्या	६	६	६	६		२४	विद्यालय
६	स्थानीय उत्पादनमा चक्रिय पोषणयुक्त दिवा खाजा	निरन्तर							विद्यालय
७	विद्यालयमा पोषण कर्नर निर्माण	निरन्तर	६	८	८	८	८		विद्यालय
८	अभिभावक आमा समूह	संख्या		१		१	१	५	विद्यालय

दिवा खाजा सहित स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रमका प्रमुख त्रियाकलापा संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
		२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६		
१	विद्यालय दिवा खाजा कार्यविधि २०७७ अद्यावधिक र परिमार्जन		५०					नगरपालिका
२	एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी	२४९६	२४९६	२४९६	२४९६	३३२९		संघ, प्रदेश, नगरपालिका
३	User Manual समेतको प्राथमिक उपचार बाकस	२४	७२	७२	७२	७२		नगरपालिका
४	स्थानीय पाठ्यक्रममा किशोरी शिक्षा							नगरपालिका र संघसंस्था
५	सरसफाइ सम्बन्धी आवश्यक पूर्ण पूर्वाधार विकास	३०	३०	३०	३०	३०		विद्यालय
८	अभिभावक आमा समूह		१५०		१५०	१५०		विद्यालय

४.५ आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा

परिस्थितिजन्य शिक्षा भन्नाले युद्ध, द्वन्द्व, महामारी तथा प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई लिने गरिन्छ । यसको मुख्य उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न संकटकालीन अवस्थामा बालबालिका लगायत शिक्षासँग सम्बद्ध व्यक्ति, परिवार तथा समुदायको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रूपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो । यस अवधारणा अन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी, आपतकालीन अवस्थामा क्षति कम हुने गरी तत्कालको व्यवस्थापन गर्ने आपतकाल पश्चात् क्षतिको आपूरण गर्ने कार्यढाँचा समेटिएको हुनु पर्दछ ।

विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ र विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली २०७६,विद्यालय भौतिक पूर्वाधार निर्माणसम्बन्धी मापदण्ड २०८०,भयरहित शिक्षण सिकाइ निर्देशिका २०६७ ,विद्यालय शान्तिक्षेत्र राष्ट्रिय कार्यढाँचा र कार्यान्वयन निर्देशिका,बालमैत्री विद्यालय राष्ट्रिय प्रारूप ,विद्यालय शिक्षाका लागि एकीकृत समता रणनीति २०७१,वृहत विद्यालय सुरक्षा न्यूनतम प्याकेज २०१८ ,वृहत विद्यालय सुरक्षा गुरुयोजना २०१७ तथा वृहत विद्यालय सुरक्षा कार्यान्वयन कार्यविधि २०१८,दिगो विकास लक्ष्य, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले सुरक्षित विद्यालय लगाएतका नीतिगत व्यवस्थालाई कार्यन्वयन गर्ने प्रयास गरेको पाईन्छ ।

४.५.१ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधान २०७२, ले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षानिःशुल्क माध्यमिक शिक्षा तथा सुविधाविहीन तथा अपाङ्गहरूका लागि निःशुल्क उच्च शिक्षाको सुनिश्चितताका साथै बालबालिका माथि हुने विभेद, सजाय र दुराचारलाई निषेध गरेको छ । अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन (२०७५) र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा नियमावली (२०७७) ले छात्रवृत्ति, दिवाखाजा, सुविधा विहिनहरूका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षा सहित कुनै पनि अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गरेको छ ।

यस पालिकामा पनि विभिन्न समयमा विपद तथा संकट आइपर्दछन् यस्तो अवस्थामा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिन तथा विपद तथा संकटको घडिमा पनि विचलित नभइ सो को व्यवस्थापन र न्यूनीकरण गर्न योजनाबद्ध रुपमा शिक्षा प्रदान गरीदै आएको छ जस्तै कोभिडका कारणबाट अस्त व्यस्त भएको शैक्षिक सत्र २०७७ लाई विद्यालय व्यवस्थापन समितिको संयुक्त सहयोगमा भर्चुअल कक्षा, फोन तथा टोल सिकाइ योजना बनाएर बालबालिकाको सिक्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिएको सर्वविविदै छ । यसै सन्दर्भमा कक्षागत रोल नं. लाई जोर विजोर प्रणालीमार्फत विद्यालयमा समाजिक दूरी कायम गर्दै शिक्षण सिकाइ समेत भएको थियो । बालमैत्री र विपद उत्थानशील विद्यालय वातावरण र कक्षाकोठा तथा सबैका लागि सुरक्षित वातावरण निर्माण गर्न जनचेतना,भवन निर्माण संहिता लागु,भौतिक पूर्वाधारलाई विपत resilient बनाउने प्रयास गरिएको पाईन्छ ।

स्थानीय तहमा आइपरेका विपत्ति जस्तै आगलागी, बाढी, पहिरो तथा अन्य विपत्तिहरूबाट प्रभावित विद्यालय तथा बालबालिकाको संख्या र व्यवस्थापनको लागि विपत जोखिम न्यूनीकरण योजना निर्माण गरेको छ ।

विद्यमान नीतिगत व्यवस्था

स्थानीय तहको विद्यमान अवस्थाः

४.५.२ उद्देश्य

१. विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा विकास गर्नु ।
२. सम्भावित विपद्को व्यवस्थापन तथा उत्थानशीलता प्रणाली विकासको लागि भौतिक, मानवीय तथा आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु ।
३. आपतकालिन अवस्थामा बैकल्पिक सिकाइका विधिहरु प्रयोग गरी बालबालिकाहरुको सिक्न पाउने अधिकारको सुनिश्चित गर्नु ।

४.५.३ रणनीति

१. विपद्को समयमा शिक्षा निरन्तरता गर्न पूर्वतयारी, व्यवस्थापन, प्रतिकार्य र पुनर्स्थापनासम्बन्धि आवश्यक नीति, मार्गदर्शन तथा कार्यविधिहरू तयार गर्ने ।
२. सम्भावित प्रकोप तथा विपद्सम्बन्धि पूर्वसावधानी, प्रकोपबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा जानकारी गराउने
३. कोभिड- १९ लगायतका महामारीबाट बच्न पूर्वसावधानी, रोकथाम तथा उपचारको आवश्यक तयारी गर्ने ।
४. महामारीका समयमा शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने बैकल्पिक उपायहरूको तयारी गर्ने ।
५. शिक्षा क्षेत्रमा प्रभाव पार्न सक्ने विपद् वा संकटहरूको पूर्वानुमान तथा त्यसको प्रभावको मूल्याङ्कन तथा विश्लेषण गर्ने ।
६. विद्यालयस्तरीय प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने ।
७. शैक्षिक सेवा निरन्तरताको लागि आवश्यक हुने यन्त्र उपकरण, खाद्यान्न, पोशाक तथा अन्य राहत सामग्रीको प्रबन्ध गर्ने ।
८. विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तह र विद्यालयको क्षमता विकास गर्ने ।
९. विद्यालय भौतिक पूर्वाधार निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड, २०८० अनुसार केन्द्रमा सहजिकरण समिति र स्थानीय तहमा स्थानीय तह स्तरीय विद्यालय पूर्वाधार विकास समिति जसले विद्यालय निर्माण, लैङ्गिक समता एवम् समावेशीकरण, विद्यालय विपद् व्यवस्थापन तथा विपद् जोखिम नयुनीकरण र उत्थानशील शिक्षा तथा सेफगार्ड पक्ष सम्बन्धी काम, अनुगमान तथा निरिक्षण गर्ने
१०. विपद् तथा प्रकोप र शान्ति सुरक्षा र अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी तथा अर्धसरकारी निकायहरूबीच वडा तहसम्म समन्वय र जिम्मेवारीको संयन्त्र बनाउने ।
११. हरित विद्यालय अभियान, जलवायु परिवर्तन, शिक्षा तथा दिगो विकास निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्ने ।

४.५.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

१. विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा विकास भएको हुनेछ।
२. सम्भावित विपद्को व्यवस्थापन तथा उत्थानशीलता प्रणाली विकासको लागि भौतिक, मानवीय तथा आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
३. आपतकालिन अवस्थामा बैकल्पिक सिकाइका विधिहरु प्रयोग गरी बालबालिकाहरुको सिक्न पाउने अधिकारको सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

नतिजा

क्र. सं	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	सुरक्षित शिक्षण सिकाइ सहजीकरण नीति, योजना निर्माण तथा अध्यावधिक गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	२	संघ, प्रदेश, नगरपालिका
२	नीति योजना सम्बन्धि अभिमुखीकरण (क्षमता विकास तालिम संचालन गर्ने)	संख्या	१	१	१	१	१		नगरपालिका
३	मापदण्ड अनुसारको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने	संख्या	१	१	१	१	१		संघ, प्रदेश, नगरपालिका
४	सामुदायिक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार गर्ने	संख्या	२१	२४	२४	२४	२४		नगरपालिका
६	User manual सहितको प्राथमिक उपचार बाकस	संख्या	२१	२५	०	०	०	०	नगरपालिका
७	Emergency Operation Centre संग समन्यव गर्ने	निरन्तर							

आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षामा अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं	प्रमुख क्रियाकलापहरु	वजेट					जम्मा	कैफियत
		२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६		
१	सुरक्षित शिक्षण सिकाइ सहजीकरण नीति, योजना निर्माण तथा अध्यावधिक गर्ने	५०	५०	५०	५०	५०		संघ, प्रदेश, नगरपालिका
२	नीति योजना सम्बन्धि अभिमुखीकरण (क्षमता विकास तालिम संचालन गर्ने)	१२०	१२०	१२०	१२०	१२०		नगरपालिका
३	मापदण्ड अनुसारको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने	२२००	२२००	२२००	२२००	२२००		संघ, प्रदेश, नगरपालिका
४	सामुदायिक बिधालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार गर्ने	२१००	२४००	२४००	२४००	२४००		नगरपालिका

६	User manual सहितको प्राथमिक उपचार बाकस	३४०	४००					नगरपालिका
७	Emergency Operation Centre संग समन्यव गर्ने	०	०	०	०	०		

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेल्नका लागि खेलमैदान, शौचका लागि शौचालय, सफाइ र पिउनका लागि खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभूत संरचना हुन् । एक विद्यार्थीका लागि सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी हुनको निमित्त प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका प्रारम्भिक कक्षाका लागि प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभूत तह तथा माध्यमिक तहका लागि प्रति विद्यार्थी १.०० वर्गमिटर बराबरको क्षेत्रफलको मापदण्ड शिक्षा नियमावली २०५९ को नियममा तोकिएको छ ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवनलगायत सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपद जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवं बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्थापन गरिएको छ ।
राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले आत्मसात गरेको सबैका लागि सुरक्षित भौतिक पूर्वाधार विकास एवं विस्तारको नीति र हालसम्मको अभ्यासका आधारमा भएको सिकाइ अनुभवका आधारमा शिक्षा क्षेत्रको यय योजनामा भौतिक पूर्वाधार विकासको कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ ।

४.६.१ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा कूल विद्यालय ५८ मध्ये २१ सामुदायिक, ६ मदरसा, १ अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय र ३० संस्थागत विद्यालयहरु छन् । सामुदायिक विद्यालय तर्फ ११४ भवन रहेकोमा २८ वटा पक्की भवन छन् जसमा साममुदायिक तर्फ ९४ वटा कक्षाकोठा पक्की छन् यसरी हेर्दा विद्यालयमा पक्की संरचना कम देखिन्छ । सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा शौचालय भएका विद्यालयहरु २१, छात्र शौचालय २१ तथा महिला शिक्षक शौचालय ३ वटा छन् । खानेपानीको आफ्नै श्रोत भएका विद्यालय १९, बाहिरी श्रोत भएका विद्यालय २ वटा छन् । पालिका भरि ६ वटा विद्यालयमा पुस्तकालय, ६ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, ६ विद्यालयमा कम्प्युटर प्रयोगशाला र २१ वटै विद्यालयमा इन्टरनेट पुगेको छ । विद्यालयको वातावरण तर्फ फर्केर हेर्दा २ विद्यालयमा स्टाफ कोठा, ५ विद्यालयमा स्टोर कोठा, व्यवस्थीत सभाहल भएको विद्यालय २ र सबै विद्यालयमा खेल मैदान रहेका छन् । यस पालिकामा ३ वटा विद्यालयमा ४

कोठे पक्की भवन निर्माण र निर्माणधीन अवस्थामा छन् । आधाजति विद्यालयमा पर्खाल सहितको घेरबार भएको छ भने अन्य विद्यालयमा घेराबेरा गर्नु आवश्यक रहेको छ। केहि विद्यालयमा प्रवेश गेट समेत निर्माण भएको पाईन्छ।

विद्यालय पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित निम्नलिखित चुनौतीहरू रहेका देखिन्छन् :

- स्रोत सिमितताले भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्न ।
- पूर्वाधार विकासकालाई गुणस्तरीय पारदर्शी एवं जवाफदेही बनाउन ।
- सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको गुरु योजना विकास गर्न ।
- पूर्वाधारहरूलाई बालमैत्री अपाङ्गता र लैङ्गिक मैत्री बनाउन ।
- जम्मा विद्यालय संख्या, कक्षाकोठा, पक्की कक्षा कोठा, कच्ची कक्षाकोठा, नपुग कक्षाकोठा ।
- पुस्तकालय कोठा, प्रयोगशाला कोठा, कार्यालय कोठा।
- निर्माण तथा पुर्ननिर्माण गर्नुपर्ने विद्यालय संख्या ।
- विद्यालयका प्राथमिकता प्राप्त सक्षमता भित्र रहेका कक्षाकोठा तथा छात्राका लागि बेग्लै शौचालयको प्रबन्ध समेत पुरा भएका विद्यालयहरू ।
- चुनौती र अवसरहरू ।

४.६.२ उद्देश्य

१. विद्यालय शिक्षाका लागि आवश्यक मापदण्ड विकास तथा कार्यान्वयन गरी सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास गर्नु,

२. सबै विद्यालयमा सिकाइका लागि आवश्यक भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्न पूर्वाधार विकास ,मर्मत संभार तथा सबलीकरण गर्नु ।

३. जलवायु परिवर्तनका असरहरूबाट सुरक्षित हुन Climate Smart Infrastructure बनाउन परामर्श गर्नु ।

४.६.३ रणनीति

१. भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि सञ्चालित विद्यालयको तह, विद्यार्थी सङ्ख्याको प्रक्षेपण र भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा मापदण्ड विकास गर्ने ।

२. एक विद्यालयमा पूर्वाधार विकासका सबै कार्य एकै पटक गर्ने गरी पूर्ण विद्यालय निर्माणको अवधारणा कार्यान्वयन गर्ने ।

३. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि संघप्रदेश र स्थानीय तहको लागत साझेदारीका आधारमा . स्रोत व्यवस्थापन गरी सरोकारवालाको सहभागितामा कार्यान्वयन हुने प्रबन्ध गर्ने ।

४. विद्यालयलाई सुरक्षित बनाउन आवश्यकतानुसार सबलीकरण तथा पुर्ननिर्माण एवम् मर्मत संभार गर्ने ।

५. पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय एवम् वातावरणीय पक्षलाई एकीकृत प्रणालीको विकास गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

४.६.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

१. सबै विद्यालयहरूमा पर्याप्त भौतिक संरचना निर्माण हुने।

२. विद्यालयका भौतिक संरचना बाल मैत्री, अपाङ्गता मैत्री र सुरक्षित हुने ।

नतिजा

क्र. सं	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय	२१	२४	२४	२४	२४	२४
२	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने कक्षाकोठा संख्या	१२	१२	१२	१२	१२	१२
३	सबलीकरण गर्नु पर्ने कक्षाकोठा संख्या	१०	६	६	६	६	६
४	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने शौचालय संख्या	३	३	३	३	३	३
५	बाढी पहिरो लगायतका प्रकोप न्यूनीकरणका लागि कार्य गर्नु पर्ने विद्यालय संख्या	०	०	०	०	०	०

४.६.६ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड	पटक		१					नगरपालिका
२	पूर्वाधार विकास तथा बिस्तारका लागि १० वर्षे गुरुयोजना तयार	पटक		१					नगरपालिका
३	अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार निमार्ण	संख्या		३	३	३	३	१२	नगरपालिका
४	पूर्वाधार विकासका लागि स्रोत र जिम्मेवारी	निरन्तर							संघ, प्रदेश, नगरपालिका
५	विद्यालयको मर्मत संभार	निरन्तर							संघ, प्रदेश, नगरपालिका
६	प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवन	संख्या		३					नगरपालिका
७	भूकम्प प्रभावित नभएका बिद्यालयहरूमा WASH सुबिधा र फर्निचर सहितको ४ कोठे ब्लकका बिद्यालय निर्माण गर्ने	संख्या	१	२	२	२	२		
८	भूकम्प प्रभावित बिद्यालयहरूमध्ये कक्षा १-५ सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू. २००,०००, कक्षा ६-८ सम्म सन्चालित	संख्या	६	६	६	४	३		

	बिद्यालयहरूलाई रू. ३००,००० र माध्यमिक तह सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू. ५००,००० बिद्यालय मर्मत खर्च बापतको अनुदान दिने								
९	विपद् जोखिम व्यवस्थापन र resilience लचिलोपन सम्बन्धी बृहत योजनाको कार्यान्यन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		
१०	ECED बालबालिकाहरुका लागि WASH सुबिधा सहितको छुट्टै शौचालय निर्माण गर्ने	संख्या	३	४	३	३	१		

भौतिक पूर्वाधारका प्रमुख क्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	वजेट					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
		२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६		
१	पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड		२००				२	नगरपालिका
२	पूर्वाधार विकास तथा बिस्तारका लागि १० वर्षे गुरुयोजना तयार		१५०				३	नगरपालिका
३	अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक पूर्वाधार निमार्ण		१६५००	१६५००	१६५००	१६५००		नगरपालिका
६	प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवन		६०००					नगरपालिका
७	भूकम्प प्रभावित नभएका बिद्यालयहरूमा WASH सुबिधा र फर्निचर सहितको ४ कोठे ब्लकका बिद्यालय निर्माण गर्ने	१०००	२०००	२०००	२०००	२०००		
८	भूकम्प प्रभावित बिद्यालयहरूमध्ये कक्षा १-५ सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू. २००,०००, कक्षा ६-८ सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू. ३००,००० र माध्यमिक तह सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू.	३०००	३०००	३०००	२०००	१५००		

	५००,००० बिद्यालय मर्मत खर्च बापतको अनुदान दिने							
९	विपद् जोखिम व्यवस्थापन र resilience लचिलोपन सम्बन्धी बृहत योजनाको कार्यान्यिन गर्ने	१००	१००	१००	१००	१००		
१०	ECED बालबालिकाहरुका लागि WASH सुबिधा सहितको छुट्टै शौचालय निर्माण गर्ने	१५००	२०००	१५००	१५००	५००		

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको कुशल र प्रभावकारी प्रयोगले सिकाइ सुधार गर्न, सिकाइलाई सान्दर्भिक बनाउन, सिकाइप्रति विद्यार्थीलाई अभिप्रेरित गर्न र शैक्षिक व्यवस्थापन सुधार गरी सुशासन कायम गर्न सहयोग पुग्दछ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुऱ्याई डिजिटल भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने, सबैका लागि शिक्षामा समतामूलक पहुँच पुऱ्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाई सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सहयोग पुऱ्याउँद छ । यी चारओटा मार्गदर्शक सिद्धान्तका आधारमा शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको गुरुयोजना सन् २०१३-२०१७ निर्माण गरिएकोमा यी सिद्धान्तहरू अहिलेको सन्दर्भमा पनि उत्तिकै सान्दर्भिक देखिन्छन् ।

उक्त गुरुयोजनाले पहिचान गरेका चारओटा प्राथमिकताका क्षेत्रहरूमा सूचना तथा सञ्चारका लागि संरचना (कनेक्टिभिटी, सामग्री, आँकडा) तयार गर्ने; मानवीय स्रोत विकास गर्ने; डिजिटल सामग्री विकास गर्ने र शैक्षिक पद्धति तथा व्यवस्थापन सुधार गर्ने रहेका थिए । यी चारओटा क्षेत्रमा गुरुयोजनाले रणनीति, क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू निर्धारण गरेको थियो । यी क्षेत्रहरू हालको परिस्थितिमा पनि सान्दर्भिक रहेकोले तदनुकुल रणनीति, क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू अध्यावधिक तथा परिमार्जन गरी यस योजनामा समावेश गरिएको छ ।

कोभिड-१९ को महामारीले शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगको आवश्यकतालाई थप पुष्टि गरेको छ । विभिन्न प्रकारका विपत तथा महामारीमा पनि शिक्षणसिकाइलाई निरन्तरता दिने कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिले महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्न सक्दछ । यस सन्दर्भमा विद्यमान क्षमताका आधारमा अनलाइन तथा अफलाइन लगायतका भर्चुअल माध्यम प्रयोग गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिन खोजिए पनि पर्याप्त क्षमता तथा संरचनाको अभावले सबैलाई समेट्न सकिएको छैन (Poudel, Kafle, 2020) । यस्तो अवस्थामा सबैका लागि सहज पहुँच पुग्ने गरी शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास गर्नु आवश्यक भएको छ ।

४.७.१ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाका सम्पुर्ण सामुदायिक विद्यालयहरुमा इन्टरनेटको पहुँच पुगिसकेको छ । मल्टिमिडिया समेतको सुविधा भएका ३ वटा विद्यालयमा स्मार्ट बोर्ड बाट पठनपाठन भइरहेको छ । यसै आ.बमा थप १३ थान स्मार्ट बोर्ड वितरण साथै डिजिटल हाजिरीको व्यवस्था गरिने कार्यक्रम रहेको छ । हरिवन नपामा सबै विद्यालयमा विद्युतको पहुँच छ भने माध्यमिक तहका विद्यालयहरुमा विज्ञान प्रयोगशाला, कम्प्युटर प्रयोगशाला तथा इन्टरनेट सुविधा भएका विद्यालयहरु रहेका छन् । यस पालिकामा ६ वटा विद्यालयका २५ जना शिक्षक कर्मचारीले शिक्षण सिकाइमा प्रविधिको प्रयोग गरेका छन् भने अधिकांस शिक्षकहरु प्रविधिको संग जोडिने प्रयासरत् देखिन्छ । आ.व. २०७८/०७९ मा २ दिने विद्यालय जिन्सी लेखा तथा एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको तालिम यस पालिकाले सञ्चालन गरेको थियो ।

पालिकाको २ वटा विद्यालयहरुमा व्यवस्थापन सफ्टवेयर एवम् वेभसाइटमार्फत शैक्षिक गतिविधिलाई व्यवस्थित गर्दै विद्यालय सञ्चालन गरिरहेका छन्। पालिकाको नमूना विद्यालयले विद्यालय एप्स समेत सञ्चालनमा ल्याएको छ।

४.७.२ उद्देश्य

१. सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँचलाई प्रभावकारी बनाउनु।
२. सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नु ।

४.७.३ रणनीति

१. सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध गर्ने ।
२. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगको सम्वन्धमा सबै शिक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
३. विभिन्न कक्षा र विषयका लागि तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको प्रयोगमा जोड दिने।
४. शिक्षक सहायता र पृष्ठपोषण प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।
५. शैक्षिक स्रोत सामग्रीहरूमा इन्टरनेटको सुविधामार्फत विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने ।
६. कम्प्युटर लाइब्रेरी तथा डिजीटल पुस्तकालयको माध्यमबाट दृष्टिविहीन तथा सुनाइ क्षमता कमजोर भएका बालबालिकालाई लक्षित गरी दृष्य तथा श्रव्य सामग्रीहरूको उचित प्रवन्ध र प्रयोग गर्ने ।

४.७.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

१. विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास र विस्तारले प्रभावकारी ढंगवाट सिकाइमा सहजीकरण भएको हुनेछ ।
२. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगवाट विद्यार्थीहरुको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार आएको हुनेछ ।

नतिजा

क्र. सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	Internet connectivity भएका विद्यालयको संख्या	२१	२४	२४	२४	२४	२४
२	शिक्षण-सिकाइ क्रियाकलापमा कम्प्युटर लगायतको प्रविधिको उपयोग	८	१२	४			

	भएका विद्यालय संख्या						
३	मुख्य विषयहरूमा डिजिटल पाठ्यसामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	३	३	३	३	३	१
४	व्यवस्थापकीय कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगगर्ने विद्यालय संख्या	२	३	३			
५	विद्युतको पहुँच पुगेका विद्यालयसँख्या	२१	२४	२४	२४	२४	
६	ICT सम्बन्धी पूर्वधार र आवस्यक सामग्री सहितका बिद्यालय संख्या	६	६	६	६	६	
७	बिधुतिय सुबिधा प्राप्त (बैकल्पिक उर्जाको स्रोत भएका समेत) बिद्यालय संख्या	२१	२४				
८	Broadband internet connection को सुबिधा प्राप्त भएका बिद्यालय संख्या	२१	२५				
९	कक्षा कोठा शिक्षण सिकाई कार्यक्रममा निरन्तररुपले Learning Portal (सिकाई चौतारी) प्रयोग गर्ने बिद्यालय संख्या	६	२१	२१	२१	२१	
१०	सामुदायिक बिद्यालयमध्ये School Accounting System (SAS) प्रयोग गरी आर्थिक बिबरण व्यवस्थापनगर्ने बिद्यालय संख्या	२	६				

४.७.६ प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	प्रविधि सम्बन्धी आधारभूत संरचना विस्तार	संख्या		४	४	४	४	१६	संघ, प्रदेश, नगरपालिका
२	पूर्णकालिन ICT शिक्षक व्यवस्थापन, डिजिटल ल्याव स्थापना	संख्या			१				संघ, प्रदेश, नगरपालिका
३	कक्षाकोठामा प्रविधिको प्रयोग	संख्या	५	४	५	५	५	२२	विद्यालय
४	ई-पुस्तकालय अद्यावधिक र विस्तार	संख्या	३	२	२	३	३	१३	नगरपालिका
५	विद्यार्थीको हातमा भिडियो प्लेयर वा Android फोनका साथै पेनड्राइभको पहुँच	प्रतिशत		१०	२०	२०	२०	७०	संघ, प्रदेश, नगरपालिका
६	फ्रि वाई-फाई चौतारी	संख्या	०	६	२			८	नगरपालिका
७	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	निरन्तर							नगरपालिका
८	सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१		संघ, प्रदेश, नगरपालिका

विद्यालयमा सुचना तथा प्रविधिका प्रमुख त्रियाकलाप संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					कैफियत
		१	२	३	४	५	
१	प्रविधि सम्बन्धी आधारभूत संरचना विस्तार		८००	८००	८००	८००	संघ, प्रदेश, नगरपालिका
२	पूर्णकालिन ICT शिक्षक व्यवस्थापन, डिजिटल ल्याव स्थापना			७००			संघ, प्रदेश, नगरपालिका
३	कक्षाकोठामा प्रविधिको प्रयोग	१५००	१२००	१५००	१५००	१५००	विद्यालय
४	ई-पुस्तकालय अद्यावधिक र विस्तार	९००	६००	६००	९००	९००	नगरपालिका
७	फ्रि वाई-फाई चौतारी	०	९०	३०			नगरपालिका
८	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	२५०	३००	३००	३५०	४००	नगरपालिका

परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन

शिक्षा जस्तो महत्त्वपूर्ण सार्वजनिक सेवालाई सबल, चुस्त, सेवाउन्मुख तथा परिणाममुखी बनाउनका लागि सुशासन र व्यवस्थापनको भूमिका ज्यादै महत्त्वपूर्ण रहन्छ । सामान्यतया सुशासन तथा व्यवस्थापनले उत्तरदायित्त्व, पारदर्शिता, जिम्मेवारी बोध वा जवाफदेहीपन, विधिको शासन, समता तथा समावेशिता र व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गरी योजनाका उद्देश्यहरू प्राप्तिमा सहयोग पुऱ्याउन तयार गरिएका संरचना तथा प्रकियाहरू जनाउँदछ । सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्न, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित भई कार्य गर्न, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायित्त्व वहन गर्न, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही बन्न र पारदर्शिता तथा विधिको सर्वोच्चता कायम गर्न सहयोग पुग्ने गरी संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरू व्यवस्थित गरिनु पर्दछ । शिक्षामा तीनै तहका सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले आआफ्नो भूमिकाअनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान आवश्यक हुन्छ ।

नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूचीसहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था छ । विद्यालय शिक्षाको यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचनासहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको व्यबस्थापकीय प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ वर्तमान अवस्था

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत बार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा, क्रियाकलाप निर्धारण तथा कार्यान्वयन, वित्तीय व्यवस्थापन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कनलगायत कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना, जनशक्ति, प्रक्रिया र जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्त्वहरू पर्दछन् । नेपालमा संघीय संरचनाअनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना तयार भई तीनै तहका सरकार क्रियाशील भएको तीन वर्ष कटिसकेको छ भने केही कानुनी प्रबन्धसहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरिएको छ तापनि राज्य प्रणालीलाई संघीय संरचनाअनुरूप सक्षम बनाउन आवश्यक कार्यान्वयन प्रबन्ध गर्नुपर्ने छ । कार्यान्वयन प्रबन्ध तयार गर्दा यसको दिगोपन, प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलतामा ध्यान दिनु आवश्यक छ ।

५.१.२ उद्देश्य

१. स्थानी तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु ।
२. जनशक्तिको लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
३. आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन गर्नु ।

५.१.३ रणनीति

१. स्थानीय तहमा शिक्षाको व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने ।
२. संस्थागत संरचना अनुसार जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने ।
३. कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने ।
४. स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली स्थापना गर्ने ।
५. प्रधानाध्यापक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति अध्यक्षलाई थप जिम्मेवार बनाई क्षमता विकास गर्ने।
६. कार्यक्रमको प्रभावकारी ढंगवाट कार्यसम्पादन गर्नको लागि आवश्यक स्रोत साधनहरुको व्यवस्थापन गर्ने ।

५.१.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

१. स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
२. संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि भै उत्तरदायित्व तथा जिम्मेवारीमा वृद्धि भएको हुनेछ।
३. आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन भै प्रभावकारी रुपमा कार्यसम्पादन भएको हुनेछ ।

प्रमुख नतिजा

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य नतिजाहरू तलको तालिकामा उल्लेख गर्ने । उदाहरणका लागि

१. शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ ।

५२. स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत बार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा, क्रियाकलाप निर्धारण तथा कार्यान्वयन, वित्तीय व्यवस्थापन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कनलगायत कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना, जनशक्ति, प्रक्रिया र जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्त्वहरू पर्दछन् । नेपालमा संघीय संरचनाअनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना तयार भई तीनै तहका सरकार क्रियाशील भएको तीन वर्ष कटिसकेको छ भने केही कानुनी प्रबन्धसहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरिएको छ तापनि राज्य प्रणालीलाई संघीय संरचनाअनुरूप सक्षम बनाउन आवश्यक कार्यान्वयन प्रबन्ध गर्नुपर्ने छ । कार्यान्वयन प्रबन्ध तयार गर्दा यसको दिगोपन, प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलतामा ध्यान दिनु आवश्यक छ ।

५.२.१ वर्तमान अवस्था

मुलुक संहिया संरचनाको ढाचामा रुपान्तर भएसंगै नया चिराबाट योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध गर्नु पर्ने कानुनी ब्यबस्था छ ।शिक्षा खेत्रमा पनि यसै अनुसार संरचनात्मक रुपान्त्र गर्नु पर्ने हुन्छ ।संघमा रहेका शिक्षाबिज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले समग्र शिक्षा नीति तथा योजना , बिकाश,बिषयगत मन्त्रालय,अर्थ मन्त्रालय तथा अन्य,रास्ट्रीय योजना आयोग , तर्जुमा साझेदारहरुसंग सम्बन्य तथा सहकार्य गर्दछ ।स्थानीय तहमा शिक्षा शाखा रहेको छ, बिधालयमा बिधालय ब्यबस्थापन समिति रहनुका साथै शिक्षक मध्य एक जना प्रधानाध्यापक नियुक्त गरि बिधालय संचालनको जिम्मेबारी दिएको छ ।स्थानीय तहमा कार्यसम्पादन गर्नक लागि परिवर्तन गरिएको उलेखित संगठन संरचना तथा जनसक्ति ब्यपस्थान बिधालय शिक्षामा सुशासन कायम गरि कुशल ब्यबस्थापक लाही पर्याप्त नदेखिएको सन्दर्भलाइ विचार गर्दा यस योजनको प्रभाबकारी र कुशल कार्यान्बयनका लागि बर्तमान प्रबन्धमा परिमार्जन तथ सुधार आवशयक देखिएको ।

५.२.२ उद्देश्य

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु ।

५.२.३ रणनीति

१. संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।
२. कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकता अनुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने ।
३. कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने ।
४. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने ।

५. विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने ।
६. विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अध्यावधिक गर्न लगाउने।
७. विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तिकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने ।
८. वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चिततासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने ।
९. अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने ।
१०. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सिप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने ।

५.२.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

१ शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुनेछ।

प्रमुख नतिजा

१ शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ ।

क्र.सं	सूचक	परिमाण	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	बिद्यालय व्यवस्थापन तालिम प्राप्त भएका बि.व्य.स, शि.अ.सं. र प्र.अ. (SMC, PTA and HT) भएका बिद्यालय संख्या	संख्या	२५				
२	बिद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण र स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने बिद्यालय प्रतिशत	५	१००				
३	बिद्यार्थी मैत्री फ्रेमवोर्क (CFS) निर्माण र स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने बिद्यालय प्रतिशत	५	१००				
४	स्थानीय तहले आफ्नो कूल बजेटमध्ये शिक्षा क्षेत्रमा लगानी गरेको प्रतिशत	५	१६				
५	स्थानीय तहले आफ्नो आन्तरिक कूल बजेटमध्ये शिक्षा क्षेत्रमा लगानी गरेको प्रतिशत	५	६.३	८	१०	१५	२०

स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्धको प्रमुख क्रियाकलापहरु

क्रसं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	आवश्यक कानूनी प्रबन्ध तथा मापदण्ड विकास	पटक		१				१		
२	संस्थागत संरचना निर्माण तथा क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५		
३	प्रतिवेदन तथा तथ्याङ्क प्रणालीको सुदृढीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५		
४	कार्यसम्पादन करार गरी नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने	पटक	१	१	१	१	१	५		
५	विद्यालय कार्यसम्पादन एवम् स्वमूल्यांकन गर्ने, गराउने	पटक	१	१	१	१	१	५		

स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्धको प्रमुख क्रियाकलापहरु संचालन गर्न अनुमानित बजेट (रु हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					कैफियत
		१	२	३	४	५	
१	आवश्यक कानूनी प्रबन्ध तथा मापदण्ड विकास		१५०				
२	संस्थागत संरचना निर्माण तथा क्षमता विकास	३००	३००	३००	३००	३००	
३	प्रतिवेदन तथा तथ्याङ्क प्रणालीको सुदृढीकरण	२२५	२२५	२२५	२२५	२२५	
४	कार्यसम्पादन करार गरी नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने	३०	३०	३०	३०	३०	

परिच्छेद ६ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

संवैधानिक एवम् कानुनी प्रावधानअनुसार विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच सहितको गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु तीनै तहका सरकारको साझा दायित्व रहेको छ । यसका लागि आवश्यक स्रोतको पहिचान, प्राथमिकीकरण, स्रोतको उचित विनियोजन, प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रगति प्रतिवेदनसम्बन्धी व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ । संवैधानिक व्यवस्थाबमोजिम विद्यालय शिक्षाको वित्तीय व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझेदारी आवश्यक छ । नेपालको संविधानअनुसार स्थानीय तहको वित्तीय स्रोतका लागि संघीय स्रोतबाट सशर्त अनुदान, समानीकरण अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदानको प्रबन्ध गरिएको छ । समानीकरण अनुदान, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान संघीय सरकारबाट स्थानीय तथा प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण हुने गरेको छ भने सशर्त अनुदान सम्बन्धित संघीय विषयगत मन्त्रालयले तयार गरेका मापदण्डका आधारमा निर्धारित उद्देश्य वा

कार्यक्रम को प्रयोजनको लागि खर्च गर्ने गरी स्थानीय र प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण गर्ने अभ्यास रहेको छ। स्थानीय तथा प्रदेश तहले संघीय सरकारबाट हस्तान्तरण हुने उल्लिखित विभिन्न किसिमका अनुदानबाहेक आफ्नै स्रोतमा आधारित बजेट तथा राजस्व बाँडफाटबाट प्राप्त हुने बजेटबाट पनि शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने गर्दछन्। स्थानीय तहले स्रोत प्रबन्धका लागि आन्तरिक ऋण समेत उठाउन पाउने व्यवस्था पनि रहेको छ। शिक्षामा आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत कहाँबाट जुटाउने, कुन कुन क्षेत्रमा स्रोतको विनियोजन गर्ने, विनियोजित स्रोतको प्रवाह कसरी गर्ने र उपलब्ध स्रोतको उपयोग कुन ढङ्गबाट गर्ने भन्ने विषयलाई यस परिच्छेदमा विश्लेषण गर्नुपर्दछ।

यस परिच्छेदमा परिच्छेद ३, ४ र ५ मा निर्धारण गरिएका प्रस्तावित क्रियाकलापहरुको लागि बजेट अनुमान, विश्लेषण, स्रोतहरुको पहिचान र व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ। स्रोतहरुको पहिचान र विश्लेषण गर्दा संङ्घिय सरकार प्रदेश सरकार स्थानीय सरकार र अन्य संघ संस्थाहरुबाट प्राप्त हुने बजेटको अनुमान गरी कार्यान्वयन हुन सक्ने कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकीकरण गर्नुपर्दछ।

६.१ वर्तमान अवस्था

आ.व. २०८०/८१ मा कुल बजेटको ५.५प्रतिशत शिक्षा क्षेत्रमा कार्यक्रम तथा परीयोजन अन्तर्गत बिनियोजन गरेको छ ।शिक्षामा लगानी बढाउनु पर्छ भन्ने बिषयमा सैधान्तिक रुपमा राजनीतिक तहमा र नेपालका नीतिगत दस्ताबेजहरुमा सहमति देखिन्छ ।सबैको धारणा लगानी बढाउने कुरामा एकै हुनुलाई लगानी वृद्धि गर्ने प्रयासको महत्पूर्ण आधार मान्न सकिन्छ।

उल्लेखित जानकरी र बिश्लेशनको आधारमा देहाय बमोजिमका चुनौतिहरु पहिचान भएको छन।

१. संघिय संरचनानुसार संघ,प्रदेश र स्थानीय तह बिच शिक्षाको लगानी मापदण्ड र बित्तिय श्रोत हस्तान्तरको उपयुक्त माध्यम निर्धारण नहुनु
२. संविधानिक मार्गदर्शन तथ नीति अनुरुप निजि क्षेत्रबाट शिक्षाम गरिने लगानीको ब्यबस्थापन र स्वरुप निर्धारण गरि सार्बजनिक सेवा,समाजिक दयित्ब वा सेवामुलक ब्यबसयक रुपमा बिकाश नहुनु ।
३. आधुनिक प्रविधि बिशेष गरि सुचना तथा संचार प्रबिधिमैत्री शिक्षण सिकाइ संचालन गर्न आवश्यक श्रोतको सुनिश्चित नहुनु ।
४. गैरसरकारी क्षेत्रको लगन्नी , सामुदायिक सहभागिता र अभिभाबकको लगानीलाई अभिलेखिकरण र प्रोत्साहन नगर्नु
५. बित्तिय ब्यबथापन कार्यकुशल बनाउनालाई व्यक्ति, संस्ठा र पद्धतिको बिकाश नहुनु

६.२उद्देश्य

शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्नु ।

योजनामा समावेश भएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्नु।

उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु।

६.३ रणनीति

१. सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानीमा वृद्धि गर्ने ।
२. विद्यालय शिक्षामा पहुँच, सहभागिता एवम्गुस्तर सुनिश्चित गर्न लगानी प्रभावकारीता बढाउने ।
३. वार्षिकरूपमा कुल बजेटको ११ प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गर्ने ।
४. शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रबर्द्धन गर्ने ।
५. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गर्ने ।
६. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्य कुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाउने ।
७. लागत साझेदारीमा आधारित कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

६.४प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

१. शैक्षिक पहुँच, समता,गुणस्तर र क्षमता विकासमा आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन भएको हुने
२. वित्तीय कार्य कुशलता,पारदर्शिता,जिम्मेवारी र उत्तर दायित्व सुदृढभएको हुनेछ।

६.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क। सङ्घीय सरकारबाट विद्यालय शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्रसं	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	रामअवतार मा.वि.मा क्यान्टिन निर्माण वडा नं. २	५००						
२	जनसेवा माविमा +2 संचालन अनुदान वडा नं. ६	४००						
३	रामअवतार मा.वि.मा क्यान्टिन निर्माण वडा नं. २	५००						
४	च.ज.ब.क्याम्पसमा अध्ययनरत छात्रछात्रालाइ छात्रवृत्ति	२००						

५	चतुर्भुजेश्वर मा. वि. मा ब्लक बिच्छयाउने कार्य	१५०							
६	पटौना प्रा.वि.शैक्षिक सुधार	५०							
७	श्री महादेव जनता मा.वि. छात्रवृत्ती	५०							
८	श्री चतुर्भुजेश्वर क्याम्पस छात्रवृत्ती	१५०							
९	केराबारी विद्यालय पुर्वाधार निर्माण	२००							
१०	पटौना आधारभुत विद्यालयमा कम्प्युटर खरिद	१५०							
११	भोक्टेनी विद्यालयमा माटो हुर्ने कार्य	५०							
१२	श्री राम अवतार मा.वि.का शिक्षकहरुलाइ विभिन्न नमुना विद्यालय अवलोकन भ्रमण तथा शैक्षिक सुधार कार्यक्रम	२५०							
१३	कक्षा ११, १२ र स्नातक तहका विपन्न तथा जेहेन्दार विद्यार्थिहरुलाइ छात्रवृत्ति	१००							
१४	श्री राम अवतार मा.वि. पुर्वाधार निर्माण	२५०							
१५	खेलकुद सामाग्रि वितरण खर्च	२००							
१६	विद्यालय शैक्षिक सुधार कार्यक्रम	५००							
१७	छात्रवृत्ति	१००							
१८	मदरसा शिक्षा गुणस्तर सुधार कार्य	३००							
१९	प्राविधिक शिक्षा संगीत आर्ट तर्फ छात्रवृत्ति कार्यक्रम	१००							
२०	क्याम्पस तथा मा.वि. तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुलाइ छात्रवृत्ति	२००							
२१	जनसेवा माविको अधुरो सरस्वति मन्दिर निर्माण	१५०							
२२	श्री प्रा.वि बालगंगा जनजागृती र वडा कार्यालयको विद्युत तथा इन्टरनेट महसुल खर्च	९०							

२३	श्री च.ज. क्याम्पसमा अध्ययन गर्ने छात्राहरुलाइ छात्रबृत्ति	१००							
२४	श्री बालगंगा प्रा.वि को बालशिक्षा भित्ते लेखन रङरोगन तथा फर्निचर सामाग्रि खरिद	२००							
२५	श्री बालगंगा प्रा.वि को पुर्वाधार निर्माण	३००							
२६	श्री बालगंगा प्रा.वि र स्वास्थ्यको प्राङगणमा माटो हुर्ने कार्य	२००							
२७	श्री जनजागृति प्रा.वि मा शौचालय निर्माण तथा प्राङगण ब्लक विच्छयाउने कार्य	१००							
२८	चुरे जनता प्रा.वि.मा शिक्षक व्यवस्थापन	२५०							
२९	ब्रम्हस्थान प्रावि दनुवारीलाइ आवश्यक खर्च	२५							
३०	विष्णुपुर प्राविलाइ आवश्यक खर्च	५०							
३१	देउराली प्रावि डुम्रीघारीलाइ आवश्यक खर्च	२५							
३२	च.ज.उ.मा.वि. मा अध्ययनरत छात्रछात्रालाइ छात्रवृत्ति	५०							
३३	च.ज.ब.क्याम्पसमा अध्ययनरत छात्रछात्रालाइ छात्रवृत्ति	५०							
३४	च.ज.मा.वि स्काउट टूप अनुदान	५०							
३५	छात्रवृत्ती च.ज.उ.मा.वि	२००							
३६	बालगंगा प्रा.वि.को लागि आवश्यक सामाग्री खरिद	२००							
३७	आधारभूत तहका स्वीकृत दरवन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद अन्तरगतका शिक्षक/कर्मचारीहरु समेत)	८७२००							

३८	एम. आई. एस. अपरेटर र फिल्ड सहायक पारिश्रमिक, चाडपर्व खर्त तथा पोशाक खर्च	७४७						
३९	प्रारम्भिक बाल विकास सहजकर्ताहरुको पारिश्रमिक तथा विद्यालय कर्मचारी व्यबस्थापन अनुदान	१०६४						
४०	रोजगार संयोजकको तलव	५६८						
४१	माध्यमिक तहका स्वीकृत दरवन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षक लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद अन्तरगतका शिक्षक/कर्मचारी,प्राविधिक धारका प्रशिक्षक समेत)	२५७००						
४२	प्रारम्भिक बाल विकास सहजकर्ताहरुको पारिश्रमिक तथा विद्यालय कर्मचारी व्यबस्थापन अनुदान	१८३०						
४३	विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्सिङ्ग सेवा कार्यक्रम	२५४७						
४४	शैक्षिक सुशासनका लागि सस्थागत क्षमता विकास, विद्यार्थी परीक्षण मुल्याङ्कन, शिक्षक मेन्टरिङ तथा विद्यालय सुपरिवेक्षण	११९						
४५	शैक्षिक सुशासनका लागि सस्थागत क्षमता विकास, विद्यार्थी परीक्षण मुल्याङ्कन, शिक्षक मेन्टरिङ तथा विद्यालय सुपरिवेक्षण	२०४						
४६	शैक्षिक सुशासनका लागि सस्थागत क्षमता विकास, विद्यार्थी परीक्षण मुल्याङ्कन, शिक्षक मेन्टरिङ तथा विद्यालय सुपरिवेक्षण	६५७						
४७	आधारमुत तह कक्षा (६-८) मा अंग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	३०२						

४८	तोकिएका विद्यार्थीको दिवा खाजाका लागि विद्यालयलाई अनुदान	१२५४							
४९	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	१३७५							
५०	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	२४८							
५१	तोकिएका विद्यार्थीको दिवा खाजाका लागि विद्यालयलाई अनुदान	६९७६							
५२	विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर सुदृढीकरण एवम् कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान	१७१९							
५३	सामुदायिक विद्यालयका छात्राहरुलाई निशुल्क स्यानिटरी प्याड ब्यवस्थापन	३९३							
५४	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	४२७							
५५	शैक्षिक पहुँच सुनिश्चितता, अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रम (परम्परागत विद्यालय, वैकल्पिक विद्यालय, साक्षरता र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम समेत)	५९३							
५६	प्रति विद्यार्थी लागतका आधारमा सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ समाग्री व्यवस्थाका लागि विद्यालयलाइ अनुदान	३९८							
५७	शैक्षिक पहुँच सुनिश्चितता, अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रम (परम्परागत विद्यालय, वैकल्पिक विद्यालय, साक्षरता र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम समेत)	५९३							
५८	माध्यमिक तह कक्षा (९-१०) मा अंग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	११४३							
५९	आधारमुत तह कक्षा (६-८) मा अंग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	९४							

६०	प्रति विद्यार्थी लागतका आधारमा सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ समाग्री व्यवस्थाका लागि विद्यालयलाइ अनुदान	२२०६						
६१	सामुदायिक विद्यालयका छात्राहरुलाई निशुल्क स्यानिटरी प्याड ब्यवस्थापन	१२६६						
६२	विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर सुदृढीकरण एवम् कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान	५५३४						
६३	सार्वजनिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुका लागि निशुल्क पाठ्यपुस्तक अनुदान	९८५						
६४	आधारमुत तह कक्षा (६-८) मा अंग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	५५						
६५	विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर सुदृढीकरण एवम् कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान	९९९						
६६	प्रति विद्यार्थी लागतका आधारमा सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ समाग्री व्यवस्थाका लागि विद्यालयलाइ अनुदान	६८५						
६७	सार्वजनिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुका लागि निशुल्क पाठ्यपुस्तक अनुदान	५७३						
६८	सार्वजनिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुका लागि निशुल्क पाठ्यपुस्तक अनुदान	३१७०						
६९	तोकिएका विद्यार्थीको दिवा खाजाका लागि विद्यालयलाई अनुदान	२१६०						
७०	शैक्षिक पहुँच सुनिश्चितता, अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रम (परम्परागत विद्यालय, वैकल्पिक विद्यालय, साक्षरता र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम समेत)	१९१०						
७१	माध्यमिक तह कक्षा (९-१०) मा अंग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	२०६						

७२	सामुदायिक विद्यालयका छात्राहरुलाई निशुल्क स्यानिटरी प्याड ब्यवस्थापन	२२९						
७३	माध्यमिक तह कक्षा (९-१०) मा अंग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	३५५						
७४	सार्वजनिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुका लागि छात्रबृत्ति (आवासीय तथा गैरआवासीय)	२५३						
७५	सार्वजनिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुका लागि छात्रबृत्ति (आवासीय तथा गैरआवासीय)	१३९८						
७६	सार्वजनिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुका लागि छात्रबृत्ति (आवासीय तथा गैरआवासीय)	४८४						

ख। प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्रसं	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	चुरे जनता प्राविमा ब्लक बिच्छयाउने कार्य वडा नं. ८	५००						

ग। स्थानीय तहबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापका लागि प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र सं	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
१	बहिरा शिक्षक तलब भत्ता	१९५						
२	बालबिकास सहयोगी, प्रशासनिक सहायक तथा विद्यालय सहयोगी तलब भत्ता	५७३०						
३	प्रअ भत्ता	३००						
४	प्रअ बैठक खर्च	१५०						
५	नगर शिक्षा ऐन नियम तथा कानून निर्माण	४००						

६	नगर शिक्षक तलब	१०५५						
७	शिक्षक तालिम तथा क्षमता विकास	३००						
८	शैक्षिक क्यालेण्डर निर्माण	१००						
९	कक्षा ८ को परिक्षा संचालन तथा व्यवस्थापन	३००						
१०	लोकसेवा/ शिक्षकसेवा तयारी कक्षा संचालन	४००						
११	विद्यालय तहमा स्काउट संचालन तथा स्काउट प्रशिक्षक तलब भत्ता	३४०						
१२	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड खेलकुद प्रतियोगिता	५००						
१३	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण	५००						
१४	अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन	१००						
१५	साक्षरता कार्यक्रम संचालन	२००						
१६	सामुदायिक विद्यालय अंग्रेजी माध्यम तथा ऐच्छिक विषय पाठ्यपुस्तक वितरण	४००						
१७	ICT शिक्षण सिकाइ सामग्री खरिद	१०००						

घ। अन्य संघसंस्थाहरुबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र सं	अनुदान प्राप्त हुने क्रियाकलाप	आर्थिक वर्ष					५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६		
बालविकास र शिक्षा								
१	शैक्षिक सामाग्री वितरण							
२	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन							

उपरोक्त बमोजिम बजेट अनुमान गरिसकेपछि विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरु जस्तैः वालविकास र शिक्षामा हरेक आवको जम्मा बजेट कति, आगामी ५ वर्षको जम्मा बजेट कति र वजेटको सुनिश्चितता संघवाट, प्रदेशबाट, स्थानीय तहवाट र अन्य संघसंस्थावाट कति भनि सो को समेत विश्लेषण गर्नुपर्दछ ।

परिच्छेद ७ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा स्रोत साधनको विनियोजन र वितरण के कसरी भइरहेको छ, लगानीको प्रवाह समुचित ढङ्गले भएको छ वा छैन, कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रियामा त्रुटीहरू छन् वा छैनन्, शैक्षिक क्रियाकलापहरू निर्धारित कार्यतालिकाअनुसार समयमै कार्यान्वयन भई लक्षित प्रतिफल प्राप्तितर्फ उन्मुख भएका छन् वा छैन भन्ने कुरा निश्चित गर्न व्यवस्थापनबाट कार्यक्रम कार्यान्वयनको लक्ष्य र प्रगति बारेमा नियमित वा आवधिक रूपमा निगरानी, निरीक्षण, पुनर्निरीक्षण, पर्यवेक्षण एवम् जाँचबुझ गर्ने गराउने कार्य अनुगमन हो । यसले कार्यक्रमको प्रगति र वर्तमान स्थितिको बारेमा जानकारी गराउँदछ ।

शैक्षिक कार्यक्रमहरूको सान्दर्भिकता, उपयुक्तता, दक्षता र प्रभावकारिताको सन्दर्भमा सुव्यवस्थित एवम् उद्देश्यपूर्ण ढङ्गले जाँचबुझ तथा लेखाजोखा गर्ने कार्य मूल्याङ्कन हो । मूल्याङ्कन प्रतिफल र प्रभावसँग बढी केन्द्रित हुन्छ । अनुगमन सामान्यतया कार्यक्रम कार्यान्वयनको चरणमा मात्र गरिन्छ भने मूल्याङ्कन कार्यक्रम सञ्चालनका चरणका साथै कार्यक्रम सम्पन्न भए पश्चात् पनि गरिन्छ । अनुगमन र मूल्याङ्कनले शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा भएको लगानीलाई पारदर्शी, नतिजामुखी, जवाफदेही र उत्तरदायीपूर्ण बनाउन सहयोग गर्दछन् ।

७.१ वर्तमान अवस्था

विद्यालय र पालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा शैक्षिक योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा समीक्षाको लागि शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको उपयोग गरिएको छ। यसका लागि हाल प्रयोगमा रहेको शैक्षिक सूचना प्रणालीमा सुधार गरी एकीकृत सूचना प्रणालीका माध्यमबाट स्थानीय सरकारले आवश्यक सूचना प्राप्त गर्न सक्ने बनाउनु आवश्यक छ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका नतिजाका आधारमा कार्यक्रममा सुधार गर्ने परिपाटीलाई व्यवस्थित गर्नु पनि उत्तिकै आवश्यक छ।

७.२ उद्देश्य

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि समन्वयात्मक तथा एकत्रित प्रणाली विकास गर्नु ।
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउनु ।
३. योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु ।

७.३ रणनीति

२. कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदनको लागि एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने ।
३. नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।
४. विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षणलाई थप व्यवस्थित र नियमित गर्ने

५. कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणाली प्रबन्ध गर्ने ।
६. योजनाअन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजना वा क्रियाकलापहरूको नियमित आवधिक, मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्ने ।
७. अनिवार्य तथा निशुःल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले तोके बमोजिम अनिवार्य तथा निशुःल्क शिक्षा कार्यान्वयनको अवस्थाको प्रतिवेदन तयार गरी पालिकामा पेश गर्ने ।

७.४ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि समन्वयात्मक तथा एकत्रित प्रणाली विकास भएको हुनेछ ।
२. नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयन हुनेछ ।
३. योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल भएको हुनेछ।

नतिजा

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास भएको हुनेछ ।
२. नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित भई योजना तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।

७.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			१	२	३	४	५		
१	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सूचकहरु तयार गर्ने	पटक	१	०	०	०	०	२	स्थानीय तह
२	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सूचकहरु अध्यावधिक गर्ने	पटक	१	०	०	०	०	२	स्थानीय तह
३	कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने	पटक	३	३	४	५	५	२०	स्थानीय, प्रदेश र संघ (सबै विद्यालयमा)
४	कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक समिक्षा र प्रतिवेदन (चौमासिक/बार्षिक)	पटक	३/१	३/१	३/१	३/१	३/१	१५/५	स्थानीय तह र विद्यालय
५	एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन पद्धतिमा सूचना अद्यावधिक गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	विद्यालय
६	विभिन्न कार्यक्रमको आवधिक मूल्याङ्कन गर्ने	पटक	०	२	२	२	२	१०	स्थानीय तह
७	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्ने	पटक	०	२	२	२	२	१०	स्थानीय तह
८	विद्यालयको लेखा परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	१०	स्थानीय तह र विद्यालय
९	स्थानीय तहका शैक्षिक कार्यक्रमहरूको अनुगमन निर्देशिका, सूचकहरू र साधनहरुको विकास र अध्यावधिकरण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		स्थानीय तह
१०	शैक्षिक तथ्यांक व्यवस्थापन, प्रतिवेदन तयारी र प्रबोधिकरण गर्ने साथै बार्षिक कार्यक्रमहरूको स्थिती प्रतिबेदन तयार गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		स्थानीय तह

११	विद्यालयहरूमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक, आर्थिक र अन्य सबै कार्यक्रमहरूको सम्पादनसम्बन्धी सामाजिक लेखापरीक्षण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		
१२	विद्यालयको कार्यसम्पादन लेखापरीक्षण र सोको सुझावहरूको आधारमा शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन योजनाको गुणस्तर वृद्धि गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		
१३	विद्यालयहरूमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक र अन्य सबै कार्यक्रमहरू बापत प्राप्त आय र सोको खर्च तथा व्ययसम्बन्धी आर्थिक लेखापरीक्षण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		
१४	स्थानीय तहका शैक्षिक समस्याहरूलाई सम्बोधन गरी गुणस्तर अभिबृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा राख्न स्थनीय तहका र वाहिय बिशेषज्ञहरूको संयुक्त सहभागितामा बिभिन्न Issues मा आधारित अनुसन्धान कार्यहरू (बार्षिक कम्तिमा १ समस्यामा)	पटक	१	१	१	१	१		
१५	स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनाको बार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम मूल्यांकन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		
१६	स्थानीय तहमा कार्यरत शिक्षा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिबृधि गर्ने (जसमा १/२ महिने लामो अवधिको तालिम, शैक्षिक नीति/नियम, योजना, कार्यक्रम, अनुगमन, मुल्यांकन र अन्य बिषय क्षेत्रमा बार्षिक रूपमा अभिमुखीकरण आदि)	पटक	१	१	१	१	१		
१७	स्थानीय तहमा कार्यरत शिक्षा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिबृद्धि गर्न शैक्षिक योग्यता अभिबृद्धि कार्यक्रम गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		

अनुगमन र मुल्यांकनका प्रमुख कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने अनुमानित बजेट (रु.हजारमा)

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	बजेट					कैफियत
		१	२	३	४	५	
१	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सूचकहरु तयार गर्ने	१५०					
२	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सूचकहरु अध्यावधिक गर्ने	२००					
३	कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने	३००	३००	४००	५००	५००	
४	कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक समिक्षा र प्रतिवेदन (चौमासिक/बार्षिक)	१००	१२०	१५०	१७०	२००	
५	एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन पद्धतिमा सूचना अद्यावधिक गर्ने	१०	१०	१०	१०	१०	
६	विभिन्न कार्यक्रमको आवधिक मूल्याङ्कन गर्ने	०	५०	५०	५०	५०	

७	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्ने	०	५००	५००	५००	५००	
८	विद्यालयको लेखा परीक्षण	६००	६००	६००	६००	६००	
९	स्थानीय तहका शैक्षिक कार्यक्रमहरूको अनुगमन निर्देशिका, सूचकहरू र साधनहरुको विकास र अध्यावधिकरण गर्ने	१५०	१५०	२००	२००	२५०	
१०	शैक्षिक तथ्यांक व्यवस्थापन, प्रतिबेदन तयारी र प्रबोधिकरण गर्ने साथै बार्षिक कार्यक्रमहरूको स्थिती प्रतिबेदन तयार गर्ने	३०	३०	५०	५०	५०	
११	विद्यालयहरूमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक, आर्थिक र अन्य सबै कार्यक्रमहरूको सम्पादनसम्बन्धी सामाजिक लेखापरीक्षण गर्ने	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	
१२	विद्यालयको कार्यसम्पादन लेखापरीक्षण र सोको सुझावहरूको आधारमा शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन योजनाको गुणस्तर वृद्धि गर्ने	८००	८००	८००	८००	८००	
१३	विद्यालयहरूमा सन्चालित शैक्षिक, भौतिक र अन्य सबै कार्यक्रमहरू बापत प्राप्त आय र सोको खर्च तथा व्ययसम्बन्धी आर्थिक लेखापरीक्षण गर्ने	३००	३५०	४००	४१०	४५०	
१४	स्थानीय तहका शैक्षिक समस्याहरूलाई सम्बोधन गरी गुणस्तर अभिबृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा राख्न स्थनीय तहका र वाहिय बिशेषज्ञहरूको संयुक्त सहभागितामा बिभिन्न Issues मा आधारित अनुसन्धान कार्यहरू (बार्षिक कम्तिमा १ समस्यामा)	६००	६५०	७००	७२०	७५०	
१५	स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको योजनाको बार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम मूल्यांकन गर्ने	१००	१२०	१५०	१५०	२००	
१६	स्थानीय तहमा कार्यरत शिक्षा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिबृधि गर्ने (जसमा १/२ महिने लामो अवधिको तालिम, शैक्षिक नीति/नियम, योजना, कार्यक्रम, अनुगमन, मुल्यांकन र अन्य बिषय क्षेत्रमा बार्षिक रूपमा अभिमुखीकरण आदि)	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	
१७	स्थानीय तहमा कार्यरत शिक्षा कर्मचारीहरूको क्षमता अभिबृद्धि गर्न शैक्षिक योग्यता अभिबृद्धि कार्यक्रम गर्ने	४००	४००	४००	४००	४००	